

2021

Yazın
Yönetim

Yönetim:
Yönetim:
Giyi ve Ceyre Tasarımı: Feyza Zeynel
Dekor Tasarımı: Zuhâl Soy - Başak Dincel
Müzik: Selim Atıkan
Koreografi: Selçuk Borak
Işık Tasarımı: Cengiz Özdemir
Dramaturg: Zuhâl Ergen

REPERTOIR HİSOLIT

KATKIS
TEBESİR DİREKSİYONU

(Oyun)
Türkçesi
CAN YÜCEL

Müzik: Can Atilla
Dekor: Hakan Dündar
Kostüm: Ayşen Altıngöz

09.07.2021
Kadıköy

Gönlükler

Yeni Köyü : Kubilay Perbeliçli
Köyü Kadın : Umran İnceçeli
Gençler : Cem Uras - İsil Z. Tongar
Zeynep Lüzemburglular

Yeni Köyü : Engin Altan
Trafik sürücüsü : Bevil Aki
Yaralı Asker : Bergiz Tongar
Ziraat Mükendisi : Mert B. Bektaşlı
Gençler : Arab Aydın
Coner Candarli
Ceylan Aşgan

Ozan Arıkanlı Seydi, Erten Sever
Soyun Bebe

Vali : Yiğit Sertdemir
Valinin Kızı : Sevil Aki
Yaver : Kubilay Perbeliçli
Şişman Prens : Engin Altan
1. Hekim : Mimar - Sab Fetihoglu
2. Hekim : Mimar : Müge Çiçek
Heberci : Galvan Eğilmezbaş
Gruva : Mert Benlioglu
Şişman : Burak Dawitoglu
Azer Kadın : Elcin Altındağ
Dadı : İsil Z. Tongar
Hizmetçiler : Ceylan Aşgan, Müge Çiçek
UZAY DAĞLARINA MİRAT

Sül Sultan Köyü : Emrah Österim
Onbasi : Engin Altan
Er (Hırsız) : Arab Aydın
Köyü Kadın : Umran İnceçeli

Uzak : Cem Uras

4. KUZAY DAĞLARINDA

Lourenç : Engin Altan
Anito : Müge Çiçek
Kayıran : Umran İnceçeli
Nusuf : Emrah Österim
Kesis : Bergiz Tongar
Cafca : Duralı Dawitoglu

— ARA — 5. YARGININ ÖYKÜSÜ

Gençlik : Yiğit Sertdemir
Azat : Erten Sever
Sava : Arab Aydın
Yegen : Kubilay Perbeliçli
1. Asker : Burak Dawitoglu
2. Asker : Coner Candarli
3. Asker : Bergiz Tongar
Doktor : Kubilay Perbeliçli
Sarraf : Yiğit Sertdemir
Tıpçı : Cem Uras
Şarhacı : Engin Altan
Ludvika : İsil Z. Tongar
Harca : Bergiz Tongar
Sevins : Coner Candarli
Gürşan Ana : Elcin Altındağ
Eskiye İradı : Yiğit Sertdemir
1. Ağa : Arab Aydın
2. Ağa : Coner Candarli
3. Ağa : Cem Uras
6. TEBESİCİ DANDİSİ

1. Asker : Galvan Eğilmezbaş
2. Asker : Kubilay Perbeliçli
İhtiyar : Bergiz Tongar

Köyü : Umran

~~Gençler : Umran İnceçeli~~
Seydi : Aşgan
Tranter : Bebek

~~Emrah Österim~~
Seydi : Sabirler
Oya : Polat
Nesrin : Özgür
Seydi : Aşgan
Kubilay Perbeliçli
Sevinç : Erbilak VADI İÇİN SAVAŞIM
Nur : Sabirler

(Kamp geçirilmiş bir Kafkas köyünün yakın-
tuları arasında, iki kolhoz köylü halkı, sigara tütünü,
rerele, şarap içerik, halka olmuş otururlar. Çoğu
kadından ya da ihtiyarlar, ama aralarında tek bir
asiler de vardır. Bir de başkentten gelmiş bir Dev-
let Yeniden Kurma Kurulu ümanı.)

BİR KÖYLÜ KADIN — (Solda, ciyile işaret ederek)
Nah şu tepelerin orda üç Nazi tankını dururduk. Ney-
lerin ki elma ağaçları yerle bir olmuştu çoktan.
İHTİYAR BİR KÖYLÜ — (Sözle) Bizim güzelim
mandıraya da olan olmuş.

TRAKTÖR SÜRÜCÜSÜ BİR KIZ — (Solda) Ben
verdim onu ateşe.
(Bir sessizlik)

UZMAN — Şu raporu bi dinleyin : Keçi yetiştirici-
si 'Galinsk' kolhozu temsilcileri Muka'ya geldiler. Hükler
orduları yaklaştıklarında, kolhoza resmî makamlarca
keçi sürülerini daha doğuya çekmeleri buyurulmuştu.
Şimdi kolhoz bu vadiye yeniden yerleşmeyi düşünüyor.
Temsilcileri köye yöresini incelediler, yığınun hayli
ağır olduğunu saptadılar. (Safadali temsilciler başlarını

öğünçülük)

1. Burak Dawitoglu
2. Kubilay Perbeliçli
3. Umran İnceçeli
4. Cem Uras
5. İsil Zeynep Tongar
6. Erten Sever

10. Arab Aydın
11. Coner Candarli
12. Ceylan Aşgan
13. Erten Sever
14. Yiğit Sertdemir

Toplam = 25 kişi

Dilçiler : Nitebazlar - Pusa

seuarı). komşu, meyva yetiştiricisi 'Rosa Lukenburg' kolhozı (*Soldakiler*) ise, 'Galinsk' kolhozunun eski otlağı olan ve gayırdan yana pek bereketli görmedikleri bu vâdinin bağlık ve meyvalık olarak kullanılmasını öneriyor. Yeniden Kurma Kurulunun bir uzmanı olarak, ben iki kolhoz köylüden 'Galinsk' kolhozunun buraya dönmemesinin uygun olup olmadığına aralarında karar vermesini istiyorum.

BİR İHTİYAR — (*Sağda*) Hergeyden önce, tartışma süresinin kısıtlanmasına karşı olduğumu söyleyin. Biz, 'Galinsk' kolhozı köylüleri buraya geleceğiz diye üç gün, üç gece yol tepdik. Şimdi bize tartışmak için ancak yarın günahik süre tanınıyor.

YARALI BİR ASKER — (*Solda*) Yoldaş, eskisi gibi değil, ne o kadar çok köyünüz, ne o kadar iş gücünüz, ne de o kadar bol zamanınız var.

TRAKTÖR SÜRÜCÜSÜ KIZ — (*Solda*) Biliyorum, bütün keyif verici maddeler vestkaya bindi: tüütün, şarap. Tartışma da öyle.

İHTİYAR — (*Sağda, için çekerek*) Kahrolsun Fasisleri! Biz yine aslı komuta döneldir, ben size vâdini ne den geri istiyorum, onu açıklayın. Bistiri nedani var bunun, ama ben en yalından başlayın istiyorum. Mahmaya Abakidze, şu keçi peynirini aç! (*Sağdan bir köylü kadın bir sepetten bazı sarı kostocaman bir kalya peyniri çıkarır*). Buyrun, yoldaşlar. Hadisenize, yani BİR İHTİYAR — (*Solda, kuşkuldu*) Ev, bizi etkilemek için mi çıktı ortaya?

İHTİYAR (*Sağda, kahkahalar arasında*) Ne etkisi be, Surab, seni vâdi hursuz? Sen, ewvelallah, vâdiyi de alırsın, peyniri de. (*Kahkahalar*) Benim sizden bütün istediğim, dürüst bir cevap. Beğendiniz mi şu peyniri beğenmediniz mi?

İHTİYAR — (*Solda*) Beğendim.

İHTİYAR — (*Sağda*) Al işte! (*acı acı*) Peynirden bu kadar anlarsınız sizi!

İHTİYAR — (*Solda*) Niye anlamaçakmışımı? Beğendim diyorsam, beğendim de ondan.

İHTİYAR — (*Sağda*) Nesini beğendin ki? Nerde eskki peynirler, nerde bu Nedeni de açtı! Keçileriniz yemi gayırlardan hoşlanıyorlar da ondan. Peynir peyniri değil, çünkü gayır gayır değil. Bunu da raporuna yaz, yoldaş!

İHTİYAR — (*Solda*) Yau, ferikalâde peynir bu.

İHTİYAR — (*Sağda*) Ferikalâde falan değil, göyile böyle işte. Gençler ne derse desin, yeni otâklarda iş yok. Söyleyin size, yasanır gibi değil oralarda. Sabahları kalkıyorsunuz, sabah kokunuyor ortalık.

(*Gülüşmeler olur*.)

UZMAN — Bakma sen onların güldüklerine! Fekalâ anlıyorsun ne demek istediğini. Yoldaşlar, insan niye sever memleketini? Memleketinde ekmeğin tadı bir başka, gökyüzü daha bi yülsektir, hava daha bi iyi kokar, sesler daha bi gürdür, toprak yürürken daha bi yumşak gelir ayağına. Öyle, diğ mi?

İHTİYAR — (*Sağda*) Yüzyıllardır bu vâdi bize ait.

ASKER — (*Solda*) Yüzyıllardır ne demek? Hiçbir şey yüzyıllarca hiçbi kimseye kalmaz. Sen kendin bile, gençken, kendine değil, Prens Kazokirina aitim.

İHTİYAR — (*Sağda*) Yasalara göre de bu vâdi bize ait.

TRAKTÖR SÜRÜCÜSÜ KIZ — Yasalar da nasılsa yeniden geçirilecek elden, hâlâ geçerli mi, değil mi diye.

İHTİYAR — (*Sağda*) O da doğru. Ama doğduğum evin yanındaki ağaç ne tür ağaç, hiçbir önermi yok mu.

BUKURAT KÖYLÜ-KOŞUN KİM, onun da mı önemi yok? Biz sizleri kolhozumuza yine konuş olmanızı istiyoruz, bre vâdi hursuzlar. Gülü'n siz istediğiniz kadar!

İHTİYAR — (Solda; gülerce) Pekiy öyleyse, konuşuz, tarım mühendisi, Kate Valtang'ın vâdi üstüne diyebilecekleri niye bi dinleniyorsun?

BİR KÖYLÜ KADIN — (Sağda) Bizim vâdi üstüne diyebilecekleriniz bitmedi ki daha. Hepsi yıkılmamış evle-tili, sağlanları da var. Mandıranın temelleri de ayakta.

UZMAN — Biliyorsunuz elbet, ister burda olun, ister anda başıvurduğumuzda, devletten yardım göreceksiniz.

KÖYLÜ KADIN — (Sağda) Uzman yoldaş, akşam pazarlığı etmiyoruz biz burda. Kasketini başından kapıp, «Bu kasket, bak, daha iyi!» diye bir başka kasket tutuşturuyor mayyum ben senin eline? Yenisi daha iyi olabilir ama, sen kendi kasketini yeğliyorsundur.

TRAKTÖR SÜRÜCÜSÜ KIZ — Kasketle toprak bir tabutu mu hiç? Nerde yaşıyoruz, yoldaş!

UZMAN — Öfketenmece yek! Doğru, bir toprak parçasını yararlı şeyler üretmekte kullandığımız bir araç sözyle göreceğiz elbet. Ama belirli bir toprağa duyulan sevgiye de hak vermemiz gerek. Dilerseniz, tartışmayı sürdürmeden önce, Galinsk' kolhozundan yoldaşlara, anlaşmazlık konusu vâdi için neler düşündüklerini bi anlatın.

İHTİYAR — (Sağda) Oldu.

İHTİYAR — (Solda) Söz ver bari de, anlatsın Kate.

UZMAN — Buyur, Tarım Mühendisi yoldaş!

TARIM MÜHENDİSİ KADIN — (Ayağa kalkarak. Sırtında asker üniforması vardır.) Geçen kış, yoldaşlar, partizanlar olarak, bu tepelerde döğüşürken, Almanları

kovaladıktan sonra meyvalıklarımıza nasıl on katına çıkarabileceğimizi tartıştık. Bunun üzerine ben bir tasarlama tasarısı hazırladım. Dağ gölümüzün üstüne kuracağımız bir bataryaya, üçyüz hektar bereketsiz toprak sulanabilecek. O zaman kolhozumuz sadde meyva değil, şaraplık üzüm de yetiştirebilecek. Ne var ki, tasarımı masrafını karşılayabilmesi için anlaşmazlık konusu vâdinin de plana dahil edilmesi gerek. İçte hesaplar. (Ezmenâ bir evrak çantası uzatır.)

İHTİYAR — (Sağda) Raporuna kolhozumuzun yeni ni hara kurmayı tasarladığını da yazı

TRAKTÖR SÜRÜCÜSÜ KIZ — Yoldaşlar, bu dediğiniz tasarı, dağlarda elimizdeki birkaç mavzere meini bile denkleştirmeden mevzilettiğini sıralarda, gece gündüz çalışarak ortaya çıkarılmıştır. Kurşun kalem bile bulmak bir sorundu o zaman.

(Her iki yakadan alkışlar.)

İHTİYAR — (Sağda) 'Rosa Luxemburg' kolhozunu yoldaşları, yurdumuzu savunan tüm yiğitler gibi seçtiler!

(El silâşır, kucaklaşırlar.)

KÖYLÜ KADIN — (Solda) Bütün emelimiz, askerlerinizin —sizinkilerin de, bizimkilerin de— cepheden dönüşlerinde, daha iyi bir yaşama kavuşmalarıydı.

TRAKTÖR SÜRÜCÜSÜ KIZ — Şair Mayakovski'nin dediği gibi «Soyyet halkının yurdu. Aklim yurdu olacak aynı zamanda.»

(Sağdaki temsilciler —İhtiyar hariç— ayağa

kalkıp, tarım mühendisinin planlarını uzamıyla birlikte inceleyer. Şöyle bir takım ibareler duyulur.)

— Şurdaki yirmi metrelik düşüş nasıl oluyor?

— Bu kaya dinamitlenecek demek!

— Öyleyse bütün iş çimentoyla dinamit bulmağa bakıyor!

— Su burdan aşağı güdüliyor, iyi akılı!

(ÇEPGENÇ BİR İŞÇİ — (Sağda, sağdaki ihtiyar) Tepelerin arasındaki bütün arazi sulanacak, bak, bak, Aleko!

İHTİYAR — (Sağda) Bakıyorum ben. Biliyorun tasarı iyi olmasına iyidir elbet. Ama göğsüme bir tabanca dayansın da istemem.

ASKER — Senin göğsüne tabanca değil, kalem dayıyorlar.

(Kalkıkta)

İHTİYAR — (Sağda, sık sık sükun kalkanıp, resimlere bakınaya gider.) Bu vâdi hırsızları bu ülkede makineleyle tasarıya dayanmadığımızı demuz gibi biliyorlar.

KÖYLÜ KADIN — (Sağda) Aleko Bregvili, senin de ne tasarı inrakısı olduğunu bilmiyor muyuz!

UZMAN — Gelelim benim rapor! Kolhozunuzun bu tasarının gerçekleştirilmesi için vâdinin el değiştirmesi mi desteklediğini, ister misiniz, yazayım mı?

KÖYLÜ KADIN — (Sağda) Ben destekliyorum. Ya sen, Aleko?

İHTİYAR — (Sağda, resimlerini üstüne eğilmiş) Resimlerden birer nüsha da bize verin, götürelim kolhozdaki yoldaşlara.

KÖYLÜ KADIN — (Sağda) E, hadi oturalım de biseyler yiyelim. Aleko resimleri önüne çekip, incelemeye başladı mı, bu iş tamamı demekti zaten. Öbür yoldaşlar da böyle yapacak.

(Temsilciler, kalkıkta aralarında, yeniden konuşuluyorlar.)

İHTİYAR — (Solda) Yaşasın 'Galinsk' kolhozunu Yemi harmanıza başarıları!

KÖYLÜ KADIN — (Solda) Yoldaşlar, 'Galinsk' kolhoz temsilcileriyle uzmanın şerefine, ozan Arkadi Şeydzemin de yer aldığı bir oyun hazırladık, sorununuza ışık tutan.

(Alkışlar.)

(TRAKTÖRCÜ KIZ OZAN'I getirmeye gider.)

KÖYLÜ KADIN — (Sağda) Yoldaşlar, dilerim, oyununuz kaybımıza geçecek bir oyundur. Koskoca bir vâdi verdik bu seyr için size.

KÖYLÜ KADIN — (Solda) Arkadi Şeydze 21 000 mısra biliyor ezbere.

İHTİYAR — (Solda) Onun yönetiminde hazırladık oyunu. Ozan'ı ele geçirmesi de kolay değil hal yoldaş, Planlama Kuruluna söyleyiver de, ozan daha bi sık gel-sin buralara.

UZMAN — Biz ekonomiyi uğraşyoruz daha zıya de.

İHTİYAR — (Solda, gülümseyerek) Anladık, traktör, asma falan dağıtımına bakıyorsunuz ama, arada bir de tüpki dağıtımına da eğiliverin, canım.

(Önde Traktörçü Kız, arkadan ozan Arkadi Şeydze girer. Yayıp, ama sade bir adımla, yanına da gılgıllarla çalgıncılar gelir. Sanatçılar alkışlarla konuşuluyor.)

TRAKTÖR SÜRÜCÜSÜ KIZ — Arkadi, bu bizim uzman yoldaş.

(Arkadi çevresindekileri selâmlar.)

KÖYLÜ KADIN — (Sağda) Onunlana tanıştığımızdan. Okuldan beri duyuram türkülerimizin ününü.

OZAN — Bu seferki türkülü bir oyun olacak. Memen bütün kolhoz kahılıyor seyre. Eski maskeleri de getirirdik beraberimizde.

İLİMLİKAR — (Sığda) Eski efsanelerden mi bu?
OZAN — Hem de çok eski bir efsane. Adı «Tebeşir Dairesi», Çin'den alınma. Ama değişik bir biçimde oynayacağız biz. Yura, göster maskeleri! Yoldaşlar, böyle çetin bir tartışmadan sonra, size hoş vakit geçirteceğimize seviyoruz geçtikten. Umarım, eski ozanın sesi Sovyet traktörlerinin gölgesinde kulaklarınızı tırmalamaz. Değişik şarapları karıştırmak olmaz ama, hikmetin eskiyle yenisi bağdaşır birbiriyle. Seyirden önce yiyecek şeyler sunarlar herhalde. Aç karına pek iyi gitmez olur.

SESLELER — Elbette! Hadi, herkes mahfele!
(Herkes güle oynaya yemek yemeğe gider. O sırada uzman ozana.)

UZMAN — Öykü ne kadar sürüyor, Arkadi? Bu akşam Tiflis'e dönmem gerek de.

OZAN — Aslında iki öyküden kurulu ya. E, birkaç saat sürer.

UZMAN — (Gizliiden gıcıkça) Yau, şunu kısaltamaz mışın biraz?

OZAN — Kısaltamam.

2

SOYLU BEBE

OZAN — (Omuzlarında kara bir koyun postu, çalgıların önüne çökmüş, kenarları çentilmiş, el kadar bir alçı defterini karıştırır.)

Evvel zaman içinde,

Kâni revan içinde

Bir kent vardı bir kent,

Nâmi çıkmış, nâmi: «Lânet»,

Başında da bir vali

Adı : Corç Abaşvili,

Kendi kanun ve kârun,

Avratı cins bir hatun,

Oğlu gürbüz nur topun,

Evvel zaman içinde.

Yoktu o Kafkaslar'da

Böylesi bir voyvede;

Mabeyninde saltanat,

Ahırında arap at,

Kapısında dilenci,

Bacasında dilekçi,

Öyle asker yok Çin'de,

Evvel zaman içinde.

Arife tâciî ne gam;
Alındı hayattan kâhı,
Tortu sabahı pazar,
Tüh tüh değmesin nazar,
Kılıseye mâ-ayile
Giderken alayıyla...
Nasıl bunun niğinde,
Fevvel zaman içinde.

(Bir sarayın kemeri kopuşundan diencilerle dienciler söhbet eder, levacaklarında sırta tebeler, koltuklarında dikecelerle koltuk değnecileri. Ardılarından iki yusaklı, sonra da Valinin giyimli kuşanma gileci.)

DİENCİLERİLE DİLEKÇİLER — Aci gayr, haşmehdin, âşardan bükülüp belim — Acemistan safetinde yitti bacağım — Ağam mâsum, beylerbeyim, kırbanı bir kalıplığın — Gör, bak nasıl acından ölüyor kucağında ay gibi bebeğim... Bitrek oğlumuz o, afev, vatan hizmetinden ezilet — Su müdürü, sultanını, bîhaderlenilen rüşvet...

(Bir İsmetler dilekçeleri toplar, bir başkası da elindeği keseden mangır dağıtır. Askerler kalın meşin kurtbağlarının şaklatarak, kalıbağı geri sürerler.)

ASKER — Savulun yanı! Çekilin şu kapıdanı!
(Valiyle kararmı, yacerinin ardından Valinin bebesi süslü süslü bir arabada jarnusıyla kemerin altına dan geçilir. Kalıbağı bebeği görmek için, yenden beri çıkar.)

OZAN — (Kalıbağı geri püskürtülürken)
Halk ilk kez bu yortuda görüyor vellahdı.
Valinin gözbebeği soyru bebenin başında iki hekim
halkıyor herhalin.

(Kalıbağından girerler.)

— Ne çocuk bel
— Göremiyorum ki!
— Koşurmasalar da iyice görsel!
— Allah bağışlasın yavruyu efendimiz!

OZAN — Fel, pehlî Koskoca, Frens Kalıbağı bile,
bakšana,
Yumuruk kadar gocuğa iki büküm tembennel!

(Şişman bir prens öne çıkıp, ağız yarıyan bir sesle
dan sallandır.)

ŞİŞMAN PRENS — Hayırlı yortular, Nâbeli Abas-
vili.

(Bir komut duyulur. Bir atla çıkar gelir. Valiye bir tonar kâğıt uzatır. Valinin işnari keserine, Yüce yatağıyla bir delikanlı fırlar, atığı güğüsler. Yer alan kısa sessizlikle süresince, şişman Prens atığı baştır-
lu gözlerle süzer.)

ŞİŞMAN PRENS — Ne harika günü Yağmur beş-
minca dün gece, «Yandı!» dedim kendi kendime. «Kas-
veli bir bayram olacaktı!» Bu sabahı kalıbağı, baktım ki,
masnave gökyüzü. Ben gökyüzünü, Nâbeli Abasvili, böy-
le, ağız, böyle berrak severim, kalbimin de kemiz oluştun-
dan herhalde. Küçük Mişel'e de baktım hele, tam bir va-
h! Gıdı gıdı gıdı! (Bebeyi gıdalar.) Hayırlı yortular sa-
na, Mişelciği! Gıdı gıdı gıdı!

VALİNİN KARISI — Sen ne dersin bu işe, Arsoy?
Corg karar verdi nihayet, sarayın doğu tarafı için tasarı-
lanan yeni kanadın inşasına başlanacak. Bahçeye yer
açmak için de o içler acısı geçerköndü mahallesi oktağı
gibi yıkılacak.

ŞİŞMAN PRENS — Aaa! Önce kötü haberdan sonra
değdi doğrusu bu müjdel! Cepheden ne haberler var,
kardesim, Corg? (Valinin «hiç sormaz!» dercesine bir el

hâşmeti üzerine.) TAKLİK DİR İCAL İHTİSAK. UĞRAKLIK dediler de? Olur, canım, böyle ufak tefek terslikler. Harp bu, bir gün öyle, bir gün böyle. Bu son gelişmenin de pek bir kıymeti harbiyesi yok herhalde, değil mi?

VALİNİN KARISI — Öksürdü! Duydun mu, Corç? (Araba yavrusunun hemen yanında duran kelli felli iki zâti, hekimleri tersleyerek.) Öksürüyor, duymuyor musunuz?

BİRİNCİ HEKİM — (İkincisine) Affedersiniz, Nike Mikadze, ılık banyoya itiraz etmiş olduğumu hatırlatmama müsaade buyrulur mu acaba? Banyo suyunun ısıtılmasında ehemmiyetsiz bir hâta olmuş da, haşmetlim.

İKİNCİ HEKİM — (Aynı nezakete) Sizinle mütâbık olduğum için müteessirim, Mika Loladza. Banyonun suyu, piriniz, efendimiz, aziz Mişke Obaladze'nin buyruğu üzerine ısıtılmıştı, hem de derecesi derecesine... Mahdum Bey geceleyin hafif bir hava cereyanına mâruz kalmış olacaktı, haşmetlim.

VALİNİN KARISI — Siz de daha bir itina gösterin, efendim!.. Ateşi de var galiba, Corç.

BİRİNCİ HEKİM — (Lebe'nin üstüne eğülerek) Telaşa mahal yok, haşmetlim. Ahiren, banyo daha iyi ısıtılacak, efendim. Ve bu hata tekrirür etmeyecek tabii.

İKİNCİ HEKİM — (Birticinin yüzüne yüyecekmiş gibi bakarak.) Bu ikamıza asla unutmayacağım, sevgili meslektaşım... Telâş edecek bişey de yok, haşmetlim.

ŞIŞMAN PRËNS — Ohoo, oh! Tembli etmişimdir ben bizimkilere, «Karnım mı ağrıdı benim, yıkacakmışınız hemen hekimî yere, vereceksiniz sopayı!» diye. Böyle içi geçmiş bir devirde yaşıyoruz, ona şükretsin, yoksa güttüydü, alimallah, kellesi!

VALİNİN KARISI — KİLİSEYE GİRMİYOR MAM. ÇULYAK yapıyor burası, ondan öksürdü belki de.

(Aileyle maiyetinden kurulu alay bir kütisenin kağıtına yönelir. Şişman Prëns arkadaşın gelir. Yaver alaydan ayrılır, Vali'ye atlay gösterir.)

VALİ — Ayından önce olmaz, Şalva.

YAVER (Atlay) Vali Hazretleri ayından önce raporlarla meşgul olmak istemiyorlar. Raporlar da pek içaçıcı olmadığımıza göre, değil mi?

Bu arada sen mutîağa gib, karnını doyur, dostum! (Atla küfrederek saray kapısına giderken, yaver atlaya katılır.)

OZAN —

Çit çıtmıyor kentte.

Kilise meydanında güvercinler çalınmış çalınmış mekte.

(Saraydan bir asker çıkar, kemerin altına durur.)

Muhafız alayından bir asker

Dere boyundan bir bohçayla gelen

Ahçı yamağı kızla kırıştıdır.

(Bir kız koltuğunun altında bir bohçayla kapudan görmeğe dağınır.)

ASKER — Hanım kızımız kiliseye şerif vermiyor, âyini kaybarıyorlar demek?

GRUŞA — Hazırlanmışım, bayramlıklarımı da giymiştim ama, yortu şöleni için bir kaz daha gerekmiş, benim yolladılar getireyim diye. Bilirler kazdan iyi anladığımı da

ASKER — Ne kazınmış bu? (İnanmazlıkla taslayarak.) Görelim, bakalım! (Gruşa kaşreyamaz.) Hanım kadınlara pek inanılmaz da. Kaz almağa güttük derler, fındık devşirirler...

GRUŞA — (Bir haşmîla askere doğru yürür, kaza gösterir.) İnandın mı şimdi?.. Hi bu, hem de ne kazi

Ceviz emnesiyle beslenmiş! Fındıkla değil! On oğkadan bir dirhem eksik gelersin, çiğ çiğ yemeye razıyım, hem de yolunmadanı!

ASKER — Kaz değil, sanki ana kralıç. Tam vali-nin ağzına lıyık... Demek küçük hanım yine dere boyu-na uzandılar?

GRUŞA — Künneslerin oraya gittim.

ASKER — Anladım! Dereboyundaki künneslerin oraya gittini Derenin pek ilertisi değil, hani şu söğütler var ya orası, diğ mi?

GRUŞA — O söğütliğe çamaşır yıkamağa giderim ben sade.

ASKER — (*İmdi imdi*) Ben de onu söylüyorum ya!

GRUŞA — Ne söylüyormuşun sen?

ASKER — Ne söylüyorsan, onu.

GRUŞA — Söğütüğün orda çamaşır yıkamak ya-sak mı?

ASKER — (*Aberinacı bir kahkahayla*) «Söğütü-ğün orda çamaşır yıkamak yasadık mı?» diye soruyor bi-del hiç güleceğin yoktu!

GRUŞA — Ne diyor, kuzum, bu asker? Gülmenecek ne var burada?

ASKER — (*Kırmaz kırmaz*) Alti'nin bildiğini bi-bil-se Veli, deli olurdu, deli!

GRUŞA — Söğütüğün bilinecek nesi varmış ki?

ASKER — Ta karşısında bir çalı da mı yok? Ardı-na gömneidin mi herbirşeyi görebileceğin, ismi lâzım de-ğil bir kişi oraya çamaşıra geldiğinde ne olup biliyor hiçbir göreceğin bir çalı?...!

GRUŞA — Ne olup biliyormuş ki? Asker Ağ şu ağ-zındaki bakılayı çıkarsa da, kurtulsak!

ASKER — Bişeyler oluyor elbet. Bişeyler götüntü-yor.

GRUŞA — Asker Ağ şey mi demek istiyor?... Sıcak bastığımda bir iki sefer ayak parmaklarımı suya mı sokmuşun? Başka ne olabiliyor yoksa?

ASKER — Parmakla bise iyi! Daha, daha yıkara-çak!

GRUŞA — Topuğum görünmüşür olsa olsa!

ASKER — Daha, daha yıkara çak! (*Kahkahla patla-ır*)

GRUŞA — (*Öfkelenir*) Simon Savaşçı, utan, utan! Delikanlığından utan! Demek o Ağustos sıcakında çalı-nın dibine şimşik bir hatun gelip bacağına suya soksun da hikizliyin diye saatler saati bekliyorsun? Hem de kimbilir senclileyin bir başka askerle birlik, haal! (*Fır-lar, çıkar*)

ASKER (*Arından bağırarak*) Künse yoktu benden başka, yemimle söylüyorum!

(*Asker, Gruşanın ardından koşuturken, OZAN gü-lüğü yemiden ele alır*.)

OZAN — Kent sus pus ama, bu silahlar benim ne-sir?

(*Kapıdan bi ombaşığıla iki pusatın çıkar*.)

Vali Konağı sözde huzur içinde ama, Ekitün bu hazırlıklar niye iyi?

(*Soldaki girişten Şişman Prens görünür. Durulur, bakınır. Sağdaki kapıda duranların uyanından ağır ağır geçer, onlara bir işaret çıkar, dışarı çıkar. Om-başığıla erlerden biri kemertti kapıdan girip kaçı-bur, öbürü de kapıda nöbete durur. Geriden boyulu çığırışlar duyulur: «Mesulimiz!» Savaşçı kaçıbil-miştir. Uzakdan çanı sesleri gelir. Künnesim kapısın-dan valinin ailesi alayıyla çıkar. Nöbetçi de sarayın girip gözden irale olur.*)

Yığılığa toz kondurma, Sayın Börüklü Kuyruğu dik tut, dik!

Bakıyorlar pencerelerden usak-musak, it kopuk.

Mimara da artık ihtiyacı yok, işin senin bir ma-
rangozluk!

Yeni saray nene senin, mekânın gayri topraklı

Ehralına son bilez, gövüdü aq, kuzum, öyle baki
(*Futuhlu gevesine balemir*)

Bü sefer el koyduğün tapu bambaşka bir tapu,

Kapandı mı ardından bîdaha açılmayacak o kapı!

(*Valiyi götürürler. Muhafızlar da ardında. Tehlike
geri galar. Cümle karpusunun ardından yürüküler
gelir.*)

Börükleğin harab olunca hânümânı,

Arada fikarının da yener canı.

Boğaz toktuğuna hizmet edenler saltanatına

Saltanatıyla birlikte giderler okkânın altına.

Araha yuvarlandı mı uşuruma,

Olan yine çilekes yük altına.

(*Uşaklar, hizmetçiler cümle karpusunun karpırları*)

HİZMETÇİLER — (*Karışıkta içinde*) Sepetler nerde?

Hani götürün onları şimdi orta avluyla Beş günlük na-
fakamı o. — Hanfendi de baygın yatıyor. — Tasımalı

onu ağağya da, kaçıp kurtuluşun barı!.. Ya biz ne olaca-
ğız? Tavuk boğazlar gibi boğazlayacaklar, vallahi Olan,

biçlere olur hep zâken! — Annamın, n'olacak şimdi bizina

halimiz? — Kentte kan gövdeyi götürüyormuş! — Saçına

sapan konuşturmayı Valiyi rica-zimnel Prenslerin top-

lanusuna geçirdiler. Merak etmeyin, düzelecek herşey.

Biliyorum, sağlam yerden işittim.

(*İki halim avluğa dalar.*)

BİRİNCİ HEKİM — (*Öbürünü zaptetmeye gelme-*

ruk.) Nerere kaçıyorsun, dostum? Natâli Abaşvili bay-

gın yatıyor orda! Hekimsin sen, vazife diye birşey var,
yahnî!

İKİNCİ HEKİM — Sade benim vazitem var, diğ mi?

Peki benim vazitemse, senin ne üstüne vazife! Ne kar-
şıyorsun bana?

BİRİNCİ HEKİM — Nîko Mikadze, nice ederim, bu-

gün çouğa bakma srası sende mi, bende mi?

İKİNCİ HEKİM — Ee, sen de o göbün boktu diğ için

bu uğursuz evde bir saniye daha kalacağımı sanıyorsan,
aklına turp sıkayım!

(*Karpırlar. Bu patiride «...aşa» «...sıkış» jüan
gibi garip sesler işittir. Derken, İkinci Birinci yi-
ker yere.*)

İKİNCİ HEKİM — Camı cehennemel! (*Çıkar. Sinca*

gelir, kalabalık içinde Gruşa'yı arar.)

HİZMETÇİLER — Akşama kadar rahatız yine, as-

kerler katayı buldular mı yandı! — Ne biliyorsunuz, belki

de başlanmışlardır orbalığı talana şimdiden? — Saray mu-

hafızları da atlarına atladıkları gibi güttüleri! — Bir Allah

kelu yok mu yau, ne olup bitüğünü doğru dürüst bilery?

GRUŞA — Balıççı Melva söyledi! Başkentim üstür-

de al kuyruklu bir kuyruklu yıldız bellmiş. Öyleyse,

bir afatır geliyor başımıza!

HİZMETÇİLER — Dün hükümet merkezinde an-

lathurdıklarına göre, Acem Seferinde haçı yuhmuşuz.

— Prenslere de isyan bayragını geçmişler! — Başpens ol-

lamı gekmiş çoktan. Valleri de sallandıracaklarını.

— Biz fikara takımına ilişmezler herhalde.

Zaten bir ağbeyim var benim pusekîhler arasında.

YAVER — (*Kapının ağında görünerek.*) Yüñ-

yün, bakayım hadi orta avluğa!

23

Denk işine yardım edecek nerkes! Ne duruyorsunuz bel

(*Hizmetçileri kovalar. Simon sonunda Gruşa'ya bulur.*)

SİMÖN — Arayıp duruyorum seni, Gruşa!.. Ne tasarlıyorsun n'apacaksın pekiy?

GRUŞA — Bilmem. Burda tutunamazsam, ağabeyim var köyde, onun yanına giderim. Ya sen ne yapacaksın?

SİMÖN — Sen bakma bana! (*Resmîleşir birden.*) Gruşa Vaşnadze, benim ne olacağımla ilgilenişine çok memnun oldum essahtan. Sordun, söyleyim ben de sana: Madam Abaşvili'nin muhafız müfrezesine katılıyorum, emir aldım.

GRUŞA — Saray muhafızları ayaklanmadılar mıydı, canım?

SİMÖN — (*Ciddi*) Öyle olmasına öyle.

GRUŞA — E, öyleyse, o hatunun yanına gitmek teklin değil, be kardeş.

SİMÖN — Tiflis'de acı patlıcanı kırığı çalmaz derler.

GRUŞA — Sen acı patlıcan değilsin ki, Simon Şaşava, sen insansın, bir cansın can! Hem o kadınla ne alıp vereceğin var ki?

SİMÖN — Yok bir alıp vereceğim ya, emir aldık işte, gidiyoruz.

GRUŞA — Asker Ağ'da da bir inat var ki domuz inadı! Tehlikeye atıyor kendini hiç yoktan, durup durduğu yerde. (*Saraydan seslenmeleri üzerine*) Orta avludan çağırıyorlar, acelem var.

SİMÖN — Acelem var inadem, hiç kavga etmeyelim. Kavga dediğin ferah zamanda olur. Sorabilir miyim hanım kıza, anası babası sağ mıdır halâ?

GRUŞA — Bir ağbeyim var sağ.

SİMÖN — Vaktimiz dar madem, ikinci sorum da şu: Hanım kız sağlıklı mıdır acep, köpüklü derede alabalık gibisine?

GRUŞA — Sağ omuzumun şuracağına arada bir sancılı giriyor ya, ondan gayrı, diriyimdir her bir hizmete. Şikâyet edenim de olmadı şimdiye dek.

SİMÖN — Onu bilmeyen mi var! Yortu mu olmuş, kaz mı eksik düşmüş getirilecek, seni koşturacaklar mutlak!.. Üçüncü soruma gelince: Sabırsız mıdır hanımın kıza? Ta kışın ortasından kiraz isterim diye tutturur mu?

GRUŞA — Yoktur öyle bir huyum. Velâkin bir erkek sebepsiz yere harbe giderse, sağlık haberi de gelmezse ardından esas kötü olan o işte!

SİMÖN — Haberi gelir, gelir. (*Gruşa'ya yine saraydan çağırılır.*)

Geçelim biz asıl soruya...

GRUŞA — Simon Şaşava orta avludan çağırıyorlar, acelem var, onun için deyivereyim sana: cevabım «İvet».

SİMÖN — (*Kızarıp bozararak*) Acele eceldir derler, yau, bizim memlekette!

GRUŞA — Kutsk'da mı?

SİMÖN — Demek küçük hanım hakkınızda soruşma da yapmış, ha? Gerisini ben diyim: Sağlığım yerindedir, hanrıya şükür; kimin kimsem yok darı dünyada, tekinim yok yanı; on kuruş aylığım var, yirmiye de çıkar sonra. Testi izdivacın istiyorum. Öyle denir, değil mi?

GRUŞA — Kabulündür, Simon Şaşava.

SİMÖN — (*Boynundan ucuna küçük bir haç asılı bir zincir çıkarır.*) Anamın haç bu haç, Gruşa. Vaşnadze. Günüştür zinciri de. Takmazsan, hatırım kahr.

GRUŞA — Takmam mı hiç, Simon!

(*Simon zinciri Gruşa'nın boynuna takar.*)

SIMON — Küçük hanım gayrı orta avluya gitsen
yıl olur, bir mazarratlık çıkmazın. Ben de atları eyerle-
meye giderim, olur, değil mi?

GRUŞA — Olur, Simon.

(*Ne yapacaklarını bilmez, durur kalırlar çıdukları
yerde.*)

SIMON — Şu hatunu sâdik birliklerin ortaya kadar
iletilim de... Harp biter bizim gelirim ben. İki üç haf-
ta kalmaz. Hazla sürmez de, inşallah, usanmazsın dö-
nüşünü beklemekten.

GRUŞA —

Bekleyeceğim seni, Simon Şaşava.

İçin rahat git, asker, savasa,

Çit o kanlı, o amansız kargısa!

Gidip de çoğunun dömediği

Yerden döndüğünde, beni

Beklerken bulacağını dibinde

Keşemin, yaptıkları, ya da karlar içinde;

«Son asker de döndü.» denene dek,

Sen dönene dek.

Savaştan sağsalım döndüğünde,

Ne postal olacak eşliğimde,

Ne erkek kokusu döşüğimde,

Ne de bir erkek eli elimde.

Savaştan döndüğünde sağsalım,

«Harçoy eskisi gibi» diyeceksin.

SIMON — Sağol, Gruşa Yasnadîel Sağlıcakla kâli.

(*Gruşa'nın önünde yerlere eğilir; Gruşa da onun*

önünde eğilir; derken geriye bikercek gerimeden

başını, bıkoşu koparıp, gider. Yaver cümle kapısın-

dan çıkar.)

YAVER — (*Zehir zikleni*) İki büküm ne duruyor-

sun orda, hayarı Atları büyük arabaya koysana!

(*Simon Şaşava hazırola geçip, uygun zamanda çıkar.*

*İki hizmetçi sırtlarında koca koca sandıklar ana-
kardan jalpalayanak çıkarlar. Arkalarından, Nâz-
lı Abayvâli, halayuklarının kollarında; sendeleye sen-
deleye gelir. En arıktan da Mişci'i kucağında ta-
şyan bir kadın görünür.*)

VALİNİN KARISI — Kimsenin umursadığı yok be-

ni yine! Başım dönüyor, zor duruyorum ayakta. Mişci

nerde? Düşüreceksin elinden! Çocuk nasıl tutulur, onu

ben mi öğreteceğim sana! Boş duracağınza, sandıkları

arabaya yükleyin hadi!

YAVER — Arabada sandıklara yer yok, elendim.

VALİNİN KARISI — Validen haber var mı, Şalva?

YAVER — (*Başıyla «Hayır» diyecek*) Derhal yola

çıkmanız gerek!

VALİNİN KARISI — Şehirde de bir haber yok mu?

YAVER — Yok. Şimdiye kadar saklındı ortalık ama,

hiç vakit kaybetmeye gelmez. Dedğin gibi arabada

yer yok. En gerekli nelerse, onları seçin beni.

(*Yaver hoşnut çıkar.*)

VALİNİN KARISI — En gerekliheri seçecekmüşün,

hafa bakı. Çabuk, acın şu sandıkları! Yanıma alacakla-

rımı söyleyeceğin ben size.

(*Sandıklar indirilip açılır.*)

VALİNİN KARISI — (*Sırma dibe bitiklen entarileri*

göstererek;) Şunu, şu yeşilli! O kürk yakalıyı da tabii!

Hekimler nerede, allasensiz? Yarnın başağrılarını tuttu

ynce. Hep böyle sakaklarından başlıyor! Bi de şu sedel

düğmeliyi! (*Gruşa girer*.) Maşallah, pek bir ahessteliğin

üstünde bugün! Koş, bana sıcak su şşelerini getir.

(*Gruşa bıkoşu gider; şşeleri getirir. Valinin karısı Gru-*

şa'ya kaş-göz işaretilerle oradan oraya koşturur. Derken

hizmetçi kızılarından biri gözüne garpar.) Aa, şu deliye

baki Entarinin yenilerini koparıyor ayol!

SAMON — Küçük hanım gayrı orta avluya gitse iyi olur, bir mazarratlık çıkmasın. Ben de atları eyerlemeye gideyim, olur, değil mi?

GRUŞA — Olur, Simon.

(Ne yapacaklarını bilmez, durur kollarlar oldukları yerde.)

SİMON — Şu hatunu sadık birliklerin oraya kadar iletsüm de... Harp bitmez bitmez gelirim ben. İki üç hafta kalınmaz. Fazla sürmez de, inşallah, usanmazsın dönüşümü beklemekten.

GRUŞA —

Bekleyeceğim seni, Simon Şaşava.

İçin rahat git, asker, şavaş,

Git o kanlı, o amansız kargaşa!

Gidip de çoğunun dönmediği

Yerden döndüğünde, beni

Beklerken bulacaksın dibinde

Mesenin, yapraklar, ya da karlar içinde;

«Sön asker de döndü.» denene dek,

Sen dönece dek.

Savaşın sağsalım döndüğünde,

Ne postal olacak eşimde,

Ne erkek kokusu döşüğümde,

Ne de bir erkek eli elimde.

Savaşın döndüğünde sağsalım,

«Herşey eskisi gibi.» diyeceksin.

SİMON — Sağol, Gruşa Vaşnadze! Sağlıcakla kal!

(Gruşa'nın önünde yerlere eğilir; Gruşa da onun önünde eğilir; derken geriye bükerecik çevirmeden başını, bıkoşu koparır, gider. Yaver cümle kapısını dan çıkar.)

YAVER — (Zelir zıkkım) İki büküm ne duruyor-

sun orda, hıyar! Atları büyük arabaya koşana!

(Simon Şaşava hazırola geçip, uygun adımla çıkar.

iti hizmetçi sırtlarında koca koca sandıklar, ana kapıdan gırlaplayarak çıkarlar. Arkalarından, Nati-
li Abaşvili, halayıklarının kollarında, sondeleye sen-
deleye gelir. En arkadan da Mişeri kucağında ta-
şyan bir kadın görünür.)

VALİNİN KARISI — Kimsenin umursadığı yok be-
ni yine! Başım dönüyor, zor duruyorum ayakta. Mişel
nerde? Düşüreceksin elinden! Çocuk nasıl tutulur, onu
ben mi öğreteceğim sana! Boş duracağınza, sandıkları
arabaya yükleyin hadi!

YAVER — Arabada sandıklara yer yok, efendim.

VALİNİN KARISI — Validen haber var mı, Şalya?

YAVER — (Başıyla «Hayır» deyerek) Dehşet yola
çıkmanız gerek!

VALİNİN KARISI — Şehirden de bir haber yok mu?

YAVER — Yok. Şimdiye kadar sakındı ortak ama,
hiç vakit kaybetmeye gelmez. Dedüğüm gibi arabada
yer yok. En gerekli neyse, onları seçin bari.
(Yaver koşarak çıkar.)

VALİNİN KARISI — En gereklieni seçeceksin,
lafa bak! Çabuk, açın şu sandıkları! Yanına alacakla-
rını söyleyeceğim ben size.

(Sandıklar indirilip açılır.)

VALİNİN KARISI — (Sırna dâba bıcağın entarileri
göstererek.) Sunu, şu yeşili! O kürk yakalıyı da tabii!
Hekimler nerde, allasenz? Yarım başağrılarım tuttu
yine. Hep böyle şakaklarından başlıyor. Bı de şu sedef
düğneliyi! (Gruşa girer.) Maşallah, pek bir ahesteğin
üstünde bugünü! Koş, bana sıcak su şişecimi getir.
(Gruşa bıkoşu gider; şişeleri getirir. Valinin karısı Gru-
şa'ya kaş-göz işaretleriyle ordan oraya koşturur. Derken
hizmetçi kızlardan biri gözüne çarpar.) Aa, şu deliye
bak! Entarinin yenlerini koparıyor ayoll!

ODA HİZMETÇİSİ — Yok efendim, düşeltiyordum. Entariye bişey olmadı, vallahlıhı!

VALİNİN KARISI — (Valininde faricetim de ondan!) Hep gözüm üstüneydi zâten. Yavere göz süzmekten başka bişey yaptım yok ki! Gebereceğim şimdi seni kaçık karı! (Hizmetçiyeye sille tokat girer.)

YÄVER — (Geri dönerek) Biraz acele edin, lütfen Natallı Abasıvilli Kentte garpışma başladı! (Çıkar.)

VALİNİN KARISI — (Oda hizmetçisini sıclarak) Ah, yarabbiçim! Bana da mı gadredecekler yoksa? Ama niye? Niye ana? (Bir sessizlik keser ortalık. Valinin Karısı sandıklarını kendi dikkletmeğe başlar.) Nerde benim sırtına diba cepekemin? Arasanıza hadi! Mişel nasıl? uyuyor mu hâlâ?

DADI — Uyuyor, efendim.

VALİNİN KARISI — Öyleyse yatur onu oraya bir dakika, git, yatak odamdan benim safran rengi pantuflarımı getir. Yeşillerime güzel uyuyor. (Dadı çocuğu oruçğa bırakıp çıkar. Valinin Karısı oda hizmetçisine.) Sen de, kalsak, yıkıl karışından! (Kız kaçar.) Dur diyorun sana, kurbag isiyor canım galbal! Şu sandıklarım haline bak! Eşya yerleştirmişler sözde! Şu kadarcık sevgi, insanlık varsa bunlardaki! İşin başında durup, şu söyle, bu böyle olacak demedin mi lbtli. İnsan böyle anlarda anlıyor bu hizmetçi makûlesinin ne mal olduğunu... Maşa, kız, sana söylüyorum! (Etilikle hizmetçiyeye bir duyruk sekürler.) İşleri güçleri tıksınlar, kırtsınlar. Nankör mahläkları Gösteririm topunuza ben sizini!

YÄVER — (Teiaş içinde) Natallı, hadi be yarı! Baş-yarığ Orbelihana'yı asıtlar. Dokumacılar da ayaklandı.

VALİNİN KARISI — Hoppalal! Ama şu günüşüyü almadan dünyada gitmem. En azından bir bnlık gitti onun için... A, şimdi akıma geldi, nerde benim sarabî gelmişim? Astırgan küklelim?

YÄVER — (Valinin karısını gelip götürmeğe çıkararak.) Sür dışında isyan patlak verdi. Şimdi kaçık mı kaçık yoksa! (Hizmetçilerden biri parlar, kaçar.) Velet nerde?

VALİNİN KARISI — (Dadıya) Maro, çocuğum almını değiştirdi! Pekiyi ana, ne cehennem gitti bu karı?

YÄVER — (Parlayarak) Arabaya geç seni! Altın kurtulabilirsek, ne âlä!

(Valinin karısı sandıkların arasında çarpınarak, seçtiği pılı parayı önce ayırıp sonra bir yana atarak, önündeki tırazi tırtılayarak; helâk eder kendini. Davul sesleri gelir uzaktan. Gökyüzü kuzarmışğa başlar.)

VALİNİN KARISI — (Haldâ elinin altındakileri dikkleterek.) Sarabî entarın yok, bulamıyorum. (Herşeyden unut kesmişcesine, İkinci Kadına.) Al hepsini, götür arabaya! Maro, kalsak nerde kaldı şimdi? Âa, bunların hepsi, hepsi ana, çıldırmışlar, ayoll! Kaç kere söyleyeceğim size, sarabî entarın sandığın dibinde diyel!

YÄVER — (Döner) Çabuk çabuk!

VALİNİN KARISI — (İkinci Kadına) Hadi at şu denklere arabaya!

YÄVER — Arabayla gitmiyoruz dedim at! Bak, sana söylüyorum, Natallı, ya benlen gelmiş şimdi, ya da atladığım gibi ata, alir başını giderimi!

VALİNİN KARISI — Maro! Çocuğu getir!.. Dadi olacak şu karyı çağır, Maşal! Yok, yok önce şu elbiseleri arabaya götür!... Öyle şey mi olur, canım! Ata binecekmışim, lafa bak! (Söyle yerinde bi döner, kazık kesmiş gökyüzünü görünce, irkilir.) Amanın, yângını! (Fırlar çıkar, ardından da Yaver. İkinci Kadın, başını iki yana sallayarak, kapabildiği kadar elbiseyi kucaklayıp orırtırler. Uşaklar hizmetçiler saray kapısından çıkar.)

SOFRACI KADIN — Gittiler! Erzak arabasını da bırakılar! Biz nasıl kaçacağız şimdi?

BİR SEYİS — Üfnet var, burda durmağa gelmez bu ara! (Üçüncü oda hizmetçisine.) Suika, ben gidiyim, battanyleleri toplayım, şabuk tüyelin burdan!

DADI — (Hanımın parfüflerıyla gelerek.) Madam nerde?

ŞİŞKO BİR KADIN — Gittii!

DADI — E, çocuk? (Çocuğa koşar, kaldırır.) Evladım, onu da bırakmışlar geride, yanyamları! (Bebeyi Gruşa'ya vatarak) Bir dakika tutuver şunu (Hıyanetliğine) Gidiyim, bakıym, araba nerde!

GRUŞA — Valiye ne yaptılar ki?

SEYİS — (İşaret parmağını gırtlığına sürterek) Fütüü!

ŞİŞMAN KADIN (Fenalık geçirir.) Anacığım! Anacığım! Efendimiz Corç Abaşvili dü oldu demek! Sabahleyin daha, âyinde dipdirdiydi, kan fişkınyordu yanaklarından! Kellesiz şimdi demek! Götürün, a dostlar, beni! Dayanamayacağım! Bizi de kesecekler aptestsiz, namazsız! Efendimizin gibi!

ÜÇÜNCÜ KADIN — (Şişko'yu yatıştırmağa çalırsa) Nina, Nina, çocuk musun sen! Kaçacaksın, canını kurtaracaksın elbet. Senin kimseye bir zararın dokunmadı ki!

ŞİŞMAN KADIN (Karga tulumba götürülürken.) Anacığım! Anacığım! Anacığım! Gidelim burdan, gidelim, gidelim, gelmeden azgın kurtlar! Gelmeden gelmeden onlar!

ÜÇÜNCÜ KADIN — Gören de Nima'yı valinin karısı sanacak! Bu kibarlar, bu kibarlar yok mu, ağlamasını, sızlamasını bile başkalarına yaptırıyorlar be! (Bebegi

Gruşa'nın kucagında görünce de) Aa, bebe kaldı burda! N'aapacaksın şimdi sen bunu?

GRUŞA — Kaldı, n'aapayım.

ÜÇÜNCÜ KADIN — Anası olacak karı bıraktı bebeyi demek! Cereyanda kaldı diye sarayı birbirine kataradı orospu!

(Hizmetçiler bebenin çevresinde toplanırlar.)

GRUŞA — Uyandırdınız!

SEYİS — Bırak, kızım, aklın varsa, şunu bir yana! Bu çocukla seni enselediler mi bittin! Kapı kapamaca keserler sizi! Ben gidiyim, eşyalarımı alayım. Bekle sen surda! (Saraya girer.)

AHÇI — Yoo, doğru söylüyor seyis. Bi başladılar mı kökünü kazırlar bunlar aşanım! Gidiyim ben de, alayım pilimi pirtamı.

(Hepsi giderler. İki kadınla, kucagında Bebe, Gruşa kalır geride.)

ÜÇÜNCÜ KADIN — Duymadin mı, kız, abğının dediğini? Bırak şu bebeyi, bırak!

GRUŞA — Dadi söyledi, tut onu dedi bana.

ÜÇÜNCÜ KADIN — Anasım, kim netsin, bebenin peşindeler asıl. Veliht o, miraset. Gruşa, kızım, safusun biraz, saf. Sen de biliyorsun, o kadar zeki olmadığın. Kızılık hummasından da beter tehlikeli bu, kardeş! Elin değnişken git, tily!

(Seyis, kadınlara dağıttığı bitakım bahçalara girer. Hepsi gidiyorlar, Gruşa kamıldamaz.)

GRUŞA — (İnatlaşarak) Ne kızılığı, humması. İnsan gibi bakıyor insanın yüzüne, ayol!

SOFRACI KADIN — E, o bakat, sen bakma onun yüzüne! Öyle bi zipusun ki sen, belâyı sünger gibi çekiyorsun başına! Gel diyorlar, topla şu kıvrıkcıkları, aç!

yürsün sen perçellerini! Koc, babamı, koş!... Bana bak, bir üzüz arabası var hazır. Kızım, kızım, gel bizimle. Nerdeyse burular da ateye gidecek, yavrum.

ÜÇÜNCÜ KADIN — Hıyalarını da toplamanışın-
gır sen. Oyalanmaya gelmez, vakti yok. Kışladan çıktım gitti, bitiverir bu askerler adamın başına.

(Kadınlarla Söyis çıkar.)

GRUŞA — Şimdi geliyorum.

(GRUŞA gocuğu oracığa bırakır, ama durup öyle bekar bi güzihe, sonra sandıklarından fertlerinin giysilerini topluyor, uyuşanı bebeyi onlarla öter. Derken ufak teşğini almak için sarıya girer. Nal sesleriyle kadın çığlıkları duyulur. Şişman Prenses sarhoş pusallarla girer. Pusallardan biri Valentin kellesini muayene eder.)

ŞİŞMAN PRENS — Koy orayı! Ta ortaya ama! (Bir pusalla bir başka pusallının sırtına örtüp, kelleği kemeri kapının üstüne sallandırır.) Ortaya otumadı! Daha sağa all Tamamı şimdi! Arkadaşlar, ben bişey yaptım mı, tam yaparım, siz de öyle yapın! (Pusallının birini kelleği saçlarından tutup, gıcığ-çiv, kapının üstüne atar.) Bu sabah, kılışenin kapısında Corec Abaşvili'ye «Ne harika gün. Masnavi gökyüzü» demiştim. Ne masnavisi, kapıkarasını severim ben bu gökyüzümün. Gürleyecek ki o gök gürlüştü, anlayacağız gökyüzü olduğunu!.. Ah, ah, neylersin ki elimizden kaçırıldı o pıçıl! Acıktıydım ben o vefete. Acıktıydım ki naslı Arayın. Karayın bütün Kafkasya'ya, bulun o bizdiği banal! Bütün benden yanın ki para ayarlamasına göre, hiçbir tane doları!

(GRUŞA ayağı perçellerinin ucunda kapıdan dışarı çıkarırken, Şişman Prenses pusalları giderler. Nal sesleri. GRUŞA elinde bohçası, ağ kapıya yönelirken, döner bir an için, gocuk hald orda mı diye balmına-

ya. Birden Ozan tirkine başlar. GRUŞA da otağına yerde kala kalır.)

OZAN —

GRUŞA dururken o kapıya bu kapı arasında
Bir ses işitti kim, duyulmazla duyulur arasında.
Bebe sesleniyordu ona, zılamasına değil, aklımla
usunla,
Belki ona öyle geldi, geldi ama bir gocuk sesi, bir ses!

«Kadın» diyordu, «karını Yardım ol bana, ama-
ğımı»

Bir dınlemesini bilmiyoruzdur, çocuklar hep aklımla
uslu konuşurlar

«Bak, sana söyleyim, diyordu ses.» benden al bu
insan habercini!

«Biri yardım ister de senden, kulağın masnasın ona,
«Gel der de sana, el uzatmazsan muhlıca,

«Oynasının çayısını da gayrı duyanayacan,
«Şafak vakti öten bütün sesine de sağır olacan,

«Paydos vakti, kan-tere batmış işçi, zill iştiğinki,
«Nasıl «ohh» der, işte o sese de yabancıl kalacanı!»

GRUŞA bunu duyunca,
(GRUŞA bebeye doğru yürür, eğilir üstüne.)

döndü, yürüdü gocuğa,
Githmeden bi daha baktım şışman yüzüne diye,

Yanında oturayım diye bir iki dakika. Aaha,
Anası, danası, bir yakını çıkar gelir, olur a...

(Bebeyi karsısına çönerir, bir sandığıya koyar sırtına.)

Ateşe vermişlerdi kenti, cainna okuyorlardı herhi
kişinin.

(Gün kavuşurken, ışıklar da azar azar karıyır. GRUŞA içeri girip, bir lambada gelinir, içsin diye gocuğa biraz da süt.)

(Gruşa yerleşir oracığa, gece boyu göz kulak olmağa için çocuğa. Kimi, lâmbayı tutar yüzüne, nasıl uyuyor mu diye bakar. Kimi sirna dıbağla onu sarıp sarmalar. Kimi de, birileri geliyor mu acep diye kulak verir etrafı.)

Oturdu gayrı, bebennin yanına çöktü,
Gün kavuştu, karanlık bastı, gece oldu, şafak söktü.
Dinledi, dinledi o taş yapıklarınca açılıp kapanan soluğu.

Seyretti, seyretti zaman zaman yapıklanın o küçücük yumruğu.

Sabaha doğru, dayanamaz oldu insanlığın çağrısına.
Kalktı, eğildi bebeye, içini çekti, aldı bebeyi,
Aldı götürdü.

(Gruşa Ozan'ın dediklerini yapar.)

Çocuğu bağrına bastı ganimet.

Hürsüzmiş gibi sivişti gitti merhamet.

KUZZEY DAĞLARINA KAÇIŞ

OZAN —

Gruşa çıktı kentten.

Ne durak gayrı, ne inola.

Vurdu kendini kara yola.

Derdi gücü türkü çağırmaıyla

Bebeye birazcık süt bulma.

ÇALGICILAR —

Nasıl kaçacak mazium zalundan,

Nasıl kaçacak tazıdan taygan?

Issız dağlarda dolana dolana,

Okudu durdu türküstünü,

Unutmadı da çocuğun sütünü

(Gruşa yürür de yürür. Sırtında bir çuvala sarılı bebe, bir elinde bir boğça, öbür elinde kocaman bir sopa.)

GRUŞA — (Türkü çağırarak.)

Dört kahraman paşa,

Sefere çıktı İran'a,

Dördü de kahraman mı kahraman,

Arna aralarında yok yok bir adam.

Biri kaşlarını çattı,

Öbürü şamura yattı.

Üçüncü aklını havaya taktı.
Dördüncüsü öyle bir fırtının,
Tüm asker ayaga kalktı.
Dört paşa sefere çıktı İran'a,
Dördü de sonra döndü vatana.

Sosso Rebakidze yürüdü İran üstüne.

Sosso ne paşa, ne de kahranaın,

Sosso bir adam, bir insan.

Öyle bi vuruş vurdu ki,

Darmadağın oldu düşman.

Şikâyeti yoktu havadan,

Askeri onu myolına kurban.

Sosso yürüdü İran üstüne.

Sosso ne paşa, ne kahranaın,

Sosso bizcelleyn bir insan.

(*Bir köylü kulübesi beladır.*)

GRUŞA — (*Bebeğe*) Öğlen oldu, yemek vakti. Ço-
kelim usuldan şu ağacın altına, Gruşa'lık da gitsin,
bahsın, bir bakraç süt bulabilecek mi sana. (*Bebeği ye-
re buralar, kulübenin kapısını çalar. İhtiyar bir köylü
çakar.*) Dedeçğim, bir bakraç süütün var mı acaba? Süt
yoksa bir parçacık mısır çöregi de olur.

İHTİYAR — Süt mü? Süt mü yok bende. Kentten
sötkin eden askerler götürdüler olan keçimi. Süt istiyor-
san, git askerleri enizir.

GRUŞA — Canım, dedeçğim, çocuk için bir bak-
raçlık süt de bulunmaz mı?

İHTİYAR — Baba hayırına, diğ mi?

GRUŞA — Kim dedi baba hayırına diye? (*Kesesini
çıkartır.*) Beyler gibi edeyeceğiz biz de. Kase meşin, pa-
ra peşin. (*Köylü homurdana homurdana sütlü getirme-
ye gider.*) Bir bakracı kaça ki süütün?

İHTİYAR — Üç kurus. Süt fiyatları fırladı.

GRUŞA — Üç damlacık sey için üç kurus ha? (*İht-
iyar bişey demeden kapıyı Gruşa'nın yüzüne çarpar.*)
İştihin mi, Mişel? Üç kurus istiyor bir bakınca. Küfte-
limiz yok o kadarına. (*Döner geri, oturur, gıcığı ku-
cağına alır, emnetmeye başlar.*) Yine böylesini bi deme-
yelim. Em, em! Üç kurus bu, az para mı! Süt gelmiyör
memenden ana, oyalanırsın, hiç yoktan yıdır. (*Başını
sallar üç yama, bebemin memne emmez olduğunu fark et-
miştir. Kalkar, gider, çalar kapıyı yeniden.*) Aş, deşe,
vereceğim üç kurusunu. (*Alçak sesle.*) Gözüm, dilime
dursun, e mi! (*İhtiyar görünür yeniden.*) Yirmi para-
ya olur sanmışım ben. Ama bebe de aç çırmaz al kırk
paraya olmaz mı, ha ne dersin?

İHTİYAR — İki kurus, iki Aşağı kurtarmaz.

GRUŞA — Dur, dur, kapıyı yine yüzüne vurma!
(*Elindeki keseyi kırıştırır.*) Ah, bakalım, şu iki kurusu.
Bu kadarcık sütle, mebur, epiyi idare edeceğiz. Dünya-
nın yolu var önümüzde. Fiyat değil, adeş pahası bu,
adeş. Günah, valla, günah!

İHTİYAR — Sen bana değil, git, askerlere yan!

GRUŞA — (*Çocuğa sütlü içterek.*) Pek tuahya
oturdun bu saka ya neyse! İğ, iç, Mişel! Yarın halıhal-
ğına, pahladı bu. Ense yaparık para kazanıyorsunuz şanı-
yorlar bizi galiba bunları! Ah, Mişel, ah, benim tatlı be-
lân, nasıl zorla satın aldım seni başıma! (*Bebeği ser-
meklemediği sırna ağıba bakarak.*) Üstündeki kınas bir
kurusluk, süt istiyor, yok bir kurusluk. Bak seni! Bir ara-
ba var orda, kiber hanımlar da yanında. Ne yapyp edip,
atacağız kapağı o arabaya.

(*İki Kapılı Hanım önündelerdir. Gruşa sırna kar-
tanı dörtlümmüştür. Kucagında bebe, kiber hanım-
lara yonadır.*)

Üçüncü aklını havaya taktı.
Dördüncüsü öyle bir firavun,
Tüm asker ayağa kalktı.
Dört paşa sefere çıktı İran'a,
Dördü de sonra döndü vatana.

Sesso Rebakidze yürüdü İran üstüne.
Sosso ne paşa, ne de kahraman,
Sosso bir adam, bir insan.
Öyle bi vuruş vurdu ki,
Darnadağın oldu düşman.
Şikâyeti yoktu havadan,
Askeri onu nyoluna kurban.
Sosso yürüdü İran üstüne.
Sosso ne paşa, ne kahraman,
Sosso bizcileyin bir insan.
(*Ev köylü kütübesi betirir.*)

GRUŞA — (Bebeğe) Öğten oldu, yemek vakti. Çö-
kelim usudan şu ağacın altına, Gruşa'cık da gitsin,
baksın, bir bakıraç süt bulabilecek mi sana. (Bebeği ye-
re bırakır, kütübenin kapısını çalar. İhtiyar bir köylü
açar.) Dedeğim, bir bakıraç sütün var mı acaba? Süt
yoksa bir parçacık mısır çöreği de olur.

İHTİYAR — Süt mü? Süt müt yok bende. Kentten
sökün eden askerler götürdüler olan keçimi. Süt istiyor-
san, git askerleri emzir.

GRUŞA — Canım, dedeğim, çocuk için bir bak-
ıraç süt de bulunmaz mı?

İHTİYAR — Baba hayırına, diğ mi?

GRUŞA — Kim dedi baba hayırına diye? (Kesesini
çıkartır.) Beyler gibi ödeyeceğiz biz de. Kese meşin, pa-
ra peşin. (Köylü homurdana homurdana sütü getirme-
ye gider.) Bir bakıracı kaç ki sütün?

İHTİYAR — Üç kurus. Süt fiyatları fırladı.

GRUŞA — Üç damlacık şey için üç kurus ha? (İhtiyar bişey demeden kاپını Gruşa'nın yüzüne çarpar.)
İştittin mi, Mişel? Üç kurus istiyor bir bakıracı. Kudie-
timiz yok o kadarına. (Döner geri, otobur, çocuğu ka-
cağna alır, emzirmeye başlar.) Yine böylesini bi dene-
yelin. Em, em! Üç kurus bu, az para mı! Süt gelmiyor
mememden ama, oyalamırsın, hiç yoktan iyidir. (Başını
sallar iki yana, bebemin meme emmez olduğunu farçet-
miştir. Kalkar, gider, çalar kاپını yeniden.) Ağ, dede,
vereceğim üç kurusunu. (Alçak sesle.) Gözüne, alane
dursun, e mi! (İhtiyar görünür yeniden.) Yirmi para-
ya olur sanmıştım ben. Ama bebe de aç durmaz al-kirk
paraya olmaz mı, ha ne dersin?

İHTİYAR — İki kurus, iki! Aşağı kurtarmaz.

GRUŞA — Dur, dur, kاپıya yine yüzüme vurma!
(Elindeki keseyi karıştırır.) Al, bakalım, şu iki kurusu.
Bu kadarlık sütle, mecbur, epiyi idare edeceğiz. Dünya-
nın yolu var öndümüzde. Fiyat değil, ateş pahası bu,
ateş. Günah, valla, günah!

İHTİYAR — Sen bana değil, git, askerlere yan!

GRUŞA — (Çocuğa sütü içirerek:) Pek tuzluya
oturdu bu şaka ya neyse! İç, iç, Mişel! Yarım haftah-
gına patladı bu. Ense yaparak para kazanıyoruz sanı-
yorlar bizi galiba bunlar! Ah, Mişel, ah, benim tabii be-
lâm, nasıl zorla satın aldım seni başıma! (Bebeği sar-
maladığı sırma dibaya bakarak.) Üstündeki kumaş bin
kuruşluk, süt istiyor, yok bir kuruş!.. Bak sen! Bir ara-
ba var orda, kibar hanımlar da yanında. Ne yapıp edip,
atacağız kapığı o arabaya.

(İki Kaplı Han'ın önündelerdir. Gruşa sırma köf-
tana bürünmüştür. Kucagında bebe, kibar hanım-
lara yanıyor.)

GRUŞA — Yaa, han'mefendiler de geceyi burada geçirmek istiyorlar galiba, efendim, diğ mi? Korkunç, korkunç, her taraf öyle kalabalık, öyle kalabalık ki! Yaşka da yok ortada. Arabacım olacak heri, ben gidiyorum dedi, aldı başını gitti. Yarı saattir böyle yaya yürüyorum, hem de yalın ayak. Pers iskanlıları debers diğüyor tabii bu yollara. Minare topuk mubarekleri. E, niye kimse gelmiyor? Niye kapıyı açmıyor bu saygısızlar.

YAŞLI HANIM — Hancı naz ediyor, anlaşılan. Başkent karıştıktan beri, memleketle adabı muaseret kalmadı, kızım.

Hancı görünür, satıldı, oturaklı bir itiyar. Aranda da usadın.)

HANCI — Öbür dillerim hanımlar, bağışlayın bu ihtiyar kılınımı, beklethin sizleri. Küçük torunum sana gişge dürtmüş şeftaliyi göstereceğim diye tutturdu köteher, mısırların ötesindeki bayırın orda. Meyva ağaçları serpiştirildi oralara, bıkağ kırız da var içlerinde. Daha herisi (*Eligle göstererek*) taşlıktır biraz. Françperler mallarını yayarlar. İâkin görecektiniz şeftali ağacını, pembesi bir güzel, bir güzeldi ki.

YAŞLI HANIM — Mümbit bir mihlakada oturuyorsunuz.

HANCI — Allaha şükür! Güneyde nası, baharlar açtı mı hep? Güneyden geliyorsunuz siz, diğ mi?

GENÇ HANIM — Ne yalan söyleyin, manzaraya dikkat edemedik pek.

HANCI — (*Nazik*) Tokdan, efendim, tokdan elbet. Bizim bu kara yollarında ağır gideceksiniz, şert. Aceleliz yoksa tabii.

YAŞLI HANIM — Şu şahım boynuna doğru şöyle sarıver, şekerim. Habrı sayılır gibi akşam serinliğı bunda.

HANCI — Janga-Ta buzularından geliyor, efendim, serinlik.

GRUŞA — Oğlum şifayı kapmadıysa çok iyi.

YAŞLI HANIM — Bayağı geniş bir kervansaray. Ghelmin iğeri artık, ne dersiniz?

HANCI — Yaa, oda istiyordunuz siz demek? Öbür dillerim, han'fendiler, han dolu, hiç yer yok. Usaklar hizmetçiler kaçtılar hep. Kusuruma bakmayın, bir kişi daha ağarlayacak imkânım yok, efendim. İltimash da olmanız, elimden bişey gelmez, söyleyim.

GENÇ HANIM — Dışarda, yol üstünde geceleyecek değiliz a, canım!

YAŞLI HANIM — (*Dobra dobro*) Kaç para istiyorsunuz?

HANCI — Han'fendiler, takdir buyurunsunuz, aslında elbet saygıdeğer kimseler ama, resmi makamların iyi göze görmediği bunca mültecinir sığınacak yor aradığı şu günlerde, e, bir müessesenin bilhassa dik-kaklı olması gerekiyor da. Onun için...

YAŞLI HANIM — Yanış anladım, beyim, biz ne mülteciyiz, ne de fırat. Dağdaki sayfiyelimize şiddiyoruz, bundan ibaret. Öyle sıkışık bir durumda olaydık, zaten sizi rahatsız etmeyi aklımızdan geçirmezdik.

HANCI — (*Basıyla tasdik ederik*) Tabii, elenimin tabii... Yalnız, elimdeki küçüçük oda sizin işinizi görebilecek mi, onu bilememi, Adam başına da 60 kuruş gecesini, efendim. Hep beraberiniz herhalde, diğ mi?

GRUŞA — Öyle, öyle. Benim de gece kalacak bir yere ihtiyacım var.

GENÇ HANIM — Adam başına, almış kuruş mu?

E, buna resmen boğuntu derler ama!

HANCI — (*Ters*) Rica ederim, hanfendi, ben kimseyi boğacak, boğazlayacak insanı değilim. Onun için, müsaade buyurun... (*Dönüp gümeğe dövrerim.*)

GENÇ HANIM — O da doğazlama lafı da nerden çıktı şimdi? Girelim, girelim içeri. (İçeri girer, ardından da uşak.)

GENÇ HANIM — (Aklı başından gitmiş) Bir odaya 180 kuruş, görümemiş şey? (Gruşa'ya bir göz atarak) Çocukla zaten imkânsız bişey! Ya ağlayacağı tutarsa gece yarınsı.

HANCI — Oda 180 kuruşa, ister iki kişi yansın, ister üç.

GENÇ HANIM — (Gruşa'ya davranışını değiştirecek) Olmaz elbet, nasıl bırakırz seni yelün ortasında, şokenim! Gel, gel!

(Kervansaraydan içeri girerler. Sahnenin öbür yanından geriye kalan eşyalarla bir uşak girer. Onun ardından da Yaşlı Hanım, Genç Hanım ve Çocukla Gruşa görünür.)

GENÇ HANIM — 180 kuruş! Tüh tüh tüh! Sevgili İgor'un eve getirdikleri günden beri asâbım bozulmuştu hiç böyle!

YAŞLI HANIM — İgor da nerden geldi şimdi aklınan?

GENÇ HANIM — Aşında dört kişiyiz. Çocuğu da sayacağız elbet, diğ mi? (Gruşa'ya) Hiç değilse paranın yarısını siz veremez misiniz yâni?

GRUŞA — İmkânsız. Apansız çıktım yola, n'aparsınız! Yaver de unuttu ihtiyat para vermeyi yanına.

YAŞLI HANIM — Allah bilir, altmış kuruşu bile denkleştireceğiniz yok?

GRUŞA — O kadarına çıkışır param.

GENÇ HANIM — Yataklar nerde, kuzum?

UŞAK — Yatak yok, olanı bu çuvalarla battaniyeler. Yatacağınız yeri kendi kendiniz ayarlarsınız. Bir sürü emsaliniz gibi mezarı boylamadığınıza şükredin! (Çıkar.)

GENÇ HANIM — Duydunuz mu, ne dedi? Doğru gidiyorum şimdi hancıya. Ben de bu herifi kirbaçlatırmazsam!

YAŞLI KADIN — Kocana yaptıkları gibi, diğ mi?

GENÇ HANIM — Nasıl bu kadar insafsız olabilir yorsun? (Ağlamaya başlar.)

YAŞLI HANIM — Bişeyler uydursak da bari, üzeline kıvrılıp yatsak!

GRUŞA — Bekarım çaresine ben o için (Bebeyi yere koyar.) Böyle elbirlik oldu mu, yapılmadık şey yok. Arabanız da var sizin, baksanıza! (Yeri süpürür.) Ah, ah, tedbirsiz yakalandım, tedbirsiz. Daha öğlen yemenden önce, kocam, «Sevgilim, Anastasya Katarimevska.» diyordu, «canımın içi git, hatırım için biraz uzan! Biliyorsun sen de bu yanın başağrılarımı!» (Çuvaları serer, yatakları yapar. Hanımler seyreliyorlardı ona, göz kırptırıyorlardı.) «Corç!» dedim, «Corç», valiyeye, «Ben nasıl yatarım, uzanabilirim, düşünebiliyor musun, altmış misafir varken, öğlen yemeğine davetli! Bırakacağım da, hizmetçiler, bir çuval inciri, ah, ah!» Sonra da kafasına kaktım onun: «Sen bilmiyor musun vali?» dedim. «Biliyor musun sen Mişel'in ben yanında olmazsam, ağzına bir çöp atmadığını?» Mişel'im benim, maşam, paşam. Göreceksin, bak, nasıl düzelecek herşey hep sana söylediğim gibi! (Farkeder bürden hanımların ona acayip acayip baktıklarını.) Dünya bu işte! Kara toprak üstünde, ya da altında yatıyoruz ya, sen ona bak! İkiye katladım, bak, battaniyeleri!

YAŞLI HANIM — (Babalara) Ciciim, bakiyoyorum, yatak yapmakta pek ustasın. Bi de ellerini avuçlarını göreyim, bakayım!

GRUŞA (Ürkeret) Anlamadım?

GENÇ HANIM — Sana ellerini gösteriyorlar, göstersene!

(*Urusa ellerini gösterir. Birdenbire elleri dinsekleri-ne kadar ağaç köküne kesmiştir, yamaru yumaru.*)

GENÇ HANIM — (*Memnun hayattımdan*) Haha, hak, nasıl nasırlı Hizmetçi bu, hizmetçi!

YAŞLI HANIM — (*Kapıyı açarak, avazı çaktığına*) Kimse yok mu burda? Servisi! Uşak! Hizmetçi!

GENÇ HANIM — Yakayı ele verdin, diğ mi? Seni gidi sahtekarı! Kimbilir ne dümen çeviriyorsun sen?

GRUŞA — (*Başbozuk*) Ne dümeni yapıyorsun? Delirdin mi, hanım seni! Bu bey bizi de arabamıza alırsınız diye tanıma ettim, hepsi o. İnsanı olun, insanı! Gütütlü emeyin, kuzumu! Gideriz biz Mişel'iminle.

GENÇ HANIM — (*Yaşlı ımdat çağırırken*) Gidersin, gideceksin ama polislen, doğru karakola! Kimlidenmiş hiç! Der olduğun yerde, hele bi kağına kaalk, gösterimin gününü ben sana!

GRUŞA — Hem verecektim ben size istediğiniz almanın kurusu. Na işle burda! İşte dört dane onluk, etti mi kırk; on an daha, oldu mu almış! İşte! İstediyim bütün şu yavruyu arabaya alını! Yenihlen söylüyorum.

GENÇ HANIM — Yenihini sevsinler seni! Güp arabaya, diğ mi? Ne düzenbazsınızdır siz, bilmez miyim beni!

GRUŞA — Madam, ben acık acık anlatıyorum, baki, size durummu. Kendim fikradanım ama, çocuk asil çocuğu. Bakmanıza alındaki bezlere! O da sizin gibi fiyari!

GENÇ HANIM — Aslımı! Fırtarımız bizim gibi! Tok ayak üzerinde dört yalan atıyor utanmaz karı! Babası da prensdir belki, ha?

GRUŞA (*Yaşlı hanıma, gözü karı*) Sus diyorum sana! Sizde hiç insanlık yok mu, İmani!

GENÇ HANIM (*Yaşlına*) Kolla kendini. Atlayacak üstüne. Kâtil bu karı, kâtil! İmdat! İmdat!

UŞAK — (*Gırevek*) Ne oluyor burda be?

YAŞLI HANIM — Aslım diye yutturdu kendini biki, Kimbilir hırsız mı ne?

GENÇ HANIM — Kâtil bu karı, kâtil. Uyutken boğalayacak! İkimizi de. Ne bekliyorsun, polis çağırana! Yok mu zabıta bu memleket! Aman Allahın, başladı zâben yarım baş ağrılarım.

UŞAK — Ne gezer bu Allahın dağında. Bu saatle polis, bekli (*Gruşa'ya*) Bacı, sen topla pilını pırtın, çabuk toz ol burdan!

GRUŞA — (*Hızınla bebeği kaldırtarak*) Canavarları! İnsanı insanlıktan çıkarı bunları! Tevekkeli asmıyorlar kellelerini! Kaplarını çabına!

UŞAK — (*Gruşa'ya kapıdan dışarı iteleyerek*) Kız, kapat, lan geneni! Gelir o kasalot İhiyar şimdii Kurutlanmazın bi daha elinden.

YAŞLI HANIM (*Gençine*) Bak, kızım, bu bizden, sandıklarımızdan bişeyler çalmış mı? Sandığın diyorsem, muhakkak bişeyler turluklanmıştır sandığından!

(*Kızınlar harıl harıl eşyalarını karıştırmalar. Gruşa ile Uşak kapıdan, sola çıkarlar.*)

UŞAK — Bu ders olsun sana. Bir ahtarsın çekirge, İki ahtarsın çekirge, verimsin üçüncüsünde kendini ele. Bidanaya kimlere karıştığın, kimlerle kırıştırdığına. İyi baki!

GRUŞA — Sandım ki, kardeş, bu misliker daha insandır kendi emsalimlen.

UŞAK — Emsaline-hepsinin mislinlen! Hem şunu da diyiveremiyim sana, aylak, beleşçi kişinin kahlidi baki İhterin en gelindir. Ahladılar mı bir kere kendi kagını topalayabiliyorsun, süpürgenin ucundan tutmasını bili-

reğilyen bikaç elma gefireyim sana.

GRUŞA — Zahmet etme, kardeş. O Koca Henf gelmeden çıkıyım ben burdan. Bütün gece yürürsek belki böyle, kurtuluruz takipten.

(Yürür, gider.)

UŞAK — (Ardından çığırarak) İlk kavşakta sola dönecen, bacım!

OZAN —

Kuzeye doğru ikına sıkına yürürken Gruşa, Pusatlılar geliyordu arımdan marş marşla.

ÇALGICILAR —

Nasıl mı kaçı bizim kız ya!ın yapıldak

Dışına kadar silâhli pusatlılardan?

Nasıl mı kaçı soruyorsan

Bir tavşancık bazılardan,

Gece gündüz sürerken bu kanlı oyun,

Unutma ki, kasaplar da biraz koyundur, koyun.

ONBAŞI — Ulan, hıyar ağ adam olaman, sen adam olaman! Neye mi? Gönlün vede taşğın yok bu işte. Üstlerinin gözünden kaçır mı bu sanıyorsun? Ufacık ufacak şeylerden anlaşılır bu hemen. Dün, o şışınan ka-mıyı becerirken ben; emrim üzre, doğru, alaşağ ettin keaşın, midesine çaktın tepîği. Velâkin essahthan bir asker gibi gönlü hoşluğunlan mı yaptın yoksa emir aldım diye mi? Yutturuyorum sanıyorsan, aldaniyorsun. Gözün üstünde senin herdaim, o muamele halinde bile. Kolsun, kol, vede için boş, kafan da tın tın. Bu gi-dişe bok terliy edersin sen! (Bir süre sessiz yürürler.) Bak, bak, bak! Senin ne dikbaşlı bir kopuk öldüğünü bilmez miyim ben! Topallama diyorum sana İnan! At-ları satığın için damarına basmaya mahsus topallı-yotsun. Sattınsa beygirleri, o fiyatı bidaha bulamazdık

da ondan. Nazık bedenin yürümeye yatkın değil demeye getiriyorsun. Yürü İnan, baş arabası! Hem de okuyun, bakıyım şu marşı avâzınız çıktığınca!

İKİ PUSATLI — (Marş okuyarak)

Kasvetli bir Mayıs sabahı,

Öptüm karımı, düştüm yola.

Gözünü sevdiğimin allahı,

Gözlerimde tüttüyor sıla.

ONBAŞI — Daha hızlı İnan!

İKİ PUSATLI

Şehitlikte yabarken bir torbacık kenliğim,

Gelip de başıma bir çiçekle sevdiceğim,

Bunlar mıydı beni saran güçlü kollar desin,

Bu mıydu o ayaklar, aşındıran eşğim?

(Yeniden sessizlik içinde yürümeye başlarlar.)

ONBAŞI — İyi asker dediğin yüreğiyen, taşğın-nan bu işin içindedir. İyi asker, üstü kör balaylan değ-rasa bile etini, budunu, can çekişirkenki anda dahı, acep beğeniyor mu diye, gözünü onbaşından ayırmaz, taa gözünü dâri dünyaya kapayınca dek. Mükâfat budur onun için. İsteddiği budur bütün. Velâkin sizler böyle bir aferin bile alamadan yine de gebereceksiniz. Bilesiniz bunu! Hay yumurtaya can veren allahım, böy-le bitakim eşşoğluesşeklerden ben nasıl yakalayacam Valinin ağzına sıçtığım piçini!

(Yürürler.)

OZAN —

Gruşa Vaşnadze Sirra Nehrine vardığında, aman

Çaresiz bebennin ağırğundan dizlerinde kalmamıştı

aman,

derman

ÇALGICILAR —

Mısır tarlalarında söken pembe şafak

Pembe değil, karanlık; sıcak değil, soğuk,

Kolay değil uykusuzluk, sırtında da koca bir ço-

çuk...

Uzaktan bir duman görse, düşman geliyor sanır

kaçak...

Köylülüklerde sütler sağlıklıdır bakıraç bakıraç,

Ama ağ bebeyi sırtında taşıyan kadın da ağ...

(*Gruşa bir çiftliğin önünde durur.*)

GRUŞA — Ahını islatın yine, ah, ah! Biliyorsun sen de kuru bez kalmadığını! Mişel'ciğim, çare yok, ayınlacağız senlen. Kentten uzaklaşabildiğimiz kadar

uzaklaşık işte! Sencileyin el kadar bebectikben ne istiyeceliler ki, burralara kadar koşursunlar arduvızdan? Şu gelen kadın iyi bir kadıma benzer. Süt kokusunu da hemencecik aldın, diğ mi,

keretel Hadi, hoşça kal, küçükük Mişel! Ben geceleyin sırtına atacağın tepikleri unutacağım gayri, ama sen de benim kusuruna bakmayacaksın, geçince besliyen-

din seni. Ekiinden o kaşarı geldi. İstemez miydin hep yanına gelisin. Çünkü öyle bıdırcık ki burnunu! Ama çareni yok başka. Hayatında ilk tavşanı ben gösterdim sana, çişini söylemeyi de nerdeyse öğretiliyordum. İa-

kin dönmem gerek geriye. Oynasın asker gelir de bulamaksa, olmaz ki, diğ mi? Zaten sen de böyle bişey istemeyin beniden, Mişel, diğ mi, kuzum?

(*Sisimen bir köylü kadını kapıya bir süt güğümünü taşır. Gruşa, içeri girinceye dek o, bekler, sine sine yavaş, parmaklarının ucuna basarak kapıya sokular, bebeyi eşige bırakır. Sonra da bir ağacın dibine sinir, kadının dışarı çıkıp, bebeyi görmesine dek bekler.*)

KÖYLÜ KADIN — Üstüne iyik sağlık, bu ne bu?

Herif, herifi!

KÖYLÜ — Ne var yine be? Bir çorbayı getiremedim gitki!

KÖYLÜ KADIN — (*Bebeye*) Nerde annan, yavruçuk senin? Anan kimin de mi yok yoksa? Oğlan da hem. Kunduğu da temiz çins. İyi aliğden zarar. Getirip eşigi minze bırakıyorlar böyle! Ne zamanlarda yaşıyoruz, yarabbicim!

KÖYLÜ — Akılları sıra, bizim besleyeceğimizi sanıyorlarsa bunu, avuçlarını yalasımlar. Hemen götür köye papazı! N'apacağız ki başka?

KÖYLÜ KADIN — Laf söylüyorsun sen deli Papaz n'apsın ki! Ana lâzım ona, anal! İki, uyanıyor da, bak bebem! Bizde kalsa, hamı, kıyamet kopmaz a!

KÖYLÜ (*Bağırarak*) Yok öyle şey!

KÖYLÜ KADIN — Canım, köşeye dayadın mı, munderin yanına. Bir de beşik bulduk mu, tamam. Çifte giderken de alırım yanına. Bak, bak, neyi de güllüçük ediyori Herif, başımızı sokacağımız bir dam var, süktür. Altından evel-allah kalkarız bu kimsesizin deli

yo, yo, benim dediğim gibi olacak. Kalıyor burada bu çocuk! Başka bir laf dinlemem!

(*Bebeyi eve götürür. Köylü de arduvızdan horurda-narak girer. Gruşa ağacın arkasından çıkar, güler, ters göne yürür gider.*)

OZAN —

Niye böyle sensin, evine eridiyon diye mi, kardes?

ÇALGICILAR —

Bakšana benim oğlan bir güllüçükken Yeni bir ana baba, yeni bir hâne kendine, Ondan böyle, benim, sen. Kurtuldum böylece diye sevdiğim bebenden.

Üzgün gibisin ama hem?

ÇALGICILAR —

Üzgünüm de öbür bakıma bu kimsesiz özürlüğüm-
den,

Yoksun kaldım o kalbi tıp tıp atan öksüzümden,
Soyulmuş gibiyim sanki, ayrılmış gibiyim özümden.
(*Gruşa bir boy yürür yürürme, karşısına iki Pu-
satlı dükür, misrâklarını dağarlar kızı göğsüne.*)

ONBAŞI — Küçük hanım, Silâhli kuvvetlere tesla-
mış bulunuyorsunuz! Nerden geliyor, nereye gidiyorsa-
nuz? Ve ne zaman çıkmış bulunuyorsunuz yola? Düş-
manla hiyanet ilişkilere girmiş misinizdir? Düşman ge-
rinizde ne gibi hareketlere girişmiştir. Tepelerinizde du-
rum ne? Düzleriniz nasıl? Sağlam mıdır çoraplarınızın
iştiklileri?

GRUŞA — (Korku içinde) Sağlamdır ya! Çekilin
yolumdan gidiyim!

ONBAŞI — Merak etme o bakımdan, zamanında
geri çekilini ben. Mızrağımıza, silâhımıza niye öyle
kem gözlü bakıyormuşun? Sen de hıyar ağ, sağlam tut
öldükteki mızrağım. Bir asker cepheye silâhını asla ve
hiçbir zaman denetten çıkarmaz. Bu bir emir, talim-
nâmeye de yazılı. Ezbere bileceksin bunu, gebeş! Size
gelince küçük hanım, nereye teşrif?

GRUŞA — Sözlüm Simon Şaşava'ya gidiyorum, Nu-
ka Sarayının muhafız bölüğünden. Bir haber uğurayım
da ona, kırsın kemiklerini de senin, gör!

ONBAŞI — Simon Şaşava mı dedin? Yapma, yahul
Tanımaz mıyım onu! Emanet verdi senin anahtarını
bana, arada bir gözüne, kulagina üfleyeyim diye. Hı-
yar ağ, sana söylüyorum, öyle mayışık mayışık bakma
kızın yüzüne. İtibarımızla cınuyorsun. Unutma ki, ni-

yetelerimizin halis olduğunu ispatlama zorundayız. Ha-
nim kız, benim şimdiye kadar ki şakacılığın cıdıdı bir
esas taşınmaktadır, hedefim halistir. İresmen söylüyo-
rum sana, bir çocuk peydahlamak istiyorum sendeni!
(*Gruşa pesten bir şıgılak atar.*)

ONBAŞI — Gördün mü hıyar ağ, kız nasıl anladı
benim dilimden? Buna bizim lisanı harbiyemizde, tath
şıgılk denir. «Önce ekmeği fırından alayım da, sayın
başefendim!» ya da «Gömleğimi değiştirdim, komuta-
rum!» deme şıgılgıdır bu. anladın mı, hıyar ağa? Şaka
bir yana, küçük hanım, bu yörede biz bir çocuk arıyo-
ruz. Kentten gelme, kibar alleden, cins kundaklı bir
çocuk gördün mü veya duydun mı?

GRUŞA — Ne duydum, ne gördüm böyle bişey.

OZAN —

Koş, ana yüreklim, koş! Kanlılar geliyor koşu koşu!
Koru çaresiz bebeyi, kuru, çaresiz kızımı! Derakap
koştu Gruşa.

(Birdenbire dehşete kapılan Gruşa, döndü ve bir
koşu kopardı. Pusatlılar da bakışıp, kızın ardını fir-
ladılar.)

ÇALGICILAR —

Ne kadar kanlı da olsa içinde yaşadığımız zamanlar,
Her zaman iyi insanlar vardır dünyada, iyi insan,
iyi insanlar.

(*Gruşa kalübeye dalarlar, Köylü Kadın Bebenin
beşiğine eğilmededir.*)

GRUŞA — Sakla onu! Çabuk! Pusatlılar geliyor!
Ben bıraktım bebeyi eşliğine senin. Ama benim değil
yavru. Soylu bir alleden.

KÖYLÜ KADIN — Kim geliyor? Ne pusatlısı?

GRUŞA — Soruyu bırak! Pusatlılar bebeyi arıyor-
lar!

KÖYLÜ KADIN — Ne işleri varmış benim evimde! Sen de bir zalgıtı hakettin, kızımı!

GRUŞA — Bezleri çıkar, o cins bezleri! O zaman yakalandık işte!

KÖYLÜ KADIN — Şimdi sana da, bezlerine de başlayacam! Bu ev de benim sözüm geçer, benim! Odanı da dağıtayım falan deme, bakal! Hem niye bırakın bebeyi, bu kadar meraklıydın da? Günah işlemişin, günah!

GRUŞA — (*Pencereden bakarak*) Bak, geliyorlar işte ağaçların ardından! Kağmıyaktım, ah, kağmıyacaktım. Ondan kışkılandı elleri! Ne yapacağım ben şimdi?

KÖYLÜ KADIN — (*Pencereden bakıp birden korkunç kaşınarak*) Amanın, Meryem Anam! Geliyor pu-satın kanlıları!

GRUŞA — Bebeğin peşindele!

KÖYLÜ KADIN — Ya girerlerse içeri!

GRUŞA — Vermezsin sen del Benim bebem dersini!

KÖYLÜ KADIN — Oldu.

GRUŞA — Verdin mi ellerine, hiç çare yok, paralar-lar bebeyi!

KÖYLÜ KADIN — Tut ki fit olurlar (*Parca işaretli yapar*) buna. Harman parası evde duruyor çıkınıyla...

GRUŞA — Amanın nehne öyle bişeyi Parayı da alır-la, bebeyi de bırakıktı, odanın ortasında keserler. Çocuk benim diyeceğini!

KÖYLÜ KADIN — Ya inammadılar, n'olacak?

GRUŞA — Sen de inandıncı konuşt!

KÖYLÜ KADIN — Damı yıkar bu puşklar başım-za!

GRUŞA — Ben de ondan diyorum ya, «Çocuk be-nim del» diye! Adı Mişel buncacağımı! Bunu da sana söy-

lameyecektim ya neyse... (*Köylü kadın «be» der bağır-la*) Sana söylüyorum, başını iki yana sallama, öyle! Titreme del! Sezerler hemen, sezerler, ahıhallah!

KÖYLÜ KADIN — Oldu.

GRUŞA — Habire «Oldu» da deme öyle! Deli ol-a-cam! (*Kadın iki yakasından tutup salları, sıtkaları*). Se-nin çocuğun yok mu, anam?

KÖYLÜ KADIN — Var. Var. Savaşta.

GRUŞA — O da belki puşaklılardan oldu şimdiki gayrı? O da çocukları kesp duruyorsa bunlar gibi böy-le? Görsen, işitsen böyle bir halte yediğini, gelse bur-a-ya, sızmaz mısın ağzına? «Koy şu mızrağı kenara!» de-mez misin? «Bebelere parala diye mi büyüttün ben se-ni? Bebelere kıtır kıtır kes diye mi emzirdim seni?» de-mez misin? «Gıt, lan, yıkıl karışından, ellerini meyini yaka!» diye bangır bangır bağırmasın?

KÖYLÜ KADIN — Doğrusun. Böyle şıgardın ben de dediğin gibi ağzına camı!

GRUŞA — Oğlunun başı için, «Bu Bebe benim» di-yeceğine söz veriyorsun, diğ mi?

KÖYLÜ KADIN — Söz.

GRUŞA — Hah işte! Geliyorları!

(*Kapı vurular Kadımlar karşılıklı vermezler. Pisat-lar girer. Köylü kadın yerlere kadar eğilir.*)

ONBAŞI — Nah işte orda, kaktaki! Ne dedim size ben? Burun bu, burunu! Koldadım ben onu, hem de ne-resindeni! Küçük Hanım, size bir sualimiz olacak. Ni-gin kaçtınız, efendim? Size ayıplık bişey mi yapacağım sandınız yoksa? Müstehşen bişey sandın, diğ mi? İtiraf et, itiraf!

GRUŞA — (*Köylü kadın temenna gelmeğini sırtal-ırırken*) Ateşte süt bırakmışım da, o geldi aklıma, on-dan fırladım, geldim.

ONBAŞI — Bendeniz de, efendim, size başka bir göze bakışımı sandığınızı sanmıştım, hani şöyle aramada, beynimizde olacak bişey. Şöyle şahvatlı bir bakış yanı, ha?

GRUŞA — Hiç farketmedim.

ONBAŞI — Olur ama, diğ mi, niçin olmazın? Bi donuzun gözü de olabilir ben mesela? Ama söyleyim, kız, sana, bi yalnız kalsak, yok mu, düşünmeine, bakmanne değil, kendime bile, açık söyleyim, mugayyet olmanımı (*Köylü Kadını*) Anacığım, avluda falan yapacağın bir işin yok mu hiç senin? Ben gördüm, tavuklar açlıktan felâklı, dansız kalmışlar?

KÖYLÜ KADIN — (*Birden dizleri üstüne çökerler*) Asker, hiçbirseyden haberim yok benim. Evimi ateşe verme, n'olur!

ONBAŞI — Ne anlatıyor ki bu kari be?

KÖYLÜ KADIN — Benim hiçbi alıp vereceğim yok bu işin! Kapının önüne bıraktı, allahımı inkâr edeyim ki...

ONBAŞI — (*Birden çocuğu görür, basar işiği*) Ne görüyorum, bak, beşikte bir bebee! Hyar Ağ, görüyön mü, bin kuruş kokusu geldi buruncuğuma! Çıkarın koca kızı, sıkı tutun onu. Benim burda, öyle görünüyor, bir soruşturmam olacak. (*Köylü Kadını çita çukmadan dışarı çıkarırlar*.) Nah işte şurdaymış be, senden peydahlamak istediğim bebe, hem de hazırandan! (*Beşiğe doğru yürür*.)

GRUŞA — Zabitir, efem, o senin aradığın bebe değil.

ONBAŞI — Bi bakalım hele, diğ mi? (*Beşiğe eğilir*.)

GRUŞA — Benim oğlum o, benim!

ONBAŞI — Pek de enfesinden bezler!

(*Gruşa onbaşının üstüne atlar, cıydırmak için onu*.)

da, koca bir tebibül kapar köşeden, mâtîrîr enic kö-kime Onbaşının. Kaper Bebeyi, dışarı fırlar.)

OZAN —

Pusatlılardan kaçıp yirmilki gün dolandıktan sonra, Gruşa, Janga-Tau bezulumun eteğinde, Verdi kararı, bebeyi eviât edindi.

ÇALGICILAR —

Gruşa ki kendi bir yetim.

Gayrı anası oldu bir yetimin.

(*Gruşa yarı dommuş suyunu taşıyısına çömelerele, avucunu kepeçleyip, Bebenin ağzına su verir*.)

GRUŞA —

Benim oğlum oldun sen,

Başka kimse yok madem

Seni yavrum, isteyen.

Geçer bu kara günler

Anca kanca beraber.

Karımnda taşıyacağına

Taşıdım seni sırtında,

Süt ateş, çocuk ucuz,

Böyleydi dostluğumuz,

Ondan seviştik ama.

Atıyorum ipeğ'ni,

Pırtıya sarıp seni...

Buzullarda ikimiz,

Böylece olduk vaftiz

İsa'sıyla Meriyemi.

(*Gruşa cıms bezleri atar, bebeyi pırtılara sarar*.)

OZAN —

Gruşa Vaşnadze, pusatlılar peşinde,

Doğu yamacındaki daracak asma köprüye geldiğinde,

Hem kendini, hem bebeği, hem de Tebeşir Dairesi'nin öyküsünü.

(Fırtına patlamıştır. Buzulun üstündeki köprü alıcada görünür. Halatardan biri kopmuştur, köprünün yarısı uğununun üstünde askıda sallanır. İki erkek, birisi kadın üç tüccar, Grusa ile Bebe oraya vardığında, kartırsız, köprünün önünde durup dururlar. Bir adam da sallanan halatı bir kancayla yakalayacağını diye gubalar.)

İLK ADAM — Hiç telâş etme, kızımı O geçitten gelir gibi değil.

GRUŞA — Ama mecburum doğu kıyısına. Geceğim, ağbeyimin oraya.

TACİR KADIN — Mecburum mu? Mecburum demek de ne oluyor ki? Ben de mecburum. Atım'da iki hal var, acele gidip almam gerek, kocası ölüyor diye kadın satmaya razı. Mecburum ama, gegebiliyorum mu köprüyü? Andrey iki saatür o halatı yakalayacağını diye havanda su dövüyor! Yakaladı desek, ne olacak, nasıl tutturacağız halatı bu yana?

İLK ADAM — (Kulak kabartarak) Yahu, bir sesler geliyor beriden.

GRUŞA — Yok, canım, köprü sizin sandığımız kadar güçlü değil. Ben bi deneyim, gegeyim.

TACİR KADIN — Seytanım bızatı düşünse bile peşime, adım atmam o köprüye. İntihar edeceksen başka!

İLK ADAM — (Bağırır) Heeey!

GRUŞA — Bağırmasana! (Tacıir Kadına) Söyle, n'olur, bağırmasna!

İLK ADAM — Ama sesleniyorlar, yahu, ordan. Belki de yollarını kaybetmişlerdir.

TACİR KADIN — Pekiyi ama, niye bağırmaçacak ki adam? Yoksa bir deridin mi var senin? Peşinde adamlar mı var, ha?

GRUŞA — E, söyleyim açık bari. Pusatlılar peşindedir. Birini devirdim de.

İKİNCİ ADAM — Saklayın mallarını!

(Kadın kanyanın gerisine bir çuval gizler.)

İLK ADAM — Niye baştan söylemedin, be? (Öbürüne) Şimdi enselerleise onu, İlahım kesseiler. Çıan bize de olur.

GRUŞA — Kaçın yolundan! Gegeceğim bu köprüyü!

İKİNCİ ADAM — Nereye gegeceğeni! İki yüz metre uğunum!

İLK ADAM — Halatı yakaladık desen ne yazarsın? Elimizle tutsak bile, pusatlılar geçer o zaman ordan.

GRUŞA — Çekilin diyorum size yolundan!

(Uzaklan sesler: «Nasıl geleceğiz oraya?»)

TACİR KADIN — Yanşıyorlar. Sebeyle olmaz ama geemezsin. Kopar, yahu, kopar! Aşağı barksana, bi nasıl uğunum!

(Grusa aşağı bakar. Pusatlılar aşağıdan giriyorlar.)

İKİNCİ ADAM — İki yüz metre dedik sans, uğunum!

GRUŞA — Ama o herifler iki yüz metre uğunundan beheri!

İLK ADAM — Hadi gitin diyelim, ama çocuklar olmaz. Peşinelerse senin, çocuğun hayatını meye atacaksin uğunuma?

İKİNCİ ADAM — Çocuk sırtında. bışbütün ağır, görmüyor mu ki?

TACİR KADIN — Kızcağz zorda helki, mecbur gelir.

Beni yandı, sen de yalınız geçersin köprüyü!
GRUŞA — Olmaz. Birbirimiziz biz. (Bebeye.)
Beraber öldük, beraber yaşadık değil mi, Mişel?

Deninse neydim,

Çürükse köprü,

Yolum bu, oğlusum,

Yolunda dik yürü!

Yol bu yol buidüğüm
Ayağınma uygun,
Ağzına çaldığım
Somun da bu somun.

Hier altı dilimden
Dördü, bil ki, senin.
Ne büyük mü dilim?
Ben nerden bileyim?
Denemesi bizden!

TACİR KADIN — E, bu, allahı inkâr, başka ne?
(Aşağıdan sesler!)

GRUŞA — Sizden ricam, şu kancayı alın bir yere,
yoksa yakalayıp halatı, selirler ardimızdan.

(Sallanan köprüden yürümeye başlar. Tacir Kadın,
köprü kepaçak gibi olunca, feryadı basar. Ama
Gruşa yürür, öbür yana varır.)

İLK ADAM — Becerdi bel

TACİR KADIN — (Dizleri üstüne çökmüştür; dua-
ya varmıştır, öfkeyle.) Becerdi ya, yine de günah işledi,
inkâr etti Allahı!

(Pusatlılar görünür, Onbaşımın başı sergiler.)

(Somun kancayı aşağı alırken.)
Bak, orda kız, öbür yanda! Sizleri çekmez ama bu köp-
rüyü!

ONBAŞI — Hıyar Ağ, senin yüzünden hep, Göste-
ririm ben sana!

(Gruşa, karşı kıyıda, gülererek Bebeyi Pusatlılara
gösterir. Somun yürür, gider. Köprü geride kalır.
Rüzgâr.)

GRUŞA — (Bebeye.) Aldırma rüzgâra sen! O da
bizim gibi biçare bir emekçi. Bulutları hamallamak hep
iş! Onun için de her bir yanı romantizma. (Kar düşünmeye
başlar.) Ama kara da bir sözümüz yok, Mişel. O da çam
ağaçlarını örtüyor kışın, ölmesinler diye söğuktan. Öy-
leyse ben de bir türkü okuyayım boğuktan. (Türkü çalı-
rır.)

Baban bir haydut,
Anan bir kaltak,
Hepsin sen umut,
Sever seni halk!

Kaplının oğlu
Tayın oynası,
Yılan dediğin
İnsan kardeşi.

KUZEY DAĞLARINDA

OZAN —

Yedi gün yürüdü baci,

Buzul demedi, bayır demedi yürüdü.

Kardeşimin hânesine girdiğimde diye düşündü.

Yıllayıp ayığa, öpecek iki yamağından,

Neredesindir bacım, diyecek bunca zaman

Bekliyordun seni taa bulurdan. İşte gelini!

İşte tarlaları, karım getirdi mirasından!

Onbir ahınız var vede otuz bir büyüklüğümüz. Otur

lan!

Otur, otur soframıza da ağız tadıyla bi somun kı-

ranlı..

Ağbeyin evi bi güzelim vâdideydi, güzel ki, aman...

Bacı geldiğinde ağbeyesine, dermansızdı yolculuk-

tan.

Ağbey zoruna kalktı sofradan, çok yorulmuş gibi

tıkınmaktan...

(Oysa o sığınan köylü çifti yeni oturmuştu sofraya.

Lavrenti Vâsnadze peşkirini yeni talemmişti boynu-

nu. Kucaklarında Bebeyle Gruşa'yı zor taşır iki seyis

içerli.)

LAVRENTİ — Hayrola, nerden böyle, Gruşa?

GRUŞA — (Desi işiyle uğraşmıyorsa) Janga-ları geçi-

binden yürüye yürüye geldim, Lavrenti.

SEYİS — Samanlığın önünde bulduğum kendisini gö-

çüklüm.

GEİLİN — Gih sen, demir kırını tınarlat! (Seysis gi-

keri.)

LAVRENTİ — Bu, benim karım Anko!

GEİLİN — Nuka'da hizmetleydiniz diye duyduktun.

GRUŞA — (Aydılla zor durur.) Öyle, oradayım es-

kiden.

GEİLİN — Neden çıktınız? Biz iyi bir iştir sanıyor-

duk.

GRUŞA — Vahyi astılar da.

LAVRENTİ — Ayaklanma, olmuş yal Haları dediy-

di geçen gün.

GEİLİN — Bizim burası sâkin ki sâkin. Bu şehrin-

ler patırdıya pek düşkünler zaar. (Kâğıdı döğürü yürü-

yüp eğürür.) Sossol Sossol Olmadı mı o bazımalar hâ-

la? Ne cehennemme gitti bu çakal? (Bağırta gürür çakar.)

LAVRENTİ — (Acele acele) Babası var mı ki bebe-

nin? (Gruşa «aha» deyince) Bildimdi, bildim. Eir çare

düşüneceğiz elbet. Kendisi, Anko pek şofudur da.

GEİLİN (Dönerek) Ah, ah, bu marabalarım çekti-

ğim! (Gruşa'ya) Çocukun var mı ki?

GRUŞA — İşte yal! (Çöker orucığa, Lavrenti destek-

olur.)

GEİLİN — Ay, başıma gelenleri! Hasta bul!

(Lavrenti Gruşa'yı sobanın yanındaki peykeye gö-

tümmeye davranır. Anko bir anım, bir deşşelle du-

varın yanındaki minderi gösterir.)

LAVRENTİ — (Kardeşini duvarın ortaya sürükler-

keri.) Bişeyin yok, canım, bişeyin. Yorulmuşun azıcık

Otur, otur!

LAVRENTİ — Canım, lekesi nesi olurdu o zaman. Zorlanmış, hepsi o. Kaygılanma, kiğ. Aniko! (*Gruşa'ya*) Çokünce, ferahladım, diğ mi, biraz?

GELİN — Çocuk onun mu ki?

GRUŞA — Benim, benim.

LAVRENTİ — Kocama giderken uğramış da bize. GELİN — Öyle diyelim, öyle olsun! Etin soğuyor senin de, baksana! (*Lavrenti sofraya geçer*) Soğuk et midene dokunuyor, biliyorsun. Yağları da dondu müddü bunun, dinle artık dırdırım! Geçirir oğlu geçirir. (*Gruşa'ya*) Kocan şehirde değilse, nerde ki?

LAVRENTİ — Dağın öbür yanında evlenmiş dendi ya!

GELİN — Öbür yan, ha! (*O da sofraya oturur.*)

GRUŞA — Lavrenti, kusura bakma, biraz uzansam, fena olmayacak.

GELİN — (*Soruşturmaya sürdürerek*) Verem olmasın sakın, bize de bulaşır, alimallah!... Kocasının tarlası neyi varmış im ki?

GRUŞA — Kocam asker.

LAVRENTİ — Ama diyor ki Gruşa, bir tarlası varmış düşecek babasından.

GELİN — Cephede değil mi ki? Niye?

GRUŞA — (*Bakım*) Cephede, cephede.

GELİN — Niye öyleyse tarlanın oraya gidiyorsun? LAVRENTİ — Cepheden dönünce, doğru tarlasına gidecek de.

GELİN — Ama sen şimdiden gidiyorsun?

LAVRENTİ — Kocasını orda bekleyecek de ondan.

GELİN — (*Cırtlak civılcık*) Sosso, bazlamayı getirsene, kazık herif!

GRUŞA — (*Ateşler içinde saanıklar.*) Tarla — asker — otursam — yatsam...

60

GELİN — Yok, yok, kızıl, bu kızıl! GRUŞA — (*Uykudan sıçrayarak*) Var, evet, tarlası da var.

LAVRENTİ — Yorgunluktan bu, yorgunluktan, başka bişey değil. Aniko, sen gitsen de, şu bazlamaya kendin baksan ya.

GELİN — Lâkin, harp yeniden başlamış diyorlar ya, öyleyse ne zaman dönecek ne malûm? (*Badi badi gıkar, başıra başıra.*) Sosso! Sosso! Allah belânı versün senin!

LAVRENTİ — (*Acele ayağa kalkıp, Gruşanın yanına giderek.*) Şimdi, şimdi sereriz döşegini, bakma sen ona, aslında iyi yüreklidir Aniko. Yemegini yesin bikere, melek olur o zaman, melek.

GRUŞA — (*Çocuğu uzatarak*) Al şunu elimdenli (*Lavrenti çocuğu alır, kaygılı kaygılı bakınır etrafına.*)

LAVRENTİ — Söyleyim sana, pek uzun boylu da kalamazsın burada. Aniko, anlamıdır sen de, çok so-fudur, çok.

(*Gruşa olduğu yere yığılır. Lavrenti kısıcıklar he-men.*)

OZAN —

Kızkardeş hastaydı fena.

Ötek birader de bakacak, mecbur ona.

Güz geçti, kış geldi.

Kış uzun bir kıştı, uzun.

O kadar da uzun değildi, be kuzum!

Durumu çakınmalıydı komşular.

Ki kemirnesin insanı sıcanlar,

Ve de geç gelmeliydi bahar.

(*Gruşa taşlıkta dokuma tezgâhının üstüne çökmüş.*)

O da, taşta oturan çocuk da baltacıyelere sarıp sarmalanmışlar.)

61

GRUŞA — (*Hem döker, hem okur.*)

Aşık gitmeye kalktı derken,
Kosmaz mı elbet oynaşı pesinden,
Bağıra, çağıra, ağlayıp zırlaya:
Sevdiçegen, sevdiçegen,

Çıldıyon bu kahrolası savaşa madem,
Doğuşmek için o tanımadığın düşmanları,

Atma kendi cephenin önüne,
Artıkların arasına da düşme!

Cephe günlü kızıl ateşe,

Gerisi de bir kıızı duman.

Ortadan git, kuzum, ortadan,

Ne düşmana karşı, ne de artkanı!

Yuvasına döneler hep

Celvyorsa bu aradan....

Mişel, kafamızı kullanacağız. Hamam böcekleri gibi ki güçlüdür güçlüyse, gelin de unuttur bizim evinde olduğumuzu. Öyle öyle, karlar eriyinceye dek kalabiliriz burada. Üstüörüm diye ağlama sakını Düşkünün, üstüvenin dostu olmaz, dostum.

(*Laurenti girer, Gruşa'nın yanına görünür.*)

LAVRENTİ — Ne böyle ikiniz arabaçlar gibi sarımlanmış oturuyorsunuz? Çok mu soğuk ki burası?

GRUŞA (*Accele salını omuzlarından atarak*) Yok, canım.

LAVRENTİ — Hani çok soğuksa burası, oturmaayın, Aniko benim yüzümden diye üzülmü çok. (*Sessizlik*) Papat çocuk için soru sual ehmemiştir insallah.

GRUŞA — Sormasına sordu ya, ben bişey demedim.

LAVRENTİ — İyi emmişin. Aniko için konuşayım isbedim seninle. Çok temizdir kalbi ama, kendisi çok hassastır, fazlasıyla hassas. Bizim gittten cubuktan bir söz etmeye görsünler, günler günü vıyıp bitirir kendini. Herbişeyi dert ediyor zavallım. Bizim sütçü kız biğün

çorubında bir deliken gitmiş kilisye. Ondan beri Aniko üst üste ıki gorap geçirmeden ayagına gitmez duaya, tuturdu bikere. İnandır gibi değil ama işte, ailesinden öyle görmüş herhal. (*Kulak kabartılır*) Fars'ını var burada, yan? Fars varsa, oturmayın burada, hal (*Demir'den demlencalar duyulur*). Bu damlayan ne ki?

GRUŞA — Varilerden biri mi çelindi dersin?

LAVRENTİ — Öyle olacağı Altı ayı buldu, diğ mi, sen buraya geleli? ... Ha, Aniko'dan, konuşuyorduk senle. Pusath ışını hiç açmadım ona elbet. Kalbi dayanmaz, biliyorsun. Onun için de bilmiyor senin neden iş arıyamadığını. O yüzden işte öyle ters ters konuşur düm (*Yeniden eriyen kar sesine kulak kabartılır*) İnannazın, o senin askeri dert etki kendine. «Ya döner de geriye, Gruşa'yı bulamazsa eyde?» diye uyku tutuyor kızcağızı. «Yat, bahardan önce geleceği yok» diye rum ama, ne faydalı Kahrediyor evlâteğim kendini. (*Damlalar hazırlanmaya başlar*). Sen ne dersin, ne zaman gelir ki? Kestiremiyor musun? (*Gruşa susar*) Bahardan önce gelmez, diğ mi? Öyle diyorsun sen de? (*Gruşa susar*). Bakıyorum, dönüp geleceğine gayri sen de inannıyorsun? (*Gruşa karşılık vermez*). Lâkin bahar gelip geçitlerde karlar erimeye başlayınca, duramazsın burada. Çıkıp gelirler, ararlar seni günlü. Millet kocasız bir kadımla bir çocuktan dırđıra başladı şimdiden. (*Damlaların tıprısı halanın süreltilir*) Gruşa, kız, damdaki karlar eriyor, bahar geldi demek!

GRUŞA — Doğru.

LAVRENTİ — (*Ateşlenir*). Söyleyeceğim ben sana ne yapacağın. Gidecek bir yer gerek sana. Çocukların yüzünden de, ah ehl (*İçini çeker*) milletin ağzını kapatmak için, bir koca bulacağız sana, şart. Ayağımı denk atmacasına elbet, sordum, soruşturdum, Gruşa, sana bir koca nasıl buluruz diye. Buldum da birini. Da-

ğın üst başında bir kadını saluk verdiler, bir oğlu, bir de ufacak barlası var diye. Gittim konuştum, istekli göründü bana.

GRUŞA — Ben evlenemem ki başka biriyle. Simon Şaşava'yı bekleyeceğim.

LAVRENTİ — Elbetle. Herbir yanını hesap etmişim ben bu işin. Sana yataкта değil, kagit üstünde bir koca gerek. Bulduğum koca da işte tam böyle bir koca! Sözümlü ettiğim kadının oğlu ölüyor. İyi, diğ mi? Son nefesini verdi verecek. Sipariş üstüne sanki: Dağların başında bir koca! Yanına varır varmaz da ölecek, sen de döl kalacaksın. Ne diyorsun bu işe?

GRUŞA — Mişel için de mühürlü bir belge koparabilirsek.

LAVRENTİ — Doğru. Mühür her işin başı. Mühürsüz İran Şahı bile Şahum diye ortaya çıkamaz. Hem başını sokacağın bir damın da olacak.

GRUŞA — Kaç para istiyor bu kadın bu iş için?

LAVRENTİ — 400 kuruş.

GRUŞA — Nerden bulacaksın ki o kadar parayı?

LAVRENTİ — (Ezeliş büzülererek.) Canım, Aniko'nun süt parasından alacağım.

GRUŞA — Kimseler bizi tanımaz orda. Oldu bu iş, peki.

LAVRENTİ — (Ayağa kalkarak) Gidip kadına söyleyimi hemen. (Acele çıkar.)

GRUŞA — Mişel'in, oğlum, az belâya sokmadın sen başım. Dağda armut ağacına konan serçeler gibi geldin, kondun sen de benim başıma. Nasıl Hristiyan kısmı yerde bulduğu ekmeğe parçasını ayak altında kalırsın diye öpüp başına koyarsa, ben de seni öyle öpüp başına koydum. Ah, Mişel, ah, o yortu günü, Nuka'da görmezlikten gelip seni, basıp gidecektim! Nâra yak-tu başım.

Gelin geldiğinde düğün evine, düğüm döşendi deydi güvey.

Kaynana kapıda bekliyordu, gelimi aldı içeri aceleyle.

Bir de çocuk getirmişti gelin, saklayalım ki kimse görmesin!

(Mekan bir böhmeyle bölünmüştür. Bir yanda bir yatak. Cibninin altında can geçişen bir adam. Öbür yanda, kaynana Gruşa'yı içeri kakalar. Arkalarından da Lavrenti gelir, kucağında Mişel.)

KAYNANA — Çabuk! Çabuk! Nikah başlamadan ölüsü kalacak üstümüze yoksal (Lavrenti'ye) Çocuğu öldüğünü söylememiştin bana ama!

LAVRENTİ — Söylememişim n'olacak? (Can geçişen adamı göstererek.) Bu durumda onun için ne farkeder ki?

KAYNANA — O değil de, ben kaldıramam bu ay-bi, ben! Namusumuzla yaşadık biz hep. (Ağlanmaya başlar.) Yusufum benim çocuklu bir kadınla mı evlenecekti, ah, avlâdım, ah!

LAVRENTİ — Anladık, anladık, iki yüz kuruş daha sana! Mühürlü kağıtla çiftin çabuğum mülkiyeti sana kalıyor. Lakin bacım da burda iki yıl yaşayacak.

KAYNANA — (Gözyaşlarını silerek) Cenaze mesa-rifine güç yeter bu para. İnşallah gelin tarla marla işir de yardım eder de bana. Yoksa... Bu keşiş de ne cehennem gitti şimdi? Mutlak penceresinden sıvıştı zaar deyyus. Yusuf'un vâdesi dödüğü bi duyuldu mu köyde, yandık, alayınnan gelir bütün köy başınıza, öblakığa. Ah, ah, gidiyim bari şu keşişi bulayım. Lâkin bebeyi görmesin, ha!

LAVRENTİ — Merak etme, ben kollarımı o işi. Ama niye keşiş buldun, papaz değil de?

PALLIKAVANA — Aman sen de, hepsti bir bunlarımı
Yalnız işte bir yanlış ettim, ücretin yarısını peşin ver-
dim. Kafa mı kaldı bendel! Çoktan boylanmışır meyâ-
neyi. Vaktini yakalarsam, ne alâ... (Kırgıncı çıkar.)

LAVRENTI — Papazın parasından kırptı domuzlu
Uzun bir keşiş tutmuş, belli.

GRUŞA — Simon Şaşava çıkar gelirse, bana yolla,
e mi!

LAVRENTI — Olur. (Hastaya bir göz atarak.) Bak-
mayacağı mı bi yüzüne? (Gruşa, bebeği kucağına ala-
rak, başıyla «aah» der.) Göz kapığı bile kıpırmıyor.
Garibin. Çok geç kalmadık insallah.

(Seslere kulak kabartırlar. Karşı yakalanan komşu-
lar girerler, geveğe bakıp davar diplerine di-
lişler, dua murıldanmaya başlarlar. Kaymana keşiş-
le girer.)

KAYNANA — (Şaşkın ve kızgın) Begendin mi yap-
tığın işi? (Komşular: seldirler.) İnce edeyim birkaç
dakikanızı Oğlunun selini şimdi geldi de kentten, yil-
dırım nikâhı yaptracağız. (Keşişle birlikte yatak oda-
sına girerler.) Bilmez miyim ben senin nasıl koşturaca-
ğımı İâti! (Gruşa'ya) Nikâh başlasın hemen! İşte ruh-
sati. Ye de işte benle gelinin bilâdeni...

(Lavrenti, Mişer'i Gruşa'nın kucağından kapıktan
sonra, köşeye bir yere saklamaya çalınca, Kayma-
nana, Lavrenti'ye işaret çalarsa da) ... Yoo, ben-
len gelinin anası da tank... (Gruşa eğilip keşisi se-
lendirir. Yatağa yınarlar. Kaymana çıbınığı kal-
dırır. Keşiş, Latince nikâh duasına homurdanır. Bu
çerüde Kaymana Lavrenti'ye «Çocuğu bırakın!»
der gibisine balarsa da, Lavrenti ağlayacağından
korktuğundan bebeğin dikkatini törene yönelir.)

Gruşa Bebeğe İsa bi bakar, Lavrenti de Bebenin
elini tutarak, bir el eder Gruşa'ya.)

KEŞİŞ — Razi mısın, kızım, bu adama sadık, ita-
atlı vede iyi bir karı olmaya? Ölüm ayrımcaya dek ona
sarmasık kalmaya?

GRUŞA — (Bebeğe girice bir öpücük yollayarak)
Razıyım.

KEŞİŞ — (Can gelene) Sen de razi mısın karına,
ölüm ayrımcaya dek sizi, sefkatli ve iyi bir koca olma-
ya?

(Can gelisen yanılmadığından, keşiş yıneler
sonrayı, sonra da etrafına bakılır.)

KAYNANA — Razi olmayıp da n'asapacak! Duyma-
dın mı, keşiş, evet deyip duruyor lu hayıral!

KEŞİŞ — Duyduk, duyduk! Bu nikâh mukavelesi-
nin akdi olmuştur, vede resmen ilân ederim! Gelelim
şimdi o yeğli ölüm âyınınel!

KAYNANA — Avucunu yınarsın sen, keşiş! Yet-
medi mi bu nikâha döktüğüm avuç dolusu para? Hom
de işim var benim, yaşlılarla kavgalasacağımı! (Lav-
renti'ye) Yedi yüz dedikdi, değil mi, senlen?

LAVRENTI — Bir yüz eksik, sende de, bende de!
Alta yüz (Öder.) Müsadeyle ben gidilim, çaylılarla
pek karıştıyayım... Güle güle, Gruşa. Günlerden bi-
gün gelirse benim dul kardasın hânemize, karım el
pençe divan durmazsa. Karşısında, ben de onun kemik-
lerini bak, naslı!

(Gider, yaşlılar da ardından garıp garıp bakarlardı.)

KEŞİŞ — Sorabilir miyim? Kimindir bu çocuk?

KAYNANA — Çocuk mu, ne çocuğu? Görebiliyor
musun sen öyle bi çocuk? Anladın mı, sen, keşkitlen-
miş keşiş? Anlamadınsa, yeksa, anletrim ben sana.

lusunda? Hadi yürü, bakalım!

(*Odaya dönerler. Gruşa Bebeyi yere koyup, susmasını tembihledükten sonra, gelin komşulara taşınırlar.*)

Gelinim, kardaşlar! Tam zamanında geldi Yusuf'unu sağ bulmaya!

BİR KADIN — Bir yıldır hasta mıydı kendisi, tam bir yıl, diğ mi?... Vasilim asker ocasına çağırıldığında gördüm onu, gelmişti selâmetlemeye.

ÖBÜR KADIN — Çift çubuk için felâketin felâketi bu! Mısır başakları sararmışa dumuşken, çiftçi yataklara serilmişti.. Allah vâdesini verir de, gayrı ne denir. bari fazla şile çekmez!...

İLİK KADIN — (*Sırdasına.*) Önce biz sânmıştık, askerden temaruz için serildi yatağa. Oyun, moyun derken, baksana, gitti, gider mezara...

KAYNANA — Buyrun, oturun, çörek yeyin biraz. (*Gruşa'ya işaret çıkar, iki kadın yatak odasına girip çörek tepsilerini kaldırırlar yenden. Komuklar, Keşiş de aralarında olmak üzere, fıslılaşmağa başlarlar.*)

EPIY KOCAMIŞ BİR İHTİYAR — (*İki Keşiş, çüppe-sinden apartığı şeyeyi eline tutuşturmuştur.*) Bir çöçük mü var dediniz? Yusuf onu ne zaman peydahladı acep?

ÜÇÜNCÜ KADIN — Böyle örtü döşek yataken Yusuf, karı bu işi becerdiyse, afezin, afezin ki ona!

KAYNANA — Kodu-dediye başladılar!... Bi yandan da çörekleri tıknacaklar ama... Bugün gebermezse bu oğul, yarın sabaha yeniden çörek pişireceğim...

GRUŞA — Ben pişiririm, anam.

KAYNANA — Dün gece bazı atıllar geçiydi burdan, ben de çıktım bakmaya kimdirler diye, geldim, bildüm ki Yusuf'u, geçmiş kendinden. Onun için acele çağırtım seni. Sürmez, diğ mi, bu daha fazla? (*Kulak kabartır.*)

KEŞİŞ — Azız düğün davetileri ve yaşlılar! Bu ölüm ve zıfat döşeyi karşısında, eminin, çok duyulanmışımızdır. Çünkü gelin yatağa giriyor, damat mezara. Damadın gayrı kaynamış suyu, gelinin suyu ise zâti fokur fokur. Nitekim zıfat yatağında herkez teslim eder ruhu, onun için, diğ mi, bu işlen başlar kilsenin zıfarı! Cemaatım, ne gariptir şu insan kısmının tecellisi! Birincisi bir evim olsun diye geberir, öbürüsü yaradılmış olduğu toprağa dönsün diye evtenir! Aminen anınen!

KAYNANA — Nisbet veriyor, nisbet! Ucuzluğuna tamah etmeyecektim bu cüppeli deyyusum! Fiyâtlıları bunların bilir nasıl hareket edeceğini. Şura'da bir dane var, buhur kokuyor, buhur. Lâkin bir nikâha anasının nikâhını istiyor. Böyle elli kuruşluk papaz bu kadar olur işte! Allah'ı da elli kuruşluk, Allah'ık yânisine! Meyânenen kaldırıp getirmeye gittiğimde, vaaz veriyordu sarhoşlara «Harp bittii, ayıklayın şimdi barışım bittii!» diye bar bar bağıra. Girelim bari içeri.

GRUŞA — (*Mişel'e bir çörek vererek.*) Çöreği ye, uslu uslu otur, e mi, Mişel! Böylece insan sırasına girdik biz de, bak!

(*İki kadın çörek tepsilerini komuklara taşırılar. Çan çekişen yataklara doğrular, cibnâkten başını çıkarıp iki kadını gözetir. Uzamı sonra yine. Keşiş çübbe-sinden iki şşe çıkarıp yanındaki köylüye ikram eder. Çalgıcılar girer. Keşiş çalgıcıları dilini çıkartarak selâmlar.*)

KAYNANA — (Çalgıculara) Ne demeye getirdiniz bu galgıları ki?

ZUHNACI — Ehlâder Atenagoras (Kerâsi göstererek elyle), bu şurda oturuyor ya, düğün var dedi, biz de geldik.

KAYNANA — Ne dedim? Ne dedim? Demek sen yardım bunları? Üç gırtlak daha eklensin başına diye, hal Bittişikte bir adam can gekişiyor ulan, allahsızlar!

KERŞİŞ — Bir muştışmas için bulunmaz fırsat değ-rusu! Göbeğiniz bir düğün havası mı olur gayri, yoksa şıkrıdak bir cenaze marşı mı, bişeyler galalar, canım...

KAYNANA — Oldu olacak, galın bar! Nasıl olsa tıknacaksınız tıknacacağımı.

(Çalgıcular kerâsiye bişeyler galaları. Kadınlar gö-releri İhtıram ederler.)

KERŞİŞ — Zurna, bebe zırlamasına benziyor. Sen de, davul, ne dedikodular yayıp duruyorsun?

KERŞİŞİN YANINDAKİ KÖYLÜ — Gelin bir gifte-beli oynasa ya!

KERŞİŞ — Ohi kocası kıskanır, olmaz!

KÖYLÜ — (Tırtkı gagırır.)

Eveymişler yalabık Katerina'yi
Seksenlik bir moruğa, Parasına tamah.

Sorunular komşuları, olunca sabah:
«Masıl oluyor ölüyü kaldırması?» diye.

«Onu kaldırmadı ki,» dediş Katerina,
«Mumuna yardım ölünün, perneget mummuna!»

(Kaynana sarhoşu sille tokat dışarı atar. Çalgı su-ser. Konuklar büzülürler. Bir sessizlik olur. Sonra birden şıgaset bahsi açılır.)

KONUKLAR — (Yüksek sesle) Duydunuz mu son haberî? Baş-Frens dönmuş geri! — Fransier karşı ama

onak! — Olsun, İran Şahı bir ordu vermiş kikiğe ödünç, dürlüğü düzenliği kurusun diye burda. — Yok, canım, İran Şahı olacak dürlü de karşı değil miydi ona? — Karşıydı ama, Şah karşıklığa da karşı Harp bitti ya, sen ona bak! Askerler döbhyorlar hiç değışe.

(Gruşa tepsiyi elinden düşürür.)

YAŞLI BİR KADIN — (Gruşa'ya) Fenalaştın mı, kızım, birden? Üzüntüdendir, Yusuf'a derhieniyorsun ol-bet. Gel, otur şuraya biraz, yavrum.

(Gruşa ayakta salakır.)

KONUKLAR — Eskiyeye döner herbiley. Yavgılar ar-lar sade Harbin ceremesini biz çekmeyeceğiz de kim çe-kecek!

GRUŞA — (Korkta korkta) Askerler dönmiş miü dö-di bizimiz?

BİR ADAM — Ben dedim.

GRUŞA — Mümkünü yok!

BİR ADAM — (Bir kadına) Göstersene, kız, şalın onak! Bir erden aldım. Acem mah, bak!

GRUŞA — (Şahı medleyerek) Döndüler demek!

(Uzun bir sessizlik. Gruşa görkeli taparlanmış gibi yapar, yere diz çöker. Bu sırada günüş, haçri günüş-günden galakırıp öper, dua vurulur.)

KAYNANA — (Konuklar Gruşa'ya sessize telerken Gruşa'ya) Nene var senin, ayol! Konuklarımızı ağrıla-san ya! Seherde olup bitenlerden bize ne!

KONUKLAR — (Konuşmaya başlıyor yeniden, Gruşa ise yere kapanmıştır secâde gibi.) Acem eğerleri de sahıyor askerler, ama kimisi koluk değneği işiyor karşılığında. — Harbi tek bir tarafın kodamanlımı kaza-nıyor, oysa iki tarafın askerleri de ziyarlı çıkıyor. — Harp bitti ya, şükür. Asker çağırma belâsı kalktı or-badam. — (Can gekişen adam yatıkta doğrular, konuşu-

İzlenim can kulağıyla dinler.) İki haftacık olsun, iyi gi-
deydi havalara.— Bu yıl ağaçlarda dane armut yok.

KAYNANA — (Konuklara çörek ikrâm ederek) Bir
çörek daha buyurun. Afiyet olsun. Gerisi var, buyrun.

(Boş tepsilerle yatak odasına geçer. Can çeltiğin
adından habersiz, yere eğilip tepsiye çörek doladı-
rırken, adam boğuk bir sesle konuşmağa başlar.)

YUSUF — Ziftlendikleri çörekler yetmedi mi be!

Para mı sığıyorum ben sanyorsun sen! (Kaymana dö-
ner, oğlanın yüzüne baka kalır: Yusuf başını cıbnlık-
ten çıkararak) Harp bitmiş, öyle dediler, diğ mi?

İLK KADIN — (Bitişik odada Gruşa'ya yarenlik
eder.) Hanım kızımın cepheye bulunan bir yakını mı
vardı ki?

BİR ADAM — Böyük müjde bu, dönmeleri geriye,
diğ mi?

YUSUF — Bakma, lan, öyle yüzüme aluk ahk!
Nerde o bana yamadığın kari?

(Soruya karşılık alamayınca, gecelikle fırladığı gi-
bi yataktan, anasını yana itip öbür odaya uçar.
Ana da, tepsi hâlâ elinde, titriye titriye ardamdan
gider.)

KONUKLAR — (Onu görünce, çığlık çığığa)
Amanın, a dostlar, Yusuf hortlanmış.

(Herkes dâpduru gelir. Kadınlar kapuya koşar. Gru-
şa hâlâ diz çökmüş halde, döner, Yusuf'a dâter gös-
lerini.)

YUSUF — Sığınmışım ben sizin cenaze çöreginizin
içine! Kızınıza tepigi yemeden sittirin gidin burdan!
Defolun hadi!

(Konuklar evden kaçar.)

OZAN —

İşler karıştı fena. Gruşa baktı ki ölü kocası sağ.
Gündüz çocuk, gece koca başına belâ.

Bir yandan da sevgilisi geliyor, vurmuş kendini yola
Gruşa'nın yüzüne yiyecekmüş gibi bakıyor koca.

Oda, daracık oda.
(Yusuf gükseğe bir tekneye oturmuş, çiplak. Anası
masrapayla su döker başından aşağı. Bitişik odada
Gruşa ömündeki hasır tamirle eğleşen Mişel'in ya-
nına çömelmiş.)

YUSUF — Birak sen! Senin değil, onun işi bu! Ne
deliğe girdi bu kari yine?

KAYNANA — (Seslenerek). Gruşa! Kocan çağır-
yor seni!

GRUŞA — (Mişel'e) İki delik daha kaldı tamir edi-
lecek.

YUSUF — (İgeri geçen Gruşa'ya) Sirtımı kesele!

GRUŞA — «Kendi keselese olmaz mıymış!» Al şu
keseyi eline! Sıçtırma ağzına şindil! Karım misin, utan
sen yabancı mı? (Kaymanaya) Soğuk bu su be!

KAYNANA — Koşuyum, biraz daha sıcak su geli-
reyim!

GRUŞA — Ben getiririm.

YUSUF — Sen dur burda! (Kaymana çıkar.) Daha

sıkı kesele! Mızmozlanma da öyle! Cibil erkek görme-
mişin gibi ömründe! O çocuğu havadan psydahlemeden
a!

GRUŞA — Kastın o ise, isteyerek olmadı ki o bebe.

YUSUF — (Dönüp sarıarak) İstemişindir, ah sen!

Hem de nası! (Gruşa keselemeyi bırakır, geri geri gi-
der. Kaymana güler.) Öyle bir belâ saldım ki bayına. Ka-
rı değil, katır, katır. Bundaki inat katırda bile yoktur a!

KAYNANA — Ne bilecektim böyle isteksiz olduğü-
nu?

YUSUF — Dök! Ama yavaş! Ofi! Yavaş diyoruz.
sana be! (Gruşa'ya) Sen de şerhede bir dalgalar çevir-

mediysemi Yoksa buraya niye geleceğin kil Ağzını
ağmıyoruz biz yoksa! Evime getirdiğin pişe de ağzını-
zi ağmıyoruz. Ama tükeniyor benim de sabrım. Tablata
aykırı bu bel (*Kaymanaya*) Daha döki (*Gruşa'ya*) Hem
o asker oynasın gelise de, benim karımın yine.

GRUŞA — Oyle.

YUSUF — Ama dönmeyecek ki askerim. Boşuna
unulmam!

GRUŞA — Olur.

YUSUF — Hiyanetlik bu seninkisi! Hem karımın
sözde, hem karım değılsini Yalyosun ama, yattığın yer
boş. Başka karı da yok ki yerine. Sabahları işe çıkıyorum
ama, ben bilirim nesi çıktığını. Ayaklarını seni geri gi-
dior. Geceleri yatıyorum ama, uyku tutmuyor ki. Al-
lah seni kadın diye yaratmış. İâkin kadınlık yanın yok.
Çittten gubuktan elim ne geçiyor ki, gidip şehre bir
kadın sabun alayım kendime. Cehennemim de yoku za-
ben. Kadını dedğin karla çapalar vede bacaklarını açar,
yatar erkeğinin altına. Kitabında böyle yazar bunun.
Anlyon mu?

GRUŞA — Anlıyorum. (*Alçak sesle*) Mahsus yap-
mıyorum, sana gadrolsun için değıli valla.

YUSUF — Mahsus yapmıyormuş! Lâfa bak! Az
daha su döki (*Kayman döker*) Vış aranı!

OZAN —

Çamaşır yıkarken oturdu da derenin kenarına,
Suresini gördü suda, kayboldu yüzü sonra sonra
Kovaladıkça aylar ayları.

Çamaşırını sıkırmak için kalktı da ayağa,
Sesini duydu yapraklardan, kayboldu sesi sonra
sonra

Kovaladıkça aylar ayları.

Artıkça arttı iç çekmeleri, ahları, vahları,

Çocuk da büyüyordu, kovaladıkça aylar ayları.

74

(*Gruşa gömünüş bir dere kenarına çamaşır çikler.
Az ileride bıcağ çocuk durur. Gruşa Mişel'e konu-
şur.*)

GRUŞA — Gıdıp kardeşimle oynasana. Mişel
Ama küçüksün diye de edirme kendini.
(*Mişel baş sallar, çocuklar kalır. Oynamaya baş-
larlar.*)

EN İRİ ÇOCUK — Bugün kelle uçurmaca oytaya-
cağız. (*Sışman bir çocuğa*) Sen Prensim, güleceksin bo-
yuna. (*Mişel'e*) Sen de Valisin. (*Bir kız*) Sen Valinin
karısısın. Valinin kellesi kesilirken ağlayacaksın. Kelle-
yi de ben uçuracağım. (*Tahta kelime göstererek*) İşe
bununlan. İlkin Vali meydana getirilecek. Prens önden
yürüyecek. Valinin karısı da en arkadan.

(*Sıraya girerler. Sışman Çocuk önden yürür, güler.
Arından Mişel, onun ardından en iri çocuk, en
sonda da kız, ağlar hep.*)

MİŞEL — (*Dikilir, durur*) Ben de kelle uçurcam!
EN İRİ ÇOCUK — O benim işim. Daha küçüksün
sen. Valinin işi en kolayı. Sade diz gökeceen, uçurtru-
racaksın kafanı.

MİŞEL — Kılıcı ben alcam!

EN İRİ ÇOCUK — Kılıç benim.

(*Bir tekme atar.*)

KIZ — (*Gruşa'ya bağırarak*) Oğlun söz dinlemi-
yor!

GRUŞA (*Gülerek*) Ördüğün palazı da yüzüne bilir
derler a.

EN İRİ ÇOCUK — Prensi oyna sen, gülmeyi biliyor-
san.

(*Mişel «ah» der.*)

SİŞMAN ÇOCUK — En iyi gülen benim ama. Etrak
bir kevelik kelleyi o uçursun. Sonra sen, sonra da ben.

75

(En İri Çocuk istemeye istemeye Mişel'e verir kızı-
cı kendi de diz çöker Şişman Çocuk yere oturur,
kasıklarını tuta tuta, bütün gücüyle güler. Kaş da
da feryadı basar. Mişel koca kulcu salladığı gibi
kelleyi uçurur ama, kendi de yuvarlanır yere.)

EN İRI ÇOCUK — Göstereyim nasıl yapacağımı
sana!

(Mişel bir koşu koparır, öbürleri de ardından fır-
larlar. Yan gözle çocukları seyreden Gruşa güler.
Başını çevirdiğinde karşı yıkada duran Simon Şa-
şavadın görür. Peşininde bir üniforma vardır sarın-
da.)

GRUŞA — Simon!

SIMON — Gruşa Şaşadze midir karşıdaki ha-
min?

GRUŞA — Simon!

SIMON — (Nazik) Genç hanma iyi günler ve esen-
likler dilerim.

GRUŞA — (Neşeyle cıyağa kalıcılar, yertere kadılar
eğitir.) Ben de asker ağaya mutluluklar dilerim. Allaha
şükür, sağ salım yurda dönmüşler.

SIMON — Benden daha lezzetli balıklar vardı, on-
dan yemediler beni, dedi meşgit balığı.

GRUŞA — «Yigitlik» der sünükli öğlan, okısnet»
der sahici yigit.

SIMON — İşler nasıl buralarda? Kış hallice miy-
di? Komşular hadlerini bildiler mi?

GRUŞA — Kış biraz sert geçti. Komşular da eh
söyle böyle.

SIMON — Malım bir şahse sorabilir miyim, ken-
dileri çamaşır yıkarken, bacaklarını hâlâ suya sokmakta
mudrılar?

GRUŞA — Hayır der o malım şahıs. Çalı arkaları-
na saklanan erlerin gözleri yüzünden.

SIMON — Üstün malımı saklamı suz emekteler. Uy-
sa karşısında bir onbaşı bulunmaktadır.

GRUŞA — Bu da ayık yirmi kuruş mu demektir?
SIMON — Ve lozman.

GRUŞA — (Gözleri dolarak) Hurma ağaçlarının
ardındaki barakalarda mı?

SIMON — Bildiniz. Bakıyorum, malım şahıs göz-
lerini açık tutmuşlar.

GRUŞA — Bildiniz.

SIMON — Ve de gördüklerini de unutmuşlar.
(Gruşa başını sallar.) Demek eski deymiyle, kapı ha-
la menteşelerinde döneniyor. (Gruşa bişey demeden yil-
zine bakar, başını sallar.) Bu ne demektir acap? Bir
mazahıratlık mı vardır?

GRUŞA — Simon Şaşava, ben Nuka'ya dönemem
artık. Fena bişey oldu.

SIMON — Ne oldu?

GRUŞA — Bir pusatının kafasını patlattım.

SIMON — Gruşa Vaşnadze bunu elbet setepsiz ye-
re yapmışlardır.

GRUŞA — Simon Şaşava, benim adım da eski
adım değil artık.

SIMON — (Bir aradan sonra) Anladım.

GRUŞA — Kadınların adları ne zaman değişir, bil-
mez misin, Simon? Açıklayım ama sana: Aramızda hiç-
bir engel yok. Herşey eski gibi inan bana.

SIMON — Bazı şeyler değişir de, aramıza hiçbir
engel nasıl girmemiş olur?

GRUŞA — Nasıl anlatayım sana, bilmen ki? He-
mençik böyle, hem de aramızda koskoca dere varken?
Şu köprüden geçip gelsene buraya!

SIMON — Belki de buna hiç gerek kalmamıştır.

GRUŞA — Gerek kalmamış olur mu! Gel bu tarafa,
Simon! Hatırım için!

SIMON — Belki de genç hanım, bu kimsenin iş iş-
leni geçtikten sonra döndüğünü söylemek istiyorlar?

(*Grüsa unutulmuşluklar içinde bakar Simon'a, yüzü
gözyaşlarına belenmiştir. Simon önüne bakar. Yer-
den bir odun parçası alıp çalasıyla yontmaya baş-
lar.*)

OZAN —

Söyleneni kadar söylendi, bir o kadarı da söylen-
medi.

Asker gelmişti ama, söylememişti nereden geldiğini,
düşünüp de söylemediğini dinleyin şimdi :

Safakla başladı savaş, öğlene doğru azıttı.

İlk düşen öndümdüydü, ikinci ardında, üçüncüsü ya-
nında.

İlkinin üstüne bastım, ikinciye dönüp baktımdım,
üçüncüyü yüzbaşı hakladı.

Kardeşimin biri çeliğe gitti kırba, öbür kardeşim
öti dumandan.

Emsem yandı yangında, ellerim dondu donda, ayak-
larım kan-revân.

Yediğim deve dikeniydi, içtiğim gamurdu su, yata-
ğım isrgan.

SIMON — Çimenin üstünde bir keş görüyorum.

Çocuk da mı oldu yoksa?

GRÜSA — Çocuk var olmasına da, ama sandığın
gibi değil. Boşuna üzme kendini, ri'oluri Benden değil
çocuk.

SIMON — Felâket yalnız dolamazmış derler a!
Genç hanım konuşmasınlar artık daha iyil

(*Grüsa başını iğler, susar.*)

OZAN
Grüsa özlendi, elbet özlendi ama beklememişti,
Sözünde durmamıştı. Niyesi de söylenemişti.
Grüsa düşünüp de söylemediğini dinleyin şimdi :

den ucuca ucuşurken, asker,

Kanlar akarken, kırırken del gibi gençler;

Bir çocuk çıktı katıma bıçak mı bıçak.

İçim götürmedi bırakmayı kanlı ehere.

Yerlerden ekmek kuruntuları topladım onun için,

Saçımı süpürge ettim, yemedim yedirdim, içmedim
içirdim.

Hep bu elin yavrusu için.

Ama insanlığımdan vazgeçmeden vazgeçemedim

Ona yardımından.

Ve göban uyurken yolunu şaşırın kuzuncuk ölür gi-
der

Melemesine olmazsa koşarı.

SIMON — Sana verdiğim haçı geri ver. Yok, yok

dereye at, dereye!

(*Dönüp gidecek olur.*)

GRÜSA — Simon Şaşava, ri'olur elime, ri'olur!

Çocuk benim değil İnan bana!

(*Çocukların seslendiklerini duydu.*) Ne var, çocuk-
lar?

ŞEŞİLER — Askerler geldi Mişel'i alıp götürüyor-
lar!

(*İki Pusatlı, aralarında Mişel, kendisine doğru ge-
lirken, Grüsa donar kalır.*)

PUSATLI — Grüsa mı adın senin? (*Grüsa başını
sallar.*) Bu çocuk senin çocuğun mu?

GRÜSA — Benim çocuğum. (*Simon basar güler.*)
Simoni Simon!

PUSATLI — Yedimizde bulunan bu çocuğu kençe
götürmek için yazılı emir var elimizde. Çocuğum ölü

Vahî Corç Abaşvili'nin oğlu Mişel Abaşvili olduğundan
kuşku lanılıyor. İşte belge, işte mühür

(*Çocuğu alıp götürürler.*)

n'olur onu! O benim çocuğum, benim!

OZAN —

Fasatılar alıp götürdü çocuğu, kıymatlı çocuğu.
Mutsuz kız da ardından kente, o tehlikeli yere koştu.

Asıl ana çocuğu geri istiyordu, analığı da mahkemelik oldu.

Kim bakacak dâvaya? Çocuk kime bırakılacak?
Yargıç kim olacak? İyi mi kötü mü, sonradan anlatacak.

Kent ateşler içindeydi. Yargıç makamında da Azdak.

YARGICIN ÖYKÜSÜ

OZAN —

Yargıcın öyküsünde şimdi sıra :

Nemene bir yargıçtı, nasıl yargıçlık ederdi, nasıl geldi buralara?

Yani oğlanın babasının kellesini yitirdiği o Büyük Yortu isyanında

Köyün arzuhalıcısı Azdak bir kaçak buldu ormanda, sakladı gecekondusuna.

(Azdak, kıyafeti köpeklerle zıyafet ve de çakarkeyf, dilenci kılığında ki bir kaçağı kütübesine bayır eder.)

AZDAK — Kişneme bel Beygir misin seni Nisan yağmurunda, nezleli burun gibi her gördüğün yeri mendil sanıp sıvışmak polisten yakamı sıyrımana yardım edecek belliyorsun şaşayım akına senin! Dur diyörüm sana bel! Rahat bir nefes al! (Duvarları delip geçecekmişesine kütübeğe bodoslama: daları kaçağı durdurur.) Otur şuraya, biraz bişey zıkkınlan! Al sana bir parça peynir! (Bir gödden, paçavralar arasından çıkardığı bir parça peyniri Kaçak, kütükten çölmüş gibi tıcaştırmağa başlar.) Çoktandır iftar etmiyorsun, anlaşılan ha? Kaçak homurdanır.) Ne kaçış uyan o seni gidi dübür! Dününün bok lekesini görebilecek polisün alnını karışlayım beni!

KAÇAK — Mecburiyet tahdandır.

AZDAK — Tahdına sığayım ben seni! Dingildi-yordu, diğ mi, bütüğün? Eşek sıpası gibi salyanı akıtma, ulan, düdüklelerin yoksa seni Grand-dük gibi işlem bulamıyor bel Seceveli boklara, mecbur, tahammülü ediyoruz ama, sen gibi dışkilara değil. Kıdemli bir yargıcı anlatabardı bir zaman: Herifioğlu ne bağınırsız öldüğü-nü göstermek için duruşma sırasında osutturmuş cart diye. Utan, bakıyorum da ziftlenişinin biçimine bombok geyle geliyor aklınal Feynile birlikte dilini de mi yut-tun yoksuz? (Ters ters) Göster bakayım şu ellerini! Sana söylüyorum, lan! Göster şu cenabet ellerini! (Kaçak ağrıdan uzatır elini.) Pamuk gibi! Tiftiklenmiş hayli ama, yine de bembeyaz! Anlaşıldı, dilenci-milen-ci değilim seni Seni namussuz! Seni düzenbaz! Bende-ki gebeliğe bak ki, dürtür bir insanogluymuşun gibi, saklıyorum seni polisten! Ere herif, toptrak ağasın ma-dem, miye öyle kıçın yannus gibi kaçıyorsun polisten? Ağa değilim, meğilim deme, iflahını keserim senin. Ne inel öldüğün yüzünden belli! (Ayağa kalkar.) Siktir git burdan! (Kaçak yüzüne kararsızcasına baklar.) Sana söylüyorum, ulan, köy firavınını, çabuk vaktanı al bur-danı!

KAÇAK — Aranıyorum ben. Tam dikkatinizi ta-
lep! Teklifim var!

AZDAK — Ne dedin? Ne dedin? Teklifin ni varmış?
Küstahlığına bak sen pezevengini! Karşısında adam kar-
ıghnde, ısırtık ısırtık ellerini kaşıyıp dururken, stütlük kalk-
mış «Size bir teklifim var.» diyor! Defol git, diyorum,
sana burdan!

KAÇAK Anlatınak noktai nâzarımı! Bir gece için
100.00 kuruş!

AZDAK — Ne? Satın mı alacağımın ben? Hem
de 100.000 kuruşal Götiği kadar tarta alınmaz be o pa-

rayla! 150.000 kuruş desen hadi neyse! üstünde ni pa-
ra?

KAÇAK — İlk fırsat gönderilecek! Süphemiz olmaz,
yok!

AZDAK — Şüphene sığarım ben seni! Siktir git
burdan!

(Kaçak kalkar, kapıya doğru fırlar. Tam o sırda
da sahne gerisinden bir ses.)

SMS — Azdaki Azdaki!

AZDAK — (Bağırır bağırır) Misafir kabul etmiyo-
rum bugün. (Kapıya yürür.) Sen nâydın yine kapımı
alızleyen, Sava?

POLİS SAVA — (Dışardan, kınacıcasına) Azdak
yine bir tavşanı haklamışını! Söz veriydin bana bidaha
yapmayacağım diye.

AZDAK — (Sert) Sava, kafamın almadığı şeylerden
söz etme yine! Tavşan belhikeli ve zararlı bir hayvan-
dır. Bittikleri yer bitirir, özellikle yabın otlarını. Onun
için de ifna edilmeleri gerekir.

SAVA — Azdak, gâdreleme bana! Seni tutuklanmaz-
sam, ben gideceğim ötkemni alına. Bilirim, iyi kişiği
adamsındır sen.

AZDAK — Kaç keze söyleyeceğim sana, Sava, her
kalp değil, akıl adamıyım, akli!

SAVA — Biliyorum, Azdak. Üstün insansın sen.
Sen öyle diyorsun, ben de inanıyorum. Çünkü ben if-
ristiyarım, vede cahilim. Onun için soruyorum, ben-
de sana, Fransız tavaşanlarından biri çahırsa, sen de
polis memuru olsan, suçluysa, ne yapardın?

AZDAK — Utan, Sava, utan! Durmuş oraya, bana
soruyorsun bi de! Hayatta sualden büyük işva, mu yar-
dır? Sözeğilmi, bir kadınısın — diyelim, o fingsirdik karı-
Nunovna — gösterdin bana kasğını — Nunovna'nın ka-

siğim yanı — sordun : Kasiğim kaşınıyor, ben ne yapayım diye? Şimdi Nunovna çok mu masum acaba? Değil elbet. Hem ben tavşan yakalıyorum, sen insan. İnsan ki, Tanrının suretine bakılarak yaratılmıştır. Tavşan öyle mi ya, bunu sen de biliyorsun! Hadi diyelim ben tavşan-oburum, ama sen, Şava, insan-obursun. Bunun hesabını soracak Tanrı senden. Şava, git evine, tövbe istiğfar et! Dur, dur! Bişey var da!.. (Köşede tir tir titreyen kaçağa bakar.) Yok, yok, bişey yokmuş. Hadi git evine, tövbe istiğfar et! (Kapıyı Şava'nın ardından çarpar. Kaçağa) Şaşkın, diğ mi, ha? Şaşkın seni teslim etmedigiime? Ulan, ben bir tahtakurusunu bile o polis hayvanına teslim edemem de ondan. İnsanlığı ma sığmaz. Polis gördüm diye altına sığacaksm! Şurda kaç günlük ömrün kalmış, hâlâ da korkuyorsun. Korunun ecele yaran varmış gibi. Otur şuraya da, şu peynirini fikara gibi yemeğe bak, yoksa yarına kalmaz en seferler seni. Fıkaranın nasıl davrandığını, nasıl yiyecek yediğini de ben mi öğreteceğim sana? (Kaçağı oturur, peyniri de önüne kor.) Bu sandık masa! Ko şimdi dirseklerini masanın üstüne, tabağı da peyniri ha kapta ha kapacaklarmış gibi kollarında şöyle sarmala! Ne hakkın var, ulan, kendini o kadar emin hissetmeye? Bıçağı da ufarak bir orakmış gibi tut! Peynire öyle aç gözle değil, üzgün üzgün bak! Her nimet gibi o da şimdiden, bak, ortadan kaybolmak üzere. (Azdak kaçağı gözler.) Kovalıyorlar seni demek. Bu de lehinde bir nota sayılır. Ama ne bileyim hakkında yanılmadıklarımı? Tifliste bir toprak ağasını astıardı bir tarihinde, bir Türkü. İspatlan gösterdi ki, adet üzere köylüleri ikiye değil, bu dörde bölermiş. Fıkaralardan iki misli de ver-gi sızdırırmış. Gayretliliğine gayretliydi allah için, yine de adı bir müctrimmiş gibi sallandırdılar koca oğlanı. Niye mi? Türktü de ondan, sanki onun bunda bir ka-

bahati varmış gibi. Açaletsizlik elbet. Daracağıni boyladı ama, piri pâk da oldu. Kısacası kırk paralık güvenim yok sana.

OZAN —

Böylece barınak sağladı o gece Azdak ütiyar dilen-ciye.

Onun başkati, Grand-Dük olduğunu öğrenince de, Utandı kendinden, suçladı nefisini zorladı polisi ille de götüreceksin beni Nuka'ya, yargılanacağım diye.

(Mahkemede üç Pusatlı oturmuş, kafa çekerler. Sütunların birinin üstünden yarığın çüppeli bir adam sallanır. Azdak zincirler içinde, Şava'ın da ardından sürükleyerek, girer.)

AZDAK — (Bağrı çağırır) Baş-prens'in, Baş-hürsüzü, Başkati'nin, Başpezeveng'in kaçmasına yardım ettim ben. Adalet nâmına, halk karşısında amansızca muhakememi istiyorum.

BİRİNCİ PUSATLI — Kim bu devekuşu?

ŞAVA — Köyün arzuhalcisi Azdak.

AZDAK — Hainim ben, yüzkarasıyım, daingalı eseyim! Anlat onlara, ulan düztaban, nasıl beni zincire vurup başkente getireceksin diye dürettiğini! O Baş-prens'i, o soyguncu başını yanlışlıkla evimde barındırdım diye içim içimi yiyor. Neden sonra, bu belgeyi kulübenimde bulunca anladım ne haltetmiş olduğumu. (Pusatlılar belgeyi incelerken, Şava'ya) Okuma biliyorlar ki bunlar! Söyle şunlara, suçlu kendini suçluyor dedi. Anlat seni gece yarısı yatağından kaldırıp buradara sürüklediğimi, meydana çüksün diye herşey!

ŞAVA — Hem de anama, avradıma giydirerek. Hiç insaf yok sende, arkadaş!

AZDAK — Şava, kapat şu çene! Bi boktan çaktığın yok! Yeni bir çağ geliyor ki, süpürecek hepimizi.

İşiniz bittiki Polis diye bişey kaahmayacak, fittti Herbi-sey açığa vurulacak, herbiseyin hesabı açığa görülecek. İlerde, çıkacak adam, bir suçu varsa, kendiliğinden teslim olacak. Niye mi? Halktan kaahmayacağını bilecek de ondan. Söyle şunlara, Kunduracılar Caddesi boyunca nasıl bağınıyordun bar barı (*Elmi kolunu sallayarak, bir yandan da yan gözle Pusatlılara bakarak oynar*). «Cahilliğinden Baş soyuncuyu kaahdım. Parça parça edin, lâyiğın kardaşları!» Bir ayak önce benimlen-sin diye hep bu iş...

BİRİNCİ PUSATLI — Ahall ne dedi peki?

SAVA — Kasaplar Caddesinde gönlünü aldılar. Kunduracılar Caddesinde de gülmekten donlarına işe-di millet.

AZDAK — Ama siz başkasınız, pusatlısınız, aslan-larsınız siz. Kardaşlar, nerededir yargıç? Mühakemem görülsün.

BİRİNCİ PUSATLI — (*Asıl adamı göstererek*) Yargıç istiyorsan, işte ordal! Kala ühlieme fazlal Zaten canınız o yüzden sıkın bu aksan.

AZDAK — «Yargıç istiyorsan, işte ordal!» diyor, aslanımı! Bu öyle bir laf ki, Gürcistan'da daha önce duyulmamış bir laf! Yurttaşlar, Valli Hazretleri nerede, diyorsun (*Derdağının göstererek*) Nah, diyorlar, ordal!... Haznedar nerede diye soruyorsun. Nah, ordal, diyorlar. Ya seferberlik müdürü? O da ordal! Ya Fakir? O da ordal! Ya Emniyet Müdürü? O da ordal! İpeşi, hepsi orda, selahiyetleri!... Yaşayın, be aslanlarımı! Sizden bunn beklerdim işte!

İKİNCİ PUSATLI — Dur, bakalım! Ne beklemişsin ki bizden?

AZDAK — Acemistan'dakine benzer şeyler. Orda olup bitenlere benzer...

İKİNCİ PUSATLI — Acemistan'da ne olmuş ki? AZDAK — Kırk yıl önce, Acemistan'da, aslanlar hepsini, vezirleri, haznedarları, vergi müvezimlerini, Bedem uyanık bir adamdı, görünüş hepsini. Üç gün cyle. Silme gitmişler dörtbi yanda.

İKİNCİ PUSATLI — Vezir asıldktan sonra kim geçmiş ki başa?

AZDAK — Bir köylü.

İKİNCİ PUSATLI — Kim geçmiş ordunun başına?

AZDAK — Bir asker, bir asker, bir neferi merkin.

İKİNCİ PUSATLI — Kim öğrenmiş ayıklanı?

AZDAK — Bir boyacı. Bağenmedin mi boyacı?

İKİNCİ PUSATLI — Boyacı değildi, o, belki bir akumacıydı, öyle olmasın?

BİRİNCİ PUSATLI — Neden olmuş ki bu olanlar Acemistan'da?

AZDAK — Niye mi olmuş? İle özel bir sebep mi olacak? Niye arasıra kaçın kasiyorsun, sen kardaş? Harp! Sürüncemeli bir harp! Adaletsizlik. No bileyin ben. Dedem bir türkü okırdı ordal size bitenlere dakt. Bart polis airkadavımla, onu okuyayın size. (*Savdağ*) Tütün sen urganal Ehiyorsun, senin kısmın o kadari (*Olur Savdağ'da bir yandan urganad asılır*). Niye uğuldu-muz ühşünüyor, kızlarımız ağlamıyor gayri?

Niye sade mezbahada ken var ve sade seğülterde gözyaşları?

Şah göz koymuş yeni bir eyalete, veysin köyün kefen parasını!

Rehbedecek Şah arşı alâyi, yıkılsın halkın vıran hanımânı!

Gençler gitsinler ki cehennemne, sarayında keyif gatsın kodamanı!

Asker öldürsün ki birbirini, selâmlasın iki düs-man kumandanı!

şükür!

Savaş gitmiş güme ama, ödenmiş levazım çabası takır takır!

Öyle, diğ mi, söyle!

ŞAVA — Öyle, kardeş, öyle, öyle.

AZDAK — Gerisini de okuyayım mı?

(*Birinci Pusatlı başını sallar.*)

İKİNCİ PUSATLI (*Şevr'ya*) O mu öğretti sana bu şarkıyı?

ŞAVA — Öyle ama, benim sesim iyi değil.

İKİNCİ PUSATLI — Bak, o doğru. (*Azdağa*) Devam!

AZDAK — İkinci bölüm daha şenlikli. (*Okur.*)

Daireler adam almıyor, sokaklara masa kurmuş göreviller!

Nehirler taşmış, sele gidiyor herşey, bağlar, bahçeler, zeytinlikleri!

Öturağa sığmasını bilmeyenler sığıyor ülkenin içine!

Dörde kadar saymasın bilmeyenler on cerezle başlıyor söicnel!

Mısır ekicisi sabısa vermiş tarlasını, alıcı yok ki çıkan!

Dokumacılar evlerine götü açık dönüyor tezgâhlarından!

Öyle, diğ mi, söyle!

ŞAVA — Öyle, kardeş, öyle, söyle!

AZDAK — Ondan öğullarımız ötüşmüyor, kızlarımız ağlamıyor gayrı!

Ondan sade mezbahada kan var ve sade söğütlerde gözyaşları!

BİRİNCİ PUSATLI — (*Bir aradan sonra*) Bu şarkıyı sen kent içinde de okur musun?

88

nün?

BİRİNCİ PUSATLI — Gömüyor musun göğün kı-zardığını? (*Azdağ döner bakar ki, gökyüzü yangından kızıla kesmetedir.*) Dış mahallelerde bu yangın. Bu sabah, Prens Kazboku Vali Abaşyılı'nın kafasını uçurduğunda, bizim halı dokumacıları da yakalandı. O senin Acem haşhalığına! Prens Kazboku şolenden önce fazla çerez tikmiyor mu acep diye sormaya başladılar. İkinci dilçeyin de Başyargıcı astılar. Biz de kelle başına iki kuruştan pestillerini çıkardık onların, anlaşıldı mı?

AZDAK — (*Bir aradan sonra*) Annaşıldı!

(*Çevresine gizliden bakar, sıvışır bir köşeye, başı elleri arasındadır, çöker, oturur.*)

BİRİNCİ PUSATLI — (*Hep birden bir kaşık çektikten sonra, Üçüncüye*) Görelim, bakalım, bundan sonra ne olacak?

(*Birinciyle İkinci Pusatlı Azdağ'a doğru yürür, yolunu tutarlar.*)

ŞAVA — Kendisi muzır bir kimse değildir, aйкаdaşlar. Sağdan soldan bir iki tavuk araklar, arıdabilir de bir tavşan tirtiklersa işte...

İKİNCİ PUSATLI — (*Azdağ'a yanaşarak*) Sorabilir miyiz, zâtınız buraya bulanık suda balık avlamaya geldiniz; diğ mi, ha?

AZDAK — Valla, ben de bilmiyorum buraya ne hal-tetmeğe geldigimi.

İKİNCİ PUSATLI — Halı dokumacılarıyla birlik misiniz yoksa? (*Azdağ başıyla sacba der.*) Pekiy o şarkı nenin nesiydi.

AZDAK — Şarkı, dedemin şarkısı. Ümmünin biriydi. İKİNCİ PUSATLI — Anladık ama, aylıklara el koyan boyacıya ne buytulur?

AZDAK — Canım, o taa Acemistan'da bir hâdise.

89

BİRİNCİ PUSATILI — Fekiy, Basprensi elerime
asnamdım diye, gelip buraya kadar teslim olman ne de-
meye geliyor?

AZDAK — Söyledim ya size, hevinin keçmesine yar-
dım ettim diye?

ŞAĞVA — Doğru dediği, vallaha, billaha da. Gözle-
rimle gördüm,

(Pusatlılar Azdak'ı jeryad-figan, darağacına sü-
rükeller. Sonra da selim, kahkahayı basarlar. Az-
dak da cimbiğe katılır; hepsinden daha fazla gü-
ler. Derken zincirlerini de çukarlar; birlikte kaça-
rak meşşeye başlarlar. Şişman Frensi'le bir genç adam
gözer.)

BİRİNCİ PUSATILI — (Azdak'a) Al sana işte yeni
geğni!

(Bir kahaheha daha kopar.)

ŞİŞMAN PRENS — Bakıyorum keyfiniz yerinde,
göçükdür. Yalnız, sizle ciddi bir iş konuşmak için gel-
dim. Bilirsiniz, dün sabah Gürcistan Frensi'ni
Çiand-Dük'ün harp kumandacısı hükümetini devirdi, va-
illetini de tasfiye etti. Maalesef Grand-Dük kaçmayı ba-
şardı. Tam bu canalıcı dönemde, halı dokumacıları, o
püsküllü belalar bir ayaklanmaya girişme cesaretinde
bulunup, kentimizin gözbebeği Başyargıcınız İla Orbe-
hanı'yı astılar. Tanrı tekrardan saklasın bizi! Destla-
rım, Gürcistan'da bizim baş gereksinmemiz ve her işin
başında gelen şey, barış ve güvenliktir, güvenlik. Ve
adalet elbet! Onun için size sevgili yeğenim Bezirgân
Kazboku'nun getirdim. Yeni yargıcımız olabilir diye dü-
şündüm; kendisi pek ıstidatlı, kabiliyetli bir gençtir.
Tabii yine siz karar vereceksiniz bu işe.

BİRİNCİ PUSATILI — Yani biz mi sececeğiz yargı-
cı?

90

ŞİŞMAN PRENS — Elbette, halk kabiliyetli bir in-
sanı aday sürüyor öne. Konuşun, bir karar verin ara-
mızda. (Pusatlılar aralarında görüşürlerken.) Merak et-
me, bilki yavrusu, bu iş senin için çantada keklik. Hala
bi de o Grand-Dük İbnesini benimze havale edelim, böyle
götür beklülünün götüünü de köklüme zorunda kalınmaya-
cağız artık.

PUSATILILAR — (Bütükleri arasında konuşurlar.)
Basprensi halâ yakalayamadıkları için dingediyor bü-
zükleri. — Hep bu arzıhalıcı bozumusunun sayesinde, o
kaçınmış a onu. — Gözleri sağlama oturmadı da, ondan
böyle «Dostların-mostlarını» ayaklarına yatıyorlar.
«Halk karar verecekmış» falan. Mavai hepsi, mavali
— Gürcistan'da da adalet olacaktı! Kılıhına amlat-
sen onu! — Canım, fırsat varken biz dışgancın geçelim!
— Arzuhalıcıye soralım, biliyor herhal bu adalet numara-
larım. — Ülen, dalavereci, sen olsun, seğor miydin bu
yeğeni yargıçığa?

AZDAK — Bana mı sordun?

İKİNCİ PUSATILI — Sana sorduk ya! Sen olsan bu
yeğeni yargıç seğor miydin?

AZDAK Sahiden mi, yahı, bana soruyorsunuz?
Ciddi mi yâni?

İKİNCİ PUSATILI — Niye olmasın, be abbap! Eğ-
lendirebildiğimize kadar gönül eğlendirelim de... O da
yanımıza kâr...

AZDAK — Anladığım kadarı, veyledi bi deneyelim
diyorsunuz? Sağların ayakkağı mı, diğ mi, anlayalım
yâni? Kimbilir belki de iş vardır diye? Bakalım işi-
yolsunuz, bu aday kaç ayar? Yanlış anlamıyorum, diğ
mi?

ÜÇÜNCÜ PUSATILI — Durun, yau! Dipkapelada
Valhin paçozunun iki helkini var. Onları çıkaralım bu-
nun karşısına...

91

ALAYAN — Oulu mu öye şey! Lurud, yargıç atan-
sin önce! Gerçek hainlere o zaman sava düşecek! Kim
seğilecek, ya da atanacaksa, orospu çocuğu olabilir ama,
seğilmesi, ya da atanması gerek önce! Yoksa yasa, masa
olur! Yasa dediğin nazik bir organdır, okşadıkça kalkar,
vurdukça yatar! Ha, ana o iki madrabazı asmak isti-
yorsanız ona bişey demem! Neşeniz bilir! Yasayı da çiğ-
nememiş olursunuz, çünkü, diğ mi, yargıç yok ortada!
Demek istediğim benim, adalet törenimlen olmalı, gün-
ki kendisi öyle bir musibet! Düşünün meselâ, yargıcın
teki bir kadını evladı için bir misir ekmeği arakladı-
ğınan deliğe atacak! Ama yargıcın cübbesi yok! Ace-
le gelmiş duruşmaya, don gömlek. Tam kararı vereceği
sırada, orası burası kaşınıyor. Napacak? Kaşiyacak ta-
bi! O zaman da verdiği kararın kararlığı kalır mı,
siz söyleyin! Yaşa vade adalet gider böylece gürlütye!
Aslına bakarsanız, böyle bir karar verilecekse, cüppeli,
külahlı bir adam yerine, adamsız bir cüppe ve adamsız
bir külak oturmalı o makama! Yoksa, dediğim gibi,
nazik bir organdır yasa, arada horlanır, hurlanır, pös-
tekiye döner. Canım, kendi hesabınıza söyleyin, şarap
iyi mi, kötü mü, köpeğe mi içittirip denersiniz? Şaraba
yazık, diğ mi, be, kardeşim!

İKİNCİ PUSATLI — Pekiy, n'apacağaz dinine yan-
dığım allânesi?

AZDAK — Söyleyim! Sanık ben olacağım. Kimin
yerine, onu da biliyorum.

(Azdak onlara bişeyler fısıldar.)

BİRİNCİ PUSATLI — Sen mi, Tan! (Hep birden
bir kabakça patlatırlar.)

ŞİŞMAN PRENS — Karar verdiniz mi, çocuklar?

BİRİNCİ PUSATLI — Karar verdik, bir pruva ya-
pacağaz. Bu arkadaş sanık olacak! Senin aday da bu-
yursun Reyis makamına!

ŞİŞMAN PRENS — Mubtat dışı ve garip ana, niye
olmasın? (Yeğene.) Tamam, yavru tilkim benim! Ken-
dilerine göre bir formalite işte! Boşuna okutmadık seni,
diğ mi? Kim varır menzile daha önce, tavşan mı, kap-
lumbağ mı?

YEĞEN — Sırtı sağlam olan tabiy, Arsen Amca,
(Yeğen Yargıç kürsüsüne geçer. Şişman Prens en-
sesinde hazır durmaktadır. Pusatlılar merdiven başa-
maklarına çıkmışlar. Azdak güreş, Grand-Dük'ün
yürüyüşünü izlatıp taklit etmekte.)

AZDAK — Nato kafa hepiniz! Tanımadınız beni!
Karşınızda Grand-Dük!

ŞİŞMAN PRENS — Kimmiş, kimmiş?

BİRİNCİ PUSATLI — Sen de tanımazsın onu!
Grand-Dük elbet! Bizinki nasıl bellemiş ama o zübüğü
Koyun koyna yatmışlar!

ŞİŞMAN PRENS — İyi ya.

BİRİNCİ PUSATLI — Başlayın muameleye!

AZDAK — Söz istiyor ben! Verildi? Tamam! Be-
nim suç harp-kundakçı? Komik! Komik! Ayıp! Madem
ısrar, işte avukat! 500 pezevenk! (Arkasında bir kalaba-
lık varmış gibi, başparmağını geriye uzatır.) Bütün yer
avukatlara tahsis! Derhall! (Pusatlılar güler, Şişman
Prens de onlara katılır.)

YEĞEN — Bu dâvaya mı bakayım istiyorsunuz?
Söyleyim ki, bu acayip bir dâva ve pek kaba bir şaka!

BİRİNCİ PUSATLI — Devam!

ŞİŞMAN PRENS — (Sırttarak) Bogazla şu kart ho-
rozu, tilkicigim!

YEĞEN — Tamam! İş bu dâva. Çürceistan halkı adı-
na, Grand Dük'e karşı yürütülecektir. Sanığın bir diye-
yeceği var mı?

AZDAK — Hem çok, çok! Okudum ben de jurnal-

da, harp kayıp. O harbe başladım ben Prenslerin tavsiyesiyle, şu Amcasın Kazboku gibi istiyor ben, Kazboku dnlensin şahidi (*Pusatlılar güler.*)

ŞİŞMAN PRENS — (*Pusatlılara sokuluyunca*) Çok köpüklü bir hehili!

YEĞEN — Talep reddolunmuştur. Sanık, her hükmü zaman zaman yapması gereken bir iş olan harp ilânıyla değil, harbi kötü yönetmekle suçlanmaktadır.

AZDAK — Sen sağma konuşuyorsun! Ben yönetmişim, hayırlı Ben yönetmişim, evet! Prenslere var, onlara yönetmişimi Prenslere kaka etmişler içine!

YEĞEN — Başkumandan olduğunuzu inkâr mı ediyorsunuz?

AZDAK — Asial Doğdum ben başkumandan! Ben bebek o zaman, altına günlük emir sığınış! Her zaman kumanda beni! Benim emir, zabıbler soyunmuş kasanı. Benim emir, zabıbler kırbağ vermiş askere. Benim emir, toprak-sahip yatmış köylü madamıyla. Benim emir, Amcasın Kazboku büyütmuş bu göcek.

PUSATLILAR — (*El girerler*) Heh! be sana! Yaşasın Grand-Dük!

ŞİŞMAN PRENS — Ver ağzının payını! Arkandayım, yeğeni!

YEĞEN — Kanunun saygınlığını gözeterek cevaplıyacağım onu. Sanık, kanunun saygınlığını gözetmek zorundasın, unutmamal!

AZDAK — Mutabiki! Ben emir, devam durulması-yal!

YEĞEN — Sen kim oluyorsun da emir veriyorsun banal... Sanık, demek oluyor ki sen, Prenslerin seni harp ilânına zorladığın iddia ediyorsun. Fekiy, öyleyse Prenslerin harbin içine kaka etdiklerini nasıl iddia edebilirsin?

AZDAK — Birlik kâfi yollanmışlar. Yemişler paraları yollanmışlar hasta atları. Tıparız oluyor, onlar kehaneye sarhoş istiyor ben, Kazboku dnlenecek şahidi (*Pusatlılar güler.*)

YEĞEN — Şu halde sen, ekil olmaz bir küstahlıklı, bu memleketin Prenslerin doğuştuklerini iddia ediyorsun?

AZDAK — Asla. Doğuştukler Prenslere. Doğuştukler harp kontratları için.

ŞİŞMAN PRENS — (*Yerinden fırlatılarak*) E, bu kadarı fazla arttı! Bu adam hali dokunması ağzıyla konuşuyor!

AZDAK — Ben? Halı dokunması? Sade söylüyor hakikati!

BİRİNCİ PUSATLI — Sen sus! Devam, haşmetihâl!

YEĞEN — Sükkü! Ben karar veriyor! Asılacak! Boynundan asılacak! Karar verilmiş! Feniyle yok!

ŞİŞMAN PRENS — (*Çıltık, çıltık*) Asın bu kızı! Asın! Asın diyor sizel!

AZDAK — Dillikanlı, sana bir öğüt vereyim, kendini kolla, bari halkın karşısında. bu siddik zoruna uğramış yarak ağzıyla konuşayım demel! Hen madem çöben köpekliğine hevesin var, kurt gimi de unmal! Anı-sıldı mı?

ŞİŞMAN PRENS — Asın onu diyor ben sizel!

AZDAK — Sana da söyleyim, halk Prenslerin de Grand-Düklerin ağzıyla konuştuğunu bil kavradı mı, topunuzu birlikte asarlar!... Öbe yandı bu karar geçersizdir. Sebeline gelince: Harp kaybedilmiştir ama, Prenslere için değil. Onlar kendi harplerini kazanmışlardır. Teslim edilmemiş atlar için 3.863.000 kurmuşu cebe indirmişlerdir.

ŞİŞMAN PRENS — Asın şunu! Asın diyor beni!

AZDAK — Birliklere dağıtılmamış erzaktan da 8.240.000 kuruş vurmışlardır.

ŞİŞMAN PRENS — Asın şunu! Asın diyor ben!

AZDAK — Dolayısıyla Prenslar galiptir. Harbi kaybeden Gürcistan'dır sade. O da mahkemede hazır değil zaten.

ŞİŞMAN PRENS — Arkadaşlar, bu rezalete son! (Azdak'a) Defol, delik gediklisi! (Pusatlılara) Yeni yargıcın onaylanmasına geçelim derhal!

BİRİNCİ PUSATLI — Geçelim! Yargıcın cüppesini indir! (Pusatlılardan biri öbürünün sırtına binip, asılı adamın sırtından cüssesi atar.) Şimdi... (Yeğene) sen burdan çabuk toz ol ki, doğru oturağa doğru dübürü oturtalım! (Azdak'a) Gel sen, geç şu yargıç yerine. (Azdak'ı darakasar.) Ne diyoruz sana be! Otursana oraya! (Pusatlılar Azdak'ı yargıç kolтуğuna iterek oturturlar.) Öbür yargıç hergeleydi, şimdi de hergele yargıç olsun. (Cüppeyi sırtına kortar, şişelerden birinin sepetini de kafasına oturturlar.) Yarası be yerinel! Yargıç dediğim böyle olur!

OZAN —

İç harp vardı memlekette, egemenlerin hali allaha emanetti.

Azdağ da yargıç atandı pusatlılar tarafından, iki yıl yargıçlık etti adaletle ihtilâfından.

(Çalgıcılara)

Yandı mydı konaklar,

Kan gitti mi sokaklar,

Fır mydı lağardan sıçan,

Kurt mu бүртүntüş sahan,

İşte size bir Azdağ,

Reyis oldu, olacağı!

(Azdağ Yargıç makamında oturmuş, elına soyar.)

Sana velayu süpürür. Bir yanda tekerletti sandal-

yada bir inmeli, sınık doktor bir de paçavralar içinde bir topal; kargıda da şanlıyla suçlanan genç bir adam. Bir Pusatlı nöbettedir, elinde Pusatlılar sencağı.)

AZDAK — Davaların çokluğu nedeniyle, bugün Mahkeme iki dāvaya aynı zamanda bakına kararında. Duruşmaları açmadan önce, kısa bir açıklama. Ne verirken elinle, o gider seninle. (Elini uzatır. Saçtacı şanlıya çıkarıp para verir.) Taraflardan birini mahkemeğe saygısızlıktan mahküm etme hakkını mahfuz tutuyorum, haberiniz olsun! (Doktora) Sen doktorsun, sen de (Sakata) bundan şikâyetçisin. Bu doktor, şu halinin sebebi mi, yâni?

SAKAT — Öyle. Onun yüzünden inme indi sağ tarafına.

AZDAK — Mesteki ihmâl söz konusu demek istiyorsun?

SAKAT — İhmâlden de öte, efendim. Bu adama para verdim okusun tahsil etsin diye. Karşılığında da on para almadım şimdiye kadar. Bir hastaya bedava bakılığını öğrenince, dediğim gibi, sağ tarafına inme indi.

AZDAK — İyi olmuş! (Topala) Peki sen ne arıyorsun burada?

TOPAL — O dedikleri hasta benim, Reyis.

AZDAK — Ayagına mı baktı senin bu?

TOPAL — Baktı ama, efendim, doğru ayagına değil. Romatizman soldaydı, sağ ayagımı ameliyat etti. Onun için topal kaldım böyle.

AZDAK — Bedavaya mı yaptı ameliyatı?

SAKAT — 500 kuruşluk ameliyatı, sayın reyisim, düşünün bedavaya yapmış! Beş kuruş almadan! Baba hayrına! Ben de tuttum bu namussuzun tahsil masrafini cebimden ödedim, akla bakın bendeki! (Doktora)

Sana okulda bedava ameliyat yapılır diye mi öğrettiler, haylaz?

DOKTOR — (*Asdık'a*) Sayın Yarıcım, âdet, el-bel, ameliyattan önce ücreti istemektir, hastalar sonra gelir, ameliyattan önce para vermeğe istekli olduğuna göre, diğ mi? Normal bilsey bu da. Oysa bu vakıfada, ameliyata başlamadan önce ben, hizmetlimin ücreti aldığı sanıyordaydım, efendim. Aldanmışım.

SAKAT — Aldanmışmı? İyi bir doktor aldandı mı? Ameliyattan önce hastasının ceplerini iyi bir muayeneden geçirir.

AZDAK — Doğru. (*Savcı'ya*) Savcı, öbür dâva neyle ilgili?

ŞA V V A — (*Stüdyomuzla ara vermeden*) Şantaaj.

ŞANTAJÇI — Yüksek mahkemeye beyan ederim ki, mâsumum. Söz konusu toprak ağasından yeğeninim. İrzina gerçekten geçip geçmediğini öğrenmek istedin. Bunun üzerine kendisi bana biraz para verdi, yeğeninim irzina geçmediğini beyan etti, ben de amcam musiki tahsil edebilsin diye bu parayı kabul ettim.

AZDAK — Ah, ahl (*Doktor'a*) Sense savunmanda hiçbir hafifletici sebep gösteremez haldesin?

DOKTOR — Bütün diyebileceğim, beşer şaşar, efendim.

AZDAK — Sen bilmiyor musun ki, iyi bir doktor para meselelerinde sorumluluğunu bilir ve ona göre hareket eder? Bir zamanlar işittiydim, bir doktor incinmiş bir senge parmağından yüz kuruş para kazanmış. Gün ki bu incinmiş parmağın kan dolaşımıyla ilgili keşfetmiş, değme doktor keşfedemez bunu ama, diğ mi? Bir başka örnek vereyim sana, aynı doktor uzun incelemeler sonucunda, bir idrar kesesini altın madeni haline getirmiş. Onun için, doktor hiçbir kacamak noktana yok!

Tahiri tüccarı Okso ticareti öğrensin diye oğluna tap Okutmuş, okutur al Tıp fakültelerimiz bizim zaten bunun öğrenmek için kurulumuştur. (*Şantajçı'ya*) Nedir o yeğeninim irzina geçmiş olup olmadığını öğrenmek istediğin toprak ağasının adı?

ŞA V V A — Adı bilimsin istemiyor, efendim.

AZDAK — Öyleyse ben de kararımı veriyorum. Mahkeme şantaaj olayının doğrulandığı kanısındadır. Sen, (*Sakata*) 1000 kuruş para cezasına çarptırıldın. İkinci bir inme inerse soğ, ya da sağ tarafına, doktor bedavaya soğ, ya da sağ tarafını keser atar. (*Toprak*) Bir şişe bezin yağlı verecekler sana tazminat, bacağın uyrasın diye. (*Şantajçı'ya*) Sen, toprak ağasının adını gizlediğin için, ondan tuttuğundan paranın yarısını mahkememize vereceksin. Bu arada sana öğütlerim, git tıp oku! Bu mesleğe istidadın var senini! Sen de Doktor, affedilmez bir mesleki ihmalden ötürü beraat etmini! Öbür dâvaları nedir?

O Z A N — (*Çalgıcular birlikle*.)

Ah, doğru neuz değil ya, tuzlu da elbet eğri.

Yasa da geceyarısı karşında kör yarasa.

Öyleyse üçüncü bir yan olmalı, uysa da uymasa da, Azdık gibi daltışak, eğriyi doğru edecek bir!

(*Asdık'ın üstündeki bir keremsenaydan girer, ardından ihtiyar, sakallı bir hanca. Yarığır kibirli Şavva ile uşaklarca taşınır. Bir pusatla seneca elde nöbete geçer.*)

AZDAK — Koy şu kolbağın bizim şuraynı! Hiç değilse berideki limon bahçesinden otuz paralık serinlikle gelir. Adalet dediğin de acıkta yürütülür, diğ mi, zaten? Rüzgâr eteklerini kaldırmı, sen de görürsün altında ne yatığını. Şava, fazla tıkındık galiba. Bu gezginci adalet de yorucu oluyor, anam. (*Hancı'ya*) Demek dâva gelimle ilgili?

HANCI — Dâva ,daha doğrusu, aile şerefiyle ilgili, Reyisim. Bu dâvayı ben, dağların berisine gitmiş olan oğlum adına ikame ediyorum. Bu, sanık olan seyis, şu da zavallı gelinim.

(*Gelin girer, yalabak bir keri. Peçelidir.*)

AZDAK — (*Oturarak*) Duruşma başlıyor. (*Hancı içini çekerek, Azdak'a para verir.*) Tamam! Usul işleri halledildi böylece. Tasallut söz konusu demek?

HANCI — Reyisim, bu serseriye, ahırda samanların içinde Ludovica'ya tasallüt ederken yakaladım.

AZDAK — Yapına yahul! Şu ahırda mı? Güzel atlar bel! Şu demir kırı donlusu pek gözünü doldürdü.

HANCI — Tabii, ilk iş, Ludovica'yı oğlum nâmına azarladım.

AZDAK — (*Ciddi*) Sana demir donlu atı pek sevdim diyorum!

HANCI — (*Soğuk*) Öyle mi? Ludovica seyisin zorla kendisine sahip olduğunu söyledi.

AZDAK — Peşeni çıkar, Ludovika! (*Çıkartır.*) Ludovika, mahkemenin zevkine gittim. Söyle, bakayım, nasıl oldu bu iş?

LUDOVİKA — (*Öteden beri bu işe temriniymiş gibiydi*) Ahıra yeni taya bakmak için girdiğimde, seyis «Bu gün çok sıcak» dedi kendiliğinden, elini de sol göğsüne attı. Ben de ona: «Yapma!» dedim. Diniemedi beni, ayıplığını sürdürdü, ben de kızdım. Ama, ne oluyor bilmeden daha, bi de baktım bana sahip olmuş. Ben de şaşım ne olup bittiğine. Kaynatam içeriye girip, bizi, tesadüf, o hakde bulduğunda...

HANCI — (*Açıklamada*) Oğlumun nâmına, sayın Reyisim...

AZDAK — (*Seyise*) Sen mi başlatın bu işi?

SEYİS — Öyle, efendim.

AZDAK — Ludovika, tatlı sever misin?

LUDOVİKA — Severim, efendim. Ben çok da, şekerli kabağ çekirdeği.

AZDAK — Hamam teknesinde uzunboylu oturuy musun, Ludovika?

LUDOVİKA — Bir saat, bir buçuk saat.

AZDAK — Başsavcı, çakını yere at, bakalım! (*Şava atar çakını yere*) Ludovika, git, Başsavcının çakısını kaldır yerden!

(*Ludovika kaçıncı sallayışına giden, çakını yerden kaldırır.*)

AZDAK — (*Kadını göstererek*) Gördünüz mü? Nasıl sallıyor kaçıncı? Nasıl sallıyor o güzelim kaçıncı? Cinayet âleti, daha doğrusu suç âleti bulunmuştu! Tasallut ispatlanmıştı. Boyuna yiyerek, hususiyetle tatlı şeyler yiyerek, sıcak suda eğleşerek, biraz da miskinlikten ve bu kadife tenden ötürü, Ludovika, sen bu zavallı adama tasallut etmişindir. Bu götle orada böyle doluşup mahkememizi aldatacağımı mı sandım? Tehlikeli bir âletle tecavüz, dolayısıyla tasallut söz konusudur burda! Şu halde sen, Mahkemeye kaynatanın oğlu nâmına binip durduğu demir donluyu cesat vermeye mahkûm edildin. Ama, önden önce, Ludovika, gidelim şu ahıra da cürüm yerini bi de birlikte inceleyelim!

(*Azdek Gürcistan karayollarında, Yargıç koltuğunda, oradan oraya Fıscatılar tarafından taşınır. Ardından idarâcısını taşıyan Şava gelir, onun arkından da demir kırı atı giden seyis...*)

OZAN — (*Çalgıcularıyla*)

Büyükler didişirken, ayak takımı rahattı.

Azdek'in saati belki bu kısa eşref saattti.

Gürcistan yollarında sürterken bile, terazisi,

Bilyordu Azdak kim kimle, kim kimin kestanesi.

Zenginiden devşirip fıkrataya verirken,
Mühürü de bir göz yaşısıydı döktüğü,
Namussız dürtüst yarığı sevap diye geçirirken
Zenginlere, dikkiliyordu fıkratının söküğü.

Gidiyorsan köyün ağasına, git bir keskin balıyan,
Ne incil'nen, ne Tevri'yan, ne güzelim Kur'anı!
Hala mucize yağının bitmediğine inanıyorsan,
Git Ali ağaya, Azdak'ın balıyasıyan!

*(Azdak, Yarığı makamında bir meylâmede oturur.
Üç çiftçi vardır karşısında. Sava sarap getirir. Bir
köşede kocamış bir köylü kadını oturur. Dışarıya
açık yol ağzında köylülerle seyriler oturur. Bir
Pusatlı sancacıyla nöbete durur.)*

AZDAK — Başsavcı duruşmalara başlasını!
ŞAYVA — Dâva bir inekle ilgili. Beş gündür samığın
ahırında çiftçi Suru'nun malı olan bir inek bulunmak-
taydı. Üstelik bu hanım, gelinmiş bir kalıp pashınmayla
yakalandı. Sonra da çiftçi Şatof'un samığa tarlanın ki-
rasını hemen ödemesi üzerine Şatof'un onbeş inegî
gün bulundu.

ÇİFTÇİLER — Pashınmam, Reyisi! — İnegim, Re-
isi! — Tarlanın kırası, Reyisi!

AZDAK — Nine, Sen ne diyorsun bu işe?

NINE — Evlâdım bir gece sabaha karşı, beş hafta
oluyor, olmuyor, kapım vuruldu. Ağtım, bir adam du-
ruyordu, sakallı, bir inekle yanında. «Ninem!» dedi,
«Ben emmiş ince Memedim. Oğlun harpte öldüğü için
bıraktırım sana bu inegî belgüzar. İyi bak ineg'e, ha!»
dedi.

ÇİFTÇİLER — Eskiya ince Mehmet, Reyisini Ak-
rabasıdır zâbeni! Mal kabılı, kırındakçı! Başı vurulması!...

(Dışardan bir kadın ılgan, Elraf korku ılgıncı, ge-
riler. İnce Memet sırtında bir balıyayla gelir.)

ÇİFTÇİLER — İnce Memet! *(Hac çıkarıyor.)*

EŞKIYA — İyi akşanlar, arkadaşları! Bir bardak
sarap yok mu, yau?

AZDAK — Başsavcı, konduğumuza bir bardak sa-
rap! Sen kimsin ama, sâvin konuk?

EŞKIYA — Ben, etendim, soyah bir dervişim. He-
diyenize de teşekkür ederim. *(Şatof'ın getirdiği bir bar-
dâk sarapı bir dikişte içer.)* Bir kâdelâ daha rica edebi-
hr miyim?

AZDAK — Ben de Azdak'ım. *(Ağaca kalkıp, yere
kadar eğilir. Eskiya da iki bükülün eğilir.)* Bu gezginet
derviş! Mahkememiz saygıyla selâmlar. Anlat nihem,
hikâyenil!

NINE — İlk gece, Reyis evlâdım, bilmiyordum İnce
Memed'in mucizeler yapacağını. Ortada bir inek var-
dı sade. Ama birkaç gece sonra, çiftçinin marabaları in-
egî almağa geldiler benden. Dolandılar kapımın önün-
de, inegî de kapıp götürdüler. Derken döndüler hepisi,
kafalarında yumruğum kadar yumruklar. Enarkınlar
inegî. O zaman anladım ki, bu derviş, şânelî derviş. De-
gışirdi kalplerini, adam etti onları.

(Eskiya kalkakoluy, basar.)

BİRİNCİ ÇİFTÇİ — Kimin yüzünden oldu o iş, bi-
liyorum ben.

AZDAK — Aferin sana! Biliğini daha sonra anlar-
tırsın sen! Devam et, anel!

NINE — Reyisim, ondan sonraçığıma söyleyim, bir-
si daha iyi adam oldu şu Şatof dedikleri bir ağa, İhlis
ki ne ihlisi İnce Memed'in mucizesi bu da. Bi de bakıtım,
Şatof benden tarla kırasını istemekten vazgeçti.

başladı da ondan.

(Eşkiya güler.)

NİNE — (Azdak'ın devam et işaretini üzerine). Derken, efendim, bir sabah, pencereden koca bir pastırma uçtu geldi, taş öleym, kuyruk sökümüne çarptı. On-
dan beridir topallıyorum. Bakın, Reyisim. (Topallaya-
rak bıkaç adam atar. Eşkiya güler.) Sorarım size, ben
gibi bir ayağı çukurda kadına üç okkalık pastırma par-
çasını kim verir? Mucizeden başka ne olabilir ki?

(Eşkiya hiçkara hiçkara ağlamağa başlar.)

AZDAK — (Makanından kalkarak) Bu sorun
Mahkememizin yüregine oturmuştur. Lütfen gel şuraya
otur!

(Nine, önce darak sayarak, Yargıç koltuğuna otu-
rur. Azdak da, elinde şarap çanağı, yere çöker.)

AZDAK —

Nine, az kaldı Gürcistan Ana diyecektim sana,
Hani şu oğulları harpte, yoksul, çilekes ana,
Yemediği darbe kalmamış, umut dolu halâ,
Biri bir inek verir, boşanır gözünden yaşlar,
Şunca gün oldu, gadreden olmadı bana diye şaşar...
Ninociğim, sen bizi, bu cehennemlikleri bağışla!
(Çiftçiler küller.)

Mucizeye inanmıyorsunuz siz, diğ mi, gidi zındık-
lar! Beşyüzer kuruş para cezasına çarptırıldınız iman-
sızlığımız için! Defolun şimdi burdan!
(Çiftçiler sıvrarlar.)

Ninecin, (Eşkiyaya) sen de ey dindar adam, Azdak
ve Savcısıyla bir testi şarap içer misiniz?

OZAN — (Çalgıcılarda)

Eöyüce çignedi kanunları bayat bir somun gibi
Ve dağıttı fakir fıkaraya hakkın çignemliğini.

Adam yerine konmayanlar Azdakla buldu nihayet
Parasız satın alınacak bir adalet.

İki yıl tartıştı o çarpuk teraziyle dertlerini,
Onlarla omuzdaşa konuşarak.
Darağacının altındaki yargıç koltuğundan
Hukuku beş paralık etti Azdak.

Derken kargaşa çağı bitti, geriye döndü Grand-Dük,
Valinin karısı döndü, hesap günü geldi çatı,
Olen ölene, kent ateşler içinde yine Azdak'da şa-
fak-abbı.

AZDAK — Şava, esaret güllerin sona eriyor, belki
sona erdi bile. Hanidir seni akın demirden gemileriyle
zaptettim, ağzın kan içinde onun için. Akla dayanar
kanunlarla seni kırbaçladım çürdüm, mantığınca
yerden yere vurdum. Sen zavıf bir yaratıksın doğuştan,
biri önüne hinoğtuhince bir fikir attı mı, yutuyorsun
hemen, dayanamıyorsun. Doğuştan böylesin, ama üstün kişi-
lerin hepsi bir olmaz ki. Kurtuluş günün geldi işte, yakın-
da aşağılık eğilimlerini doyumlama fırsatını bulacaksın.
O şaşmaz içgüdünün buyruğuna rahat rahat uyacak-
sın, yani insanların suratına indireceksin çamurlu pos-
talarını. Karışıklık, düzensizlik devri sona erdi, ama
benim Kargaşa Şarkısı'ndan şavılladığın o yüce çağ
gelmedi henüz. O güzelim günlerin anısı için şu şarkıyı
birlikte okuyalım. Yalnız sen şöyle otur, ırzına geçme
musikinin deli Sağan soldan duyurular diye korkma. Na-
karatıyla kurtarırız, idare ederiz işi.

(Şarkıyı okur.)

Ört yüzünü, hemşire, çek bıcağını, birader, çok çok
berbat bir zaman.

Söylüler kan ağlıyor, ayakta kim memnun hay-
tından.

Sırtı kahnaları atalım aramızdan diyor kent halkı.
Seri listelerini yırtmalı diyorlar, yıkmalı bütün ko-
rakları,

Fındıkların burnu sürüldü madem. Gün görmedik-
ler güne çıktı.
Fındığı kutular kınıldı. Susam taktalarına bili ya-
taktar yapıldı.

Ağların ambartarı var geyri, dilencilerin günüş
kaşıkları.

SAVA — Vah, vah, vah, vah!
AZDAK —

Nerdesin, general? Kur, lütfen, kur o eski düzenli
Efendim yavrusu tanınmaz oldu. Hanfendinin oğlu
hizmetçinin oğlu.

Mabeyinci ahır da yatıyor, taşlarda yatanlar sırtık
pufla yataklarda kekân.

Hanraçların gemileri var şimdi; gelin diyor eski
sahip, yok diyorlar, sahlâ
Efendi çağırıyor uşağı; has git diyor usak yoluna,
işim benim yolunda.

SAVA — Vah, vah, vah, vah!
AZDAK — Nerdesin, general? Kur, lütfen, kur o
eski düzenli!

Evel, böyle de olabilirli pekalâ, biraz daha boşla-
salarlı düzenliği. Neylersin ki, o hurt gibi hayatını kur-
tardığın Grand-Dük başkente döndü. Acenler de dü-
zeni sağlasın diye yanına bir ordu vermişler. Dış ma-
habeler şimdiden yanıyor, baksana. Git, benim Kara
Kaplı'yı getir. (*Sava yargıg koltuğundan kitabı getirir,*
Azâde açar.) Kanunâmme işte bu. Bunu her zaman için
kullanmışumdur, sen de şahıslın.

SAVA — Kullandı anı, üstüne oturmak için.

AZDAK — Şuna bi bakıym da bari, bana ne pa-
pacaklar, anlayım, hep fakir fikrini kolladığım işin.
Aesim çıkarırlar bunun benden. Yoksulduğ şiracalı
ayakları üstüne diktiğim için ayaslıktan asarlar beni.
Zenginlerin ceplerine el ve göz atıym, o da iyi gözle gö-
rülmez elbet. Bir yere de saklanmam ki, dünya alemn
tanıyor beni, dünyaya yardım edelin dedik diye.

SAVA — Birileri geliyor.
AZDAK — (*Korbeden tir tir titreyerek, koltuğuna
gider.*) Hapı yuttuk. Ama kimseye insan yüceliği ne-
dir görme zevkini tattırmayacağım. Diklerinin üstüne
düşüp merhamet dileneceğim. Salyalar akacak çenem-
den. Ecel tenleri bastı, valla.

(*Valinin kızı, Natali Abasıçlı Yaver ve bir Pusak
teyla girer.*)

VALİNİN KARISI — Ne biçim adam bu, Selva?
AZDAK — O biçim, haşmetlim, hizmette kusur et-
meyin, em'imize amâde bir!

YAVER — Eski valinin hanım Natali Abasıçlı yemi
döndüler başkente, üç yaşındaki oğulları Mişeli arıyor-
lar. Yavrunun eski bir hizmetçi tarafından dağılına ka-
grıdığı haber alındı.

AZDAK — Derhal getiriniz buraya, haşmetlim, siz
mêrak buyurunayın.

YAVER — Söz konusu şahsın çocuk benim çocu-
ğumdur iddiasında olduğu söyleniyor.

AZDAK — Derhal kellesi uğurlacaktır, içiniz ra-
hat etsin, haşmetlim.

YAVER — Mesele bundan ibarettir.

VALİNİN KARISI — (*Giderken*) Hiç hoşlanmadım
bu heriften.

AZDAK — (*Kadını temennıyla karpıya kadar geçi-
rerek:*) Mesele emriniz veçhile hal olacaktır, mêrak
buyurunayın haşmetlim.

AHÇI — Benim anlamadığım, madem senin değil bu çocuk, ne diye ona böyle ölüme sarılıyorsun, hem de böyle dar günlerde?

GRUŞA — Çocuk benim, ben büyüttüm onu.

AHÇI — Canım, hiç düşünmedin mi asıl anası dersen ne olacak diye?

GRUŞA — İkin geri verim diye düşündüm. Sonra ama hiç geri dönmeyecek gibime geldi.

AHÇI — Ödünç hırka adamı sıcak tutar derler a, öyle değil mi? (*Gruşa başıyla «he» der.*) Ne istiyorsan, edeceğim yemin senin için, dürist kadımsın çünkü (*Yüksek sesle esberini tazeler.*) Çocuğa ben bakıyorum ayda beş kuruşa. Bir perşembe akşamı, ayaklanmalar patlak verdiği sıra Gruşa geldi onu almaya. (*Aşker Şaşaca'nın yaklaştığını görür.*) Lâkin Simon'a büyük kötülük ettin. Konuştum onunla. Akli alanyor garibimin.

GRUŞA — (*Simon'un varlığından habersiz*) O adamla uğraşacak halim yok şimdi, akli alanyorsa, alıyıyor.

AHÇI — Çocuğun senin olmadığına akli yatıyor, lâkin başkasıyla evlenmişliğine akli erdiremiyor. Koleyi değil, nikâh bu, kurtulamazsın ölünceye dek (*Gruşa Simon'u görür, selâm verir.*)

SIMON — (*Surati asık*) Malûm şahsa, çocuğun başı benim diye yemin etmeğe hazır olduğumu söyleydim istedinim.

GRUŞA — (*Hafif sesle*) İyi ettin, Simon.

SIMON — Yalnız şunu da söylemek istiyorum ki, bundan böyle ben hiçbir yükün altında değilim, malûm şahıs da öyle.

AHÇI — Boşuna konuştuğun şimdi. Nasıl olsa evli, dığın, sen de biliyorsun.

OZAN — Valimin çocuğuna ilişkin davanın öyküsünü dinleyin şimdi;

O tınlü tebeşir dairesi sinaviyle

Gerçek ana nasıl belirlendi?

(*Nuka Yüksek Mahkemesi. Pusatlılar Mişeli getirirler, sonra sahneyi geçip arıcadan çıkarlar. Çocuk götürülünceye dek, bir pusatlı Gruşa'ya mazrağıyla kepi ağzında alıkor. Ondan sonra alınır içeri, yarı yarıda eski Valinin ahçısı vardır. Uzaktan sesler gelir, gökyüzü kızıla kesmiştir.*)

GRUŞA — Öyle cin şeyki, şimdiden öğrendi kendini yıkamasını.

AHÇI — Şükret sen, sahici yargıç değil bu, azdak. Sarhoşun biri, bişeyden de çıktığı yok. Herbişeyi birbirine karıştırdığı için, zenginler de yeterince rüşvet vermiyor diye kızdığından, en azlı hırsızları salıverdi, val-la. Bizim gibiler de ucuz kurtuluyorlar zaman zaman.

GRUŞA — Hava açık, talihim de açık olsa bari bugün.

AHÇI — Kız, tahtaya vur, tahtaya! (*Istavroz getirir.*) Den de bi dua edeyim de yargıç kafayı bulmuş olsun.

(*Bir dua murıldanır, bu ara Gruşa boşuna çocuğu aramır çevrede.*)

SINIFON — O, onun bileceği şey, başa kakmağa da gerek yok.

(*iki pusatlı girer.*)

PUSATLILAR — Yargıç nerde — Yargıcı göreniniz oldu mu?

GRUŞA — (*Sirtını dönmüş, yüzünü elleriyle kapmış.*) Önüme dur benim. Gelmeyecektim hiç Nuka'ya. O kafasını palatlığın pusatlıya rastladım mı, tamam!..

(Çocuğu getiren Pusatlı leri çıkar.)

AHÇI — İnsallah herife bişey olmamıştır. Başka bir yargıçm karşısına çıkarsan, bil ki öbür gözünde yaş kadar senin kazanına şansım.

(*Pusatlı girer.*)

YARGICI SOFUSTURAN PUSATLI — (*Öbür Pusatlıya*) İki ihtiyarla bir çocuk var önda, başka kimse yok, Yargıç tüymüş.

ÖBÜR PUSATLI — Ara sen, aral

(*İlk iki Pusatlı fertler çıkarlar. Üçüncü geride kalır. Gruşa bir çığlık atar. Pusatlı döner geriye. Kafası patlayan onbaşıdır, yüzünde de derin bir yara izi vardır.*)

KAPIDAKİ PUSATLI — Ne oldu, Şotta? Tamyor musun o karıyı?

ONBAŞI — (*Gruşa'ya uzun uzun süzdükten sonra.*)

Yok.

PUSATLI — Abasıvili'nin piçini çaldı denen karı bu Rıhdığın bişey varsa bu dalgayla ilgili, Şotta, âbâd oldun gitti.

(Onbaşı külfederek çıkar.)

AHÇI — O muydu (*Gruşa başını sallar.*) Merak etme, işte para versen tın çıkmaz herifin, yoksa çocuğun peşinde koştuğu meydana çıkar.

110

GRUŞA — (*Rahatlayarak.*) Nerdeyse unuttuğum, çocuğu onların elinden kurtardığını.

(*Valinin Karısı girer, yanında Yaverie iki avukat.*)

VALİNİN KARISI — Allahın, avamdan kimse yok bari burda. Dayanamıyorum kokularına, ossaat yarım başağrılarını tutuyor.

İKİ AVUKAT — Madam, gök rica ederim; başka bir yargıç ayarlayınca ya kadar, mümkün olduğu kadar temkinli konuşun.

VALİNİN KARISI — Köhti bişey söylemedim ki ben, İlo Şuboladze. Severim ben halkı, o basit, temiz yanlarıyla. Sade işte kokularına tahammül edemiyorum.

İKİNCİ AVUKAT — Dinleyici filan olmayacak zaten. Kent halkının göğu, kenar mahallelerdeki ayaklanmalar yüzünden delilke.

VALİNİN KARISI — (*Gruşa'ya bakarak.*) Bu mu o sünepe mahûk?

İKİ AVUKAT — İstihnam ederim, muhterem Naba-lî Abasıvili, Grand-Dük hazretlerinin yeni bir yargıç atadığından ve bu şimdiki rezil kepaze heriften kurtulduğumuzdan yüzyüzlük emin oluncaya kadar, hakaretlerimiz sözler sarıtmeyin lütfen. Sabır buyrun, zaten hızla gelişmekte oluyar.

(*Pusatlılar mahkemeye girerler.*)

AHÇI — Han'fendi hazretleri Azdak'ın halktan yarına olduğunu biliyor da, ondan zapı ediyor kendini, yoksâ şimdide kadar sağını başını yoları senin. Azdak işte değil, başa bakarak yargılıyor, belli bu kan da duyumuş onu.

(*Pusatlılar bir sütna bir urgan tuttururlar. Azdak ellerinde zincirler, iğeri alınıp, arıdandan Şava, o da zincirli. En arkaadan da üç çiftçi.*)

BİR PUSATLI — Kacınaya kalkarsın sen hal (*Az-dak'ı döner.*)

111

BİR ÇİFTÇİ — Herifi sallandırmadan önce, çıkarım yargıç çüppesini sırtından.

(Pusatılarla Çiftçiler çüppeyi Azdak'ın sırtından çeker çıkarır. Yarıktık purluk donu mintanı çıkar ortaya. Derken birisi bir telame indirir.)

BİR PUSATLI — (Azdak'ı bir başkasının önüne iteleyerek.) Bir çuval adalet isteyen yok mu? Al işte sana!

(«Senin ölsün!», «Tepe tepe kullan!» çığırlarıyla birlikte, aralarında saçırap dururlar Azdak'ı, yere yığılına dek. Sonra da kaldırıcıları gibi ilmiğin altına getirirler.)

VALİNİN KARISI — (Bu Altın-top oyununu boyunca, çığınca el çırpılmaktadır.) İlk gördüğüm andan itibaren nefret ettim bu heriften.

AZDAK — (Kam içinde, nefes nefese) Göremiyorum. Bir bez parçası verin bari bana.

BİR BAŞKA PUSATLI — Ne görmek istiyor musun, bakayım?

AZDAK — Sizleri itler, sizleri! (Gömlüğünü yeniy-le kavu siler.) Günaydın, itler! Nasılsınız, itler? İtler dünyası ne âlemde? Yine öyle güzel güzel leş gibi kokuyor mu? Buldunuz mu kendinize yalayacak bir başka göt? Başladınız mı yine gartlaştırmaya, itler?

(Toz içinde bir atlı girer, yanında ombası. Deri bir çantadan belgeler çıkarıp, karıştırır.)

ATLI — Durun bel! Baş-Prens'in son atamalara ilişkin bir buyruğunu getirdim size.

ONBAŞI — (Haykırarak) Dik-kaaat!
(Herkes hâzirola geçer.)

ATLI — Yeni yargıç için şöyle deniyor burda: Yar-gıçla, memleket için son derece önemli bir hayatın kurtulmasında hizmeti geçmiş birini atıyoruz. Bu, Nuka ilinden Azdak adında bir şahıstır. Hanginiz o?

ŞAVA — (Darağacım işaret ederek) Darağacında ki şahıs, efendim!

ONBAŞI — (Haykırarak) Ne halde karıştırılıyor burda?

PUSATLI — Arzedeyim, kumandanım, bu Reyis zaten bizim Reyisimizdi ötedenberi. Sırf şu çiftçilerin ibari üzerine, Baş-Prens'e düşünme ilân edildi.

ONBAŞI — (Çiftçileri göstererek) Götürün şunları! Marş marş! (Götürülürken, Çiftçiler geçice kadar eğilip dururlar.) Sayın Reyis'in bir kılına dokunan olursa, hepinizi keserim, alimallah!
(Atıyla Ombası çıkar.)

AHÇI — (Şava'ya) Farketkin, diğ mi, kari nasıl el çırpıyordu! Yargıç da görmüştür, inşallah!

İLK AVUKAT — Bu, felâket işel!
(Azdak bağlımıştır. Kendine gelirken, sırtına çırp-peşni geçirirler. Sallana sallana, Pusatılar öbeğinden uzaklaşır.)

PUSATILILAR — Kusura bakma, Reyis. Ne euresinsiniz şimdi?

AZDAK — Bişey istemem, itdaşlarım. Aradabir yalayacak göt olursa, eyvallah. (Şava'ya) Afettim seni. (Zincirleri çıkarılır.) Bana bir testi şarap getir. En tatlısından olsun. Siz de defolun burdan! Bakılacak davamız var, görmüyor musunuz! (Pusatılar gider. Şava testiyi getirir. Azdak iker iker içer şarabı.) İçimim altına bişey getir! (Şava Kanunîniyi getirir, yargıç köktüğüne kor. Azdak oturur üstüne.) Ne verirsen eline. (Aralarında kaygılı konuşan davacı talim-nin yüzleri güler. Fıstıdışlılar.)

AHÇI — Amanın!

SIMON — Sabah çığıyle kuyu dolmaz dememişler boşuna.

AVUKATLAR — (Ayağa kalkmış bekleyen Azdak'a yavaşça:) Gültünc bir dâva, sayın Başkanım... Davalı çocuğu kaçırmış, şimdi de geli vermeme diyor.

AZDAK — (Elini uzatmış halde, Gruşa'ya bakarak.) Çok alınmış bir taze. (Daha para alır.) Duruşmayı açıyor- rum, hepimizden de hakikat neyse onu anlatmanızı istiyorum. (Gruşa'ya) Özellikle senden.

İLK AVUKAT — Yüksek Mahkeme! Su gider, kan kahr diye bir atasözü vardır. Halk dehâsının bu...

AZDAK — (Sözünü keserek.) Mahkememiz avukata aldığı ücreti vakâletin miktarını öğrenmek ister.

BİRİNCİ AVUKAT — (Sasızca) Pardon? (Azdak'la konuşurken işaret parmağını birbirine sıttere.) A, anladımı Yüksek Mahkemenin bu biraz teahülle aykırı sualine cevaben söyleyim: 500 kuruş, efendim?

AZDAK — Lafı bak! Teahülle aykırıysa? Sana bunu soruşum, iyi bir avukat olduğunı bilirsene, seni bambaşka bir kullakla dinlerim de ondan.

BİRİNCİ AVUKAT — (Bel kerrâle.) Mersi, Sayın Başkanım. Yüksek Mahkememize hatırlatmanına ihtizâm yoksa da, hemen söyleyim ki, kan bağı bağlarının en kuvvetlisidir. Anne ile yavrusu arasındaki münasebet de münasebetlerin en yakını, en samimisidir elbette. Kim bir çocuğu annesinden koparıp alabilir ki? Anne ki yavrusuna aşkın kutsal ihtilâçları içinde gebe kalmış, onu rahminde taşımış, onu kanıyla beslemiş, onu ağrılar içinde doğurmuş... Yüksek Mahkeme! Malîtmu âlînizdir ki, vahşi bir dişi kaplan bile, yavrusu elinden aldıktan, dağlarda bir hayalet gibi dolaşır ve hayalete döner sonunda. Bizzat tabiat...

AZDAK — (Sözünü keserek, Gruşa'ya.) Ne diyorsun bütün bunlara ve avukatın bundan sonra parlatacağı sözlere?

GRUŞA — Çocuk benim çocuğum.

AZDAK — Diyeceğin bu kadar mı? İngâllah, ispatlarsın. Yalnız, çocuğun niye sana verilmesi gerektiğini anlatabırsan bana, fena olmayacak.

GRUŞA — Onu aklımın erdiğince, yüreğimin değerince büyüttüm, bu boya getirdim. Her zaman yiyecek biseyler buldum ona. Barnaksız da bırakmadım onu çoğu zaman. Uğruna olmadık belâlara katlandım. Mâsaraf da ettim. Kendi rahatını gözetmedim. Bebeği arka kadeş canlısı yetiştirdim. Ta başkanı ona gücü yettiğince çalışmasını öğretilim. Ama daha çok küçük.

BİRİNCİ AVUKAT — Sayın Başkanım, callıbi dik kat değil mi, bu şahıs çocukla kendisi arasında hiçbir kan bağından bahsetmiyor?

AZDAK — Mahkememiz farkında bunun.

BİRİNCİ AVUKAT — Mersi, Sayın Başkan. Mahkememiz, çok çile çekmiş, eşini kaybetmiş, şimdi de yavrusunu kaybetme tehlikesi karşısında bulunan bir hanımın hissiyatını birkaç cümleyle dile getirmesine ihtifaz izin verir mi acaba? Saygı değer Natali Abayvîl...

VALİNİN KARİSİ — (Sakız) Kaderin acı bir çileyisi, beyfendi, beni sizden çocuğunun bana iadesini isteme zorunda bırakıyor. Yavrusundan koparılmış bir anneye ruhunun yektiği ızdırapları, işkenceleri, o uykusuz geceleri size tasvir etmek bana düşmez. Şu kadarını söyleyim ki...

İKİNCİ AVUKAT — (Pallayarak.) Bu hanımın uğradığı muamele korkunç, Sayın Başkan, korkunç! Eşinin sarayına girmesine müsaade edilmiyor. Malikânelerinin geliri hazine emanetine alınmış durumda. Kendisine malının mülkünün bütünüyle varise bağılı olduğu fütürsüca beyan ediliyor. Bu çocuk olmaksızın eli kolu bağı. Avukatlarının ücreti vekâletini bile, tediy-

den aciz. (Bu taşınkığı karşısında sussun diye kendisi-
ne el kol işaretleri eden Birinci Avukat) Azık İlle Şu-
hâdize, burda Aşağılı terakesinin kaderi mevzu bahis-
se, bunun ifşa edilmesinin ne mahzuru var?

BİRİNCİ AVUKAT — Rica ederim, saygıdeğer mes-
lektaşım Sandre Obolodze! Bu hususu sizinle daha ön-
ce görüşüp bir karara bağlamıştık, diğ mi?... (Azadke)
Bu dâvanın aynı zamanda müvekkilimizin geniş Aşa-
ğılı terakesine sahip çıkıp çıkmayacağını tâyin edeceği
de doğru tabii. Dikkat buyrulursa «aynı zamanda» di-
yorum, çünkü Natali Aşağılı'nın de dokunaklı beyan-
larının başında izah buyurdıkları gibi, meselenin can-
damarı bir annenin çilesidir, bu insanî faciadır. Mişel,
Aşağılı terakenin varisi olmasaydı bile, yine de müvek-
kilini gözbebeği, sevgili yavrusu olarak kalacaktı.

AZDAK — Dur bel! Mahkememiz tereke işinin bah-
sedilişinden duygulanmıştır. İnsanı duyguların ne de-
rece ağır bastığını bir kanıtı bu.

İKİNCİ AVUKAT — Teşekkür ederim, Sayın Baş-
kan. Azık İlle Şuboladze, çocuğa sahip çıkan bu şahsın
çocuğun annesi olmadığını her halükârda ispat edecek
durumdayız. Mahkememize vakıaları olduğu gibi arze-
deyim, efendim. Bir dizi talihsiz bazı olaylar yüzünden,
çocuk, Mişel Aşağılı, annesi firara mecbur olduğu za-
man, geride bırakılmış bulunuyordu. Sarayın ahçı ya-
mağ, Gruşa, o Yortu günü, ordaydı ve çocukla meşgul
olduğu tespit edilmişti.

AHÇI — Han'fendinin hangisini alayım yanına,
hangisini almayayım diye kılı kırk yararken, elbiselerin-
den başka bişey görmüyordu ki gözü.

İKİNCİ AVUKAT — (Oralı olmaz) Bir yıl sonra
Gruşa çocukla bir dağ köyünde ispatı vücut etti ve orda
evlendi bir...

AZDAK — Nasıl erlştin o dağ köyüne.

GRUŞA — Yaya, efendim. Çocuk da benim çocu-
ğundu.

SİMON — Çocuğun babası benim, Reyis.

AHÇI — Ben de ayığı beş kuruşa çocuğa bakıyor-
dum, Reyis Bey.

İKİNCİ AVUKAT — Bu şahıs Gruşa'nın sözlüsüdür.
Dolayısıyla şahitliğe itimada şayan değildir.

AZDAK — Dağ köyünde evlendiği adam mısın
sen?

SİMON — Hayır, Reyis Bey. Orda bir köylüyle ev-
lendi, efendim.

AZDAK — (Gruşa'ya göz kırparak) Niye? (Simon'
u işaret ederek) Beceriksiz mi çıktığı yataktan, ha? Doğ-
ruyu söyle!

GRUŞA — O kadar ileri varmadı o iş. Ben çocuk
için evlendim, başının üstünde bir dam olsun diye. (Si-
mon'u işaret ederek) Kendisi cepheydi o sıra, efen-
dim.

AZDAK — Şimdi seni yeniden istiyor demek, ha?

SİMON — Dıyacağım zapta geçirilsin, efendim...

GRUŞA — (Öfkeli) Serbest değilim ki ben artık.

AZDAK — Demek, çocuk orospuluktan oldu, öyle
mi iddia ediyorsun? (Gruşa cevap vermez.) Sana bir
soru soracağım: Ne biçim bir çocuk bu? Baktan bir so-
kak piçi mi, yoksa iyi bir aile çocuğu mu?

GRUŞA — (Öfkeli) Herkesin çocuğu gibi bir çocuk.
AZDAK — Demek istiyorum ki, ta baştan böyle ka-
lemnen çizilmiş gibi düzgün müydü yüzünün çizgileri?

GRUŞA — Yüzünün ortasında bir burnu vardı.

AZDAK — Yüzünün ortasında bir burnu vardı de-
mek! Bu cevabımı önemli sayıyorum. Benim için de,
bir tarihte, anlatıyorlar, karar vermeden önce, gılmış,

Bir gül koncası koklamışım. Bu tertip nuparalar gerekli oluyor buğünlerde. Kısa keseyim şimdi, sizin yalanlarına harım tok (*Gruşdu*) Özellikle seninlere. (*Devle takınma*) Beni oyuna düşürmek için ne köşaplar hazırladınız aranızda, farkındayım. Bilmez miyim ben sizleri Düzenbarları!

GRUŞA — (*Birdenbire*) Ben de senin niye dâvayı kısa kesdiğinin farkındayım. Gördüm elden aldıklarını demin.

AZDAK — Sus bakayım seni Senden bişey aldım mı ben?

GRUŞA — (*Alıcı zaptetmeye gelmece dursun*) Bişeyim yok ki, ne mi alacaksın benim?

AZDAK — O da doğru ya. Sizin gibi baldırıncıplaklardan iş çıkarıyor ki zaten. Biz de aklıktan ölelim bari. Adalet istiyorsan, parasını ödeyeceksin bunun. Kasaba gitlin mi, parayı toka etmeği biliyorsun ama. Yarıcın karşısına çıkarken cenaze şölenine gelir gibi boş keseyle geliyorlar düzükleri!

SİMON — (*Yüksek sesle*) At nallanırken, at sineği bacaklarını yayarınmış derler a.

AZDAK — (*Meydanı okunuyu hemen Deminseyerek*) Lagımdaki hazine, pınardaki bir çakıl taşından yeğmiş.

SİMON — «Tam havası, balığa çıkalım senlen,» demiş balıkçı solucaına.

AZDAK — Uşak da «Ben kendi çükümün berberiyim,» demiş, tütmüş çükümü kesmiş.

SİMON — «Ben seni babamışım gibi seviyorum,» demiş Çar Köyliye, sonra da vellahdın kafasını uçurmuş.

AZDAK — Delinin en büyük düşmanı kendisi.
SİMON — Ama osuruğun burmu yok.

AZDAK — Mahkemede Adâbe aykırı dil kullandığın için beş kuruş para cezasına çarptırıldın.

GRUŞA — Sevsinler böyle adaleti! Biz, o avukatın hanhenalılar gibi nazik konuşuyoruz diye basıyorsun değil mi dalınma?

AZDAK — Ha şunu bileydin! Sizlerde kafa diye bişey yok. Mustahaktır size, yiyin yumruğu ensemin köküne.

GRUŞA — Çocuğu ona vermeği alına koydun, onun için böyle yapıyorsun, değil mi? Ne harım, ne hanımı! Nazikliğine öyle nazik ki, çocuğun alını değışmesini bile bilmez! Bak, sana bişey söyleyim, sen de bu adaleti bençileyin şuncaçık biliyorsan, arap olayımı!

AZDAK — Bak, bu doğru. Ben cahil bir adamım. Çüppenim altında doğru düzüştü bir donum minikim bile yok. Bak! Olan param, yiyeceği, içkiye gidiyor. Bir rahip okulunda okudum işte okuduğum kadar. İta, atılma gelmişken, Mahkemeye hakarettten, on kuruş para cezası sana! Hem sana söyleyim, gönlümü hoş tutmak için kıçını birazcık sallayacağına, bana kafa tuttuğuna bakılırsa, budala kızın birisin seni Yirmi kuruş çözü cezal!

GRUŞA — Yirmi değil, otuz kuruş da olsa, söyleyeceğim sana adalethin kaç paralık adalet olduğunu senini! Sarhoş soğanın çücüğü sen deli! Hem sen hançt cesaretle karşına geçmiş, kilise camındaki kırık peygamber resimi gibi zart zurt ediyorsun bama! Anadâem seni çekip çıkardıklarında, imtihaatlar bir çanak misir tırnakları diye kadını itih götüne sok diye mi çıkardılar dünyaya seni! Utan, utan, kendinden utan, görülmüyor musun, nasıl korkudan bir bir itiyorum senin karşında? Ama sen onların karpısında usaklığa razımsı! Fakirlikarının sırtından, yapındırıkları konaklar ellerinden

ların mahi oldu? Ama sen neyden neyi apartacağın diye açmış gözlerini, dikmiş kulaklarını. Senin gibiler olmasa, bunlar erkeklerimizi harplere sürüp götürürebilirler mi? Seni rüşvetçi, seni! *(Ardak ayağa kalkar. Yüzü gülmeğe başlamıştır. Küçük bir çekiçle, sözde nit zana sağlamak için, masaya isteksiz isteksiz vurur. Ama Gruşa'nın selgüti sürüp gittikçe, o da çeriğe dümtük tutar.)* Sana şu kadicilik saygım varsa! Dilediğini yapan bir hırsız, keca bıçaklı bir kadli sayarım, daha iyi. Çocuğu alırsın benden, alacaksın zaten, ama sana bişey söyeyim: Bu senin uğraşın için kanemcileri, sübyancıları seçineller. Ceza olsun diye. Çünkü insan kardeşlerini yargılasın diye bir insanı onların tepelerine git karımak, darağacında sallandırmaktan beter bir ceza.

AZDAK — *(Yerine oturarak)* Ceza otuz oldu. Meyâne köşesindeymiş gibi, kavga edecek de değilim senle. Yargıçlık itibarım nerde kahr o zaman? Senin dâvanla olan ilgimi de yitirdim zâten. Boşanmak istiyen çift nerde? *(Şaraya)* Getir onları buraya. Duruşmaya otuz dakka ara verilmiştir.

BİRİNCİ AVUKAT — *(Valinin Karısına)* Yeni deli ibrazına bile lüzum kalmadı, Madam. Dâva çantada keklik.

ARÇI — *(Gruşa'ya)* Herifi kendine düşman ettin. Çocuğu vermez gayrı sana.

(Hayli ihtiyar bir çift gider.)

VALİNİN KARISI — Şalva, nane ruhunu getir!

AZDAK — Ne verisen elinle. *(İhtiyar çift anlama maz.)* Duydum, boşanmak istiyormuşunuz. Ne kadardır beraber yaşıyorsunuz?

İHTİYAR KADIN — Kırk yıldır, Beyis Bey.

AZDAK — Niye boşanmak istiyorsunuz?

birimizden.

AZDAK — Ne zamandan beri?

İHTİYAR KADIN — Oo, oldum olası efendim, ta baştan.

AZDAK — Dâvanızı düşünceğim, öbür dâva bittiginde sizin kararınızı da vereceğim. *(Şaraya çifti geriye götürür. Gruşa'yı yanına çağırır, tatlılıkla eğilir ona doğru.)* Bakın, adalete bir zaafın var senin. Sahmiyorum, çocuk senin çocuğun olsun, ama böyle bile olsaydı, kadın, istemez miydin çocuğun zengin olsun? Çocuk benim değil de yeter, bir anda saraylara, atlara arabalara, eşğinde düzinelere dilencilere, hizmetinde manşalarla askere, avlusunda tümenle dilekçeyle sahip olacak. Söyle şimdi, ne diyorsun? İstemiyor musun onun zengin olmasını?

(Gruşa susar.)

OZAN — Dinleyn şimdi kızın düşünüp de söylemediği sözleri.

(Okur.)

Sırma kaftan giyenler,

Ateşten gömlek giyer.

Kötlüğe seferber,

Ömrümü gâvur eyler.

Taşınmak sabah akşam

Yürek yerine bir sapan

Kolay değil, farır insan

Kötü insan olmaktan.

Açlıktan korkacağına

Korkar garip açlıktan,

Işıktan kaçacağına

Korkusu karanlıktan.

AZDAK — Çalıda anıyordum, kaçın senli.
GRUŞA — Vermem onu kimselere. Ben büyüttüm
onu, beni biliyor ana diye.

(*Sava Çocukla girer.*)

VALİNİN KARISI — Pağavralar içinde, yarabdim!
GRUŞA — Afetmiş sen onu. Yeni gömleğini giy-
dirme vakti mi bıraktılar ki!

VALİNİN KARISI — Domuz ahırından çıkıp ge-
limişler mi ne?

GRUŞA — Hanım, hanım, domuz değilim ben, do-
muz senin gibi olur. Söyle, sen herde bıraktıydın çocu-
ğumu?

VALİNİN KARISI — Şimdi gösteririm ben sana
adi karnı (*Gruşa'nın üstüne atlayacak olur, avukatlar
hırlarlar*). Câni bu karnı, câni Karıbağ altında can vere-
cek bu karnı!

İKİNCİ AVUKAT — (*Elbise kademini ağzına kaça-
larak*) Ne vâd etmişiz di, Sayın Natâli Abasıvâh?... Sa-
yın Başkanım, müvekkilimin siminleri...

AZDAK — Müvekkilimizin siminlerinden başlatırım
ben şimdi sizin! Mahkememiz iki tarafı da dinledi, asil
ananın kim olduğuna karar veremedi. Yarışç olarak
gürevim, çocuğa bir ana seçmek olduğuna göre, bir de-
neme yapacağız. Sava, bir tebeşir parçası getir, yere bir
dahle çiz. (*Sava öyle yapar*). Çocuğu dairinin ortasına
bırak şimdi. (*Sava öyle yapar*). Mişel dairinin ortasından
Gruşa'ya gülünser). Dairinin yakınına gelin, ikimiz
de, (*Gruşa ile Valinin Karısı dairinin kenarına getir-
ler*). Çocuğun birer kolundan tutun ikiniz de. Hangi-
niz çocuğu kendine doğru çekerek, dairinin dışına çı-
karma gücünü gösterebilirse, o asil ana.

İKİNCİ AVUKAT — (*Telaşla*) Yüksek Mahkeme,
ihraz ediyorum! Varis olarak çocuğun kaderine bağimli

VALİNİN KARISI — Çalıda anıyordum, kaçın senli.
GRUŞA — Vermem onu kimselere. Ben büyüttüm
onu, beni biliyor ana diye.

(*Sava Çocukla girer.*)

VALİNİN KARISI — Pağavralar içinde, yarabdim!
GRUŞA — Afetmiş sen onu. Yeni gömleğini giy-
dirme vakti mi bıraktılar ki!

VALİNİN KARISI — Domuz ahırından çıkıp ge-
limişler mi ne?

GRUŞA — Hanım, hanım, domuz değilim ben, do-
muz senin gibi olur. Söyle, sen herde bıraktıydın çocu-
ğumu?

VALİNİN KARISI — Şimdi gösteririm ben sana
adi karnı (*Gruşa'nın üstüne atlayacak olur, avukatlar
hırlarlar*). Câni bu karnı, câni Karıbağ altında can vere-
cek bu karnı!

İKİNCİ AVUKAT — (*Elbise kademini ağzına kaça-
larak*) Ne vâd etmişiz di, Sayın Natâli Abasıvâh?... Sa-
yın Başkanım, müvekkilimin siminleri...

AZDAK — Müvekkilimizin siminlerinden başlatırım
ben şimdi sizin! Mahkememiz iki tarafı da dinledi, asil
ananın kim olduğuna karar veremedi. Yarışç olarak
gürevim, çocuğa bir ana seçmek olduğuna göre, bir de-
neme yapacağız. Sava, bir tebeşir parçası getir, yere bir
dahle çiz. (*Sava öyle yapar*). Çocuğu dairinin ortasına
bırak şimdi. (*Sava öyle yapar*). Mişel dairinin ortasından
Gruşa'ya gülünser). Dairinin yakınına gelin, ikimiz
de, (*Gruşa ile Valinin Karısı dairinin kenarına getir-
ler*). Çocuğun birer kolundan tutun ikiniz de. Hangi-
niz çocuğu kendine doğru çekerek, dairinin dışına çı-
karma gücünü gösterebilirse, o asil ana.

İKİNCİ AVUKAT — (*Telaşla*) Yüksek Mahkeme,
ihraz ediyorum! Varis olarak çocuğun kaderine bağimli

cekler. Kentte çocuklara nefes alacak yer yok. Adına da karar verdim, bana atfen, Azdak Bahçeleri denilecek.

(*Valinin karisi bayılmıştır, Yaver tarafından dışarı taşınır. Avukatlar zaten daha önce dışarı fırlanmışlardır. Gruşa kıpırdanmadan durur. Şava çocuğu ona doğru götürür.*)

AZDAK — Yargıç çüppesini de çıkarayım artık, terletmeğe başladı. Ben kahraman olarak yaradılmışım hem. Lâkin buyrun dışardaki çayırda bir veda halayı çekelim sizimle. Tüh yahu, aceleyle unutuyordum, bak! Boşanma ilâmını imza etmedik ki.

(*Yargıç kürsüsünü masa niyetine kullanarak, bir kâğıt parçasına biseyler çizittirir, dışarı çıkmışğa davet eder. Oyun havası başlamıştır.*)

ŞAVA — Olmadı bu! Sen ihüyar gitti boşanmanın ki, Gruşa'yı kocasından ayırmışın.

AZDAK — Sali mi söylüyorsun? Yanlış çifti mi ayırdık yoksa? Kusura bakmayın artık. Madem öyle yaptık, öyle kaşın. Ben hiçbir şeyi geri almam, adetim değildir. Yoksa, ne kanun kahr, ne nizam, diğ mi? (*İhtiyar çifte*) Daha iyisi gelin benim şenliğime, kanı koca bir dans edin. (*Gruşa ile Simon'a*) Sizden hâlâ kırk kuruş alacağım var, unutmadım, bak!

SİMON — (*Kısesini çıkararak*) Kırk kuruşun sözü mü olur, Reyis Bey! Sağolun.

AZDAK — (*Parayı cebine indirerek*) Lâzım olacak bu bana.

GRUŞA — Ee, biz de bu akşam, kentten ayrılalım, diğ mi, Mişel? (*Çocuğu sırtına almalı üzereyken, Simon'a*) Hoşlanıyor musun ondan?

SİMON — (*Çocuğu sırtına alarak*) Hoşlandığımı söyler, saygularımı sunarım.

GRUŞA — Bak, şimdî anlatayım sana. O yortuğünü senlen söz kestik de, ondan aldım onu yanına. Aşk çocuğu sayılır onun için de Mişel. Gel, Mişel hakyı çekelim seninle.

(*Hepsi el ele, omuz omuza verip, ayına girerler. Azdak düşüncelere dalmıştır. Oyuncular yavaş yavaş onu gözden saklamışğa başlarlar. Aradabir görürür ama, halay takımını genişletmişçe daha ar daha az görürür olur.*)

OZAN — O akşamdan sonra kayboldu Azdak, bilirdim daha da görünmedi.

Ama Gürcü halkı unutmadı, sık sık arar durdur.

Kısa sürdü, ama, yargıçlığı,

Unutmadılar o albin suyuna batmış çabı. (*Halaycular dışarı doğru giderler. Azdak kaybolmuştur.*)

Yalnız, Tebeşir Dairesinin öyküsünü dinleyebiliriz,

Şu eski tärküyü de etsinler ezber:

Sahiplik için biseve, ona yararlı olmak gerek!

Bebeğe iyi bakan ananıdır bebek!

Araba Alınirse, menzile vaktinde gidecek!

Ve bu vâdi bizimse, onu iyi suluyoruz demek!

(*Musiki*)

SON

DOSTLAR TİYATROSUNDA

KAFKAS

TEBESHİR DAİRESİ

Türkçesi *Can Yücel*

Müzik *Paul Dessau*

Seslendirme *Mete Sakıncı*

Yöneten *Mehmet Ulusoy*

Yönetim yardımcıları *Zeynep Trıgat, Oya Terzi,*

Cem Özer

Masklar ve Sahne gereçleri *Kuzgun Acar*

Dekor *Mehmet Deniz*

Kostüm ve Hasır masklar *Sula Boz*

Metal kolaj *Sarın Bucay*

Işık Fethi Çeviker *Müdir Ahmet Kaya*

1 — ÖN OYUN (VADİ İÇİN SAVAŞIM)

Planlama Uzmanı *Yaman Köry*

«Galinsk»liler

Yaşlı Köylü *Mehmet Akar*

Köylü Kadın *Gülünser Gülhan*

Gençler *Güliz Sevinçli*

Cem Özer

«Rosa Luxemburg»lular

Yaşlı Köylü *Ahmet Gülhan*

Traktör Sütlücsü *Zeynep İrgat*

Yaralı Asker *Mehmet Keleşoğlu*

Zıranat Mahendisi *Zelha Berksoy*

Gençler *Tayfun Katalender*

Neziriz Çorbaçı

Haluk Yüce

Ozan Arkalı Şeyda Genço Erkal

2 — SOYLU BEBE

Yalı *Mehmet Keleşoğlu*

Valinin Karısı *Gülünser Gülhan*

Yaver *Mehmet Akar*

Sıyınur Prenses *Ahmet Gülhan*

1. Hekim - 1. Minnar *Tayfun Katalender*

2. Hekim - 2. Minnar *Haluk Yüce*

Habeçel *Cem Özer*

Oruşa *Zelha Berksoy*

Simon *Yaman Ökay*

Asrı Kadın *Zeynep İrgat*

Dadı *Neziriz Çorbaçı*

Hizmetçi *Güliz Sevinçli*

3 — KUZLEY DAĞLARINA KAÇIŞ

Süt Sahan Köylü *Mehmet Keleşoğlu*

Onbâsi *Ahmet Gülhan*

Er (Hyaragın) *Tayfun Katalender*

Köylü-Kadın *Gülünser Gülhan*

Köylü *Mehmet Akar*

1. Tüccar *Cem Özer*

2. Tüccar *Haluk Yüce*

Tüccar Kadın *Neziriz Çorbaçı*

4 — KUZLEY DAĞLARINDA

Lavrenti *Mehmet Akar*

Anko *Zeynep İrgat*

Kayman *Gülünser Gülhan*

Yusuif *Mehmet Keleşoğlu*

Keşiş *Ahmet Gülhan*

Çalgıcı *Yaman Ökay*

ARA

5 — YARGICIN ÖYKÜSÜ

Grandük Mehmet Keskinoğlu
Azdak Gence Erkal
Şara Tayfun Kaldender
Yeğen Mehmet Akın
1. Asker Yaman Okay
2. Asker Cem Özer
3. Asker Hatik Yüce
Doktor Mehmet Akın
Sakat Mehmet Keskinoğlu
Topal Yaman Okay
Şantıajcı Ahmet Gülhan
Ludovika Güniz Sevinçli
Hancı Ahmet Gülhan
Sevris Cem Özer
Gürcistan Ana Zeynep İrgat
Eskiya İrakî Mehmet Keskinoğlu
1. Ağa Hatik Yüce
2. Ağa Cem Özer
3. Ağa Yaman Okay

6 — TEBEŞİR DAİRESİ

1. Avukat Mehmet Keskinoğlu
2. Avukat Mehmet Akın
İhtiyar Ahmet Gülhan
İhtiyar Kadın Güniz Sevinçli
Çocuk Nergiz Çorakçı

BERTOLT BRECHT

«KAFKAS TEBEŞİR DAİRESİ» UZERİNE NOTLAR

1) Askınlık (suspens)

Sürgünün onbirinci yılında Amerika'da yazılmış olan bu oyunun esnaflaşmış Broadway Tiyatrosuna karşı duyulan tiksintiye borçlu olduğu birçok yanı var. Öte yandan, Amerikan Tiyatrosu'nun «burlesque» ve «show» dalında sıvırlmış olan bir önceki evresinden de bazı öğelere de sahip çıkmamış değil. Büyük Chaplin'in filmlerini anımsatan, bu hayal gücünden yana alabildiğine zengin seyirlerde askınlık, yani merak şimdikiğe göre daha bulanlık ve sikk tutulmuş olsa bile, öley örgüsünün çözülmesine dayanıyor. Sırf işin daha çok nas'ını arıyalıyor. Bugün «bir hafta yar bana bir eğlence» çıkarılmasına karşılık, olanca hüner vaktinden önce kocamış bir orospunun vire neşter yemiş acılı dölyolunu müsterisine açacağı sı kepaze oyunlarla geçiktirme ya da toptan kaldırma biçare çabalarına dönmüş. Anlatma zevki etkisiz kalma, foslama korkusundan bozulmuş, boğummuş. Anlatma zevkinin doludizginliği bu zevkin çığrından çıkarmaması demek değil elbet. Ayrıntının önemi büyük dıyorsa, artırımın, tasarrufun önemi yok demeye gelmez. bu Hayal gücü ağır başlığa bürünmekte çok şey kazanacaktır. Zenginliğine zeengin bir malzemeye sarılmakla olacaktır bu. Hafis oyunculuğun en büyük düşmanı oyuncakçılıktır, cıcibiciye düşkünlüktür. Sadeten sarpına kötü anlatımının alâmeti farıkaşdır. Kolaya kaçmalar kendinden kaçmalardır. Doğrudan beyan, epik sanatı ayân eden beşhca özelliklerdir.

2) Mesele Değil

Hem eski Çin roman ve tiyatrosunun Tebeşir Dairesi sinavi, hem de onun Teyrat'taki dengi Süleyman'ın Kılıncı sinavi, (ans-

Bu oyun Dostlar Tiyatrosu'nda 1980 yılında oynan-

MIŞTIR.

Yânı zayıf, birticelik olarak değil, sosyal olarak saplanması gerekse dahil anlak duygusunu gün ışığına çıkarması dolayısıyla anlatımın önemlisi bakımından değerini sürdürmektedir. «Kalkas Tebeşir Dairesi» bir mesel değildir oysa. Önsöz, bu açıdan bir yanlışta da yol açabilir. Çünkü mesel, vadinin kimne verilmesi üzerindeki tartışmaya ıskıl tutarak için anlatılmıştır. Ancak eler güzülüyle bakınca görüldü ki, mesel gerçek bir öykü gibi görünmektedir. Kendi başına hiçbir şeyi isnillanmamakta, sadece görünüşte katınlıkta belli de örnek yerine geçebilecek belirli bir tükü hürmeti, bir tutumu göz önüne sermektedir. Ye buradan hareketle Önsözün bu hikmetin geçeriğine de, kökenine de tarihsel bir yer tanıyan bir girişte olduğunu görürüz. Olyeysé mesel türü oyunlar için danlıkştırılmış kelime bu oyunda yer yoktur.

3) Gerçekçilik ve Üslupçuluk

Oyuncular, rejisörler sahne mimarları üslup yeniliklerine genellikle gerçekçiliği harcaarak varırlar. Yeni tammı (harfi anlamda) köyü, düğünü, savaş alanını yaratarak üslup yaratırlar; yani özgülü, biricik poliküvi, rasgeleyi bir yana bırakarak, gerçekliğin ele kolay gelen, yine de ciden kolay kaçablen, kolayca biriktirilmeyen yerini tutabilen örneklerini üretirler. Ama, bu örnekler eski tasarımların üslup öğelerini zaten içlerinde barındırıyorlar. İler üretimi kolay kopyalardır. Böyle üslupçuların üslubu yoktur, gerçekliğin üslubunu arayacak yerde, üslupçuluk işlemlerini taklit ederler. Elbette, her türlü sanat esyayı güzel işinin, ama cilleştirmez. Güzelleştirilmesi de gerçekliği bir seviyeye ulaştırırmaya görevli olduğu içindir. Ama, bu güzellemeler, bir çirkinliği, üsluplanmalar, ne uydurmaca, ne de hava-cıvadır. Çirkinliği yomunlayırlar, Bruegel'in «Deli Margot» adındaki resimini iyi incelemeli!

4) Aktör-Plan ile Ön-Plan

İngilizce'de «stucker» diye bir Amerikan deyimini var (Türkçesi «emayın Ç. N.). Çocukun sorumluluğunu üstüne alan Çirkin'e ya üyün düşüyor tam. Avusturyaca karşılığı die Wurzen, ayın anlamına geliyor asgü yukarı. Almanca'da da der Dunne. Anlak içgüdücü Çirkin'i günün tehlikelerine, olmaçlık belalara, sürtüküyor. Azdak'dan bütün istediği üretmeye devam izni, kendi bilgiminin haklılığına yaslanarak. Çocukta seviyor anlak. Dışışkenliği de üretme

Yeklin ve kararı oluşundan ileri geliyor. Bu açıdan bakınca da Emayı olmaksızın çıkıyor.

5) Azdak rolünün dağıtımına ilişkin öğüt

Bütün bütüne içten, samimiyet bir insanı yorumlayabilecek bir oyuncu olmak bu. Azdak da içten bir insan. Sıkışıkta da soy tarıya çıkan bilgiler gibi, işi serseriliğe ruhan, hayıllırlıkına uğramış bir devrimci. Yoksa, Tebeşir Dairesiyle kararlı şiracı bütün gerçekliğini yitirir.

6) Saray Darbesi

Sarayda, sahne gerisinden (belli aralıklarla ye kimisi sarayın genişliğini belirtmek üzere bütünü zayıf olarak) gelen kisa ve boğuk buyruklar provolar sırasında, oyuncunun çabalarını yardım ettikten sonra kaldırılmalı. Sahne de olup biten daha geniş bir süreçte parçaları olmanmaları; kapının önünde ne görür yorsak odur olup biten, kapı da kapıdır, kapı. Ayın birinde, saray da, olnca genişliğiyle mekân olarak temsil edilmemeli. Bütün yapacağımız, figüranların yerine iyi oyuncuları çıkarmaktır. İyi bir oyuncu, bir tabur figürana değer, daha da fazlasına.

7) Oyunun Yeri

Oyunun yeni çok sade olmalı. Değişik arka planlar bir projeksiyon sistemiyle belirtilebilir, ama projeksiyonların, izdüşümlerin sanat değeri olması gerek. İkinci derecede rolere çıkan oyuncular böyle birkaç rolü üstlenmeli. Ozakla, beş çalgıca sahne nede otururlar, onlar da oyuncu kabulrlar.

8) Kalkas Tebeşir Dairesi'nin Müstakki Babında

Kitsel diyecelikleri olan birkaç şarkı dışında, öykünün müstakki söğük, bir güzelliğe sıvanmış olmalı, fazla güçlük çıkarmamak kopuliyula tabii. Bana belirli bir sek-dizellikten özgü bir ekle devretilir gibi geliyor, yine de temel müstakki famesi her yerde için iyice belirlenmiş çeşitlenmeler göstermeli. İkinci perdeyi açan şarkı barbarca olmalı ve ritmi de yalın aliecinin geçidine ve kalbalığı kırıpca, genişleyen askerlerin gösterisine evrak uydurmalı. Ferde sonundaki pandomimaya eşlik eden şarkı söğük ol-

meçli. Üçüncü perde (Kuzey Dağlarına Kaçış) için alabildiğine epik olan bu sahnenin birliğini sağlamak için harekete getirici bir masneli gerek, ama inceliğini ve zarafetini yitirmemeli.

Dörtüncü perdede, (o şairane) karların erimesi musikiyi var, ama dâğin ve cenaze musikileri arasındaki karşılık da yer alıyor. Nebir kıyısında sahnedeki şarkının ezgisiyle ikinci perde- deli (Gruşa'nın askere kendisi bekleyeceğini vadettiği) şarkının ezgisi aynı.

Besinci perdede Azdak'ın (piyanoyla çalınması daha iyi ka- çacak olan) baladı Azdak'ın (Azdak rolü en iyi şarkıcıya değil, en iyi oyuncuya verilmesine göre okunması kolay olması şart) iki şarkısıyla iki kez kesilecektir. Son perdede (mahkeme) ise iyi bir oyun havası gerekli.

«KAFKAS TEBEŞİR DAİRESİ» Temsilitinin Ritmine İlişkin

Paris temsiline en iyi biçimini vermek üzere, metinde kesin- lileştirildi, ritim hızlandırıldı. Ritmin hızlandırılması üzerine ku- raama değinen bazı şeyler söylemek istiyorum.

Mekânik, tekdüze ve toptan bir hızlandırmaya kalkışmak sa- paçı sorunluğuna aykırı düşer. Bazı sahneler, bazı kişiler var- sı ki, oyunun hızlandırılmasına girmezler. Bu sahnelerden, Az- dak'ın Seva'ya İyi Zamanların Sonundan söz ettiği sahneyi, bu tür kişilerden de kendisini saran kargaşanın ortasında dinginli- ğini bozmayan Gruşa'yı anayım.

Sözün kısası, ritmi hızlandırmadan amaç, sırf metni kısalt- ma değil, temsili daha da canlandırarak, Ritim, sahnelerin ve ki- şilerin çoğuna yararlı.

«KAFKAS TEBEŞİR DAİRESİ»ndeki Çelişkiler

1) Baş Çelişkiler

Gruşa çocuğun yaşamını sağlama bağladıkça, kendi yaşamı- nı tehlikeye sokuyor. Üretkenliği kendi yıkımı doğrultusunda iş- leyor. Harp koşullarına, geçeri hukuka, kimsesizliğine, yoksullu- ğuna bakarak bu da doğal. Hukukça paçayı kurtaraz, çalmayı

bilen. Yoksulluğu çocuğu başbütün tehlikeye sokuyor ve çocuk yüzünden de yoksulluğu artırıyor. Çocuk için bir kocası olması ge- rekli, ama o yüzden eşil kocasını yitirmekten korkuyor. Böyle sürüp gidiyor bu. Gruşa yavaş yavaş özveriler boyunca ve on- ların sayesinde değişiyor, çocuk için gerçek bir ana oluncaya dek yenileniyor, sonunda onca kayba uğradıktan, ya da uğradık- tıktan sonra, çocuğu kaybetmekten korkar oluyor en çok. Azdak boşanma kararını vererek çocuğun kurtuluşunu kesmişştiriyor. Çocuğu Gruşa'ya veriyorsa, Gruşa'nın çıkarttığı çocuğun çıkarı arasında hiçbir ayırım kalmamış da ondan.

Az dak aldatmayan bir aldatılmış.

2) Öbür Çelişkiler

Ricacılar yortu ayinine giden Vali'nin ayaklarına kapanıyor- lar. Silahların larbaç darbeleriyle püskürtülünce de kim ön sa- fa geçecek diye aralarında kapışıyorlar.

Gruşa'ya sütü ateş pahasına satan köylü, bi de bakıyoruz, çocuğu yerden kaldırmasına dostça yardım ediyor. Para gözlü değil demek ki, sadece yoksul.

Üç mimar, Valinin Yaverinin önünde iki büküm oluyorlar, ama daha önce içerinden birinin öbürlerinin yerden temanne- sini taklit için kendimi zorlaması gerektiyor. Doğuştan göt yala- yıcı degiller, söz-konusu mukaveleye gereksinimleri var sadece. Şaşıp kartesi Gruşa'yı istemeye istemeye alıyor yamaa, ama karşı olacak Kulağa da onun eline bakmak zorunda kaldığı için öfkeli.

Kocasının karşı durmasına karşı terk edilmiş çocuğu eve alan köylü kadının analık içgüdüğü sınırlı ve koşullu. Polisle yüz yüze gelince fosiliyor. (Gruşa'nın elbet çok daha güçlü olan analık içgüdüğü bile sınırlı ve koşullu; çocuğu güvenli bir yere yerleş- tirip kirisi kırmak istiyor.)

Hizmetçi Gruşa harbe karşı; harp sevdiği adamı elinden al- yor çünkü. Sevgisine de sağ kalabilmesi için ne ilerde ne geride, ortada eğleşmesini salık veriyor. Ama dağlarda kaçarken, ken- dini yüreklendirmek için, halk kahramanı, İran Fâtihi Sosso Ro- bakidze'nin türküünü çağırıyor.

Şubat, 1936

(Çeviren: C. Yücel)

BERNARD DORT

«OLUŞTUĞU ÜZERE DÜNYA»

Brecht, «Kafka's Tebeşir Dairesi» oyunu için Süleyman'ın (Hazretî Salamon'un) Kararı'na pek yakın düşün eski bir Çin edisanesini tema olarak seçmeyle, geleneksel tiyatroya, insan doğası ve hikmetli tiyatrosuna yeniden bağlanmış olmuyor mu? Özellikle, önsözde özaman ağzından bize «Şarabın eskisiyle yenisini karıştırmak olmaz; ama, hikmetin yenisiyle eskisi pekâna bağdaşmaz» demesine bakarak, aklınız yatabilir buna. Sahiden de, iki kadının bir çocuğa sahip çıkmak için gelişmelerini sahneye bu efsane, tüm bir çatışma dramaturjisini ve Brecht'in epik tiyatrosuyla herdaim karşısına dikildiği o dramatik tiyatroyu temel öğelerini özünde taşıyor. Bu temadan kalkarak, bir varlık, yani bir çocuk için kapışan, iki kadını arasındaki çatışma üzerine kurulu ve doğaya uygun olarak aynı kadından ananın sonundan olma, anaya üstün gelmesiyle sonuçlanan bir savaşın, bir halkın teslimatı dramı çıkaracak karşımıza diye bekleyecek yerli XIX. Yüzyıl operalarının seması da böyle değil midir?

Öyleyse, Brecht tam tersine kevellik. Çocuğu aynı kadında anaya değil de, alın fertyle, emeğiyle anahça halk kazanan kadına verimle, oyğunun geleneksel sonucunu bir çırpıda değiştirerek eşsamenin anlamını da, dramaturjisini de yerinden oynatıyor. Çatışma, Kafka's Tebeşir Dairesi'ne damgasını basan, seyir doğa değil, kan ve doğuma hakkı değil, bir eylem, gözünüzün önünde cereyan eden bir eylem, elderek beklenen, yasaklanan bir eylem edimine sürer. Çatışma kavramı bile bu arada değişikliğe uğruyor. Brecht, bu çatışmanın sonucundan geldiği mirasımızı bu çatışmanın verilerine doğru çeviriyor. İki kadının son savaşını, yani tam anlamıyla tebeşir dairesi faslı, klasik çağda anlaşılabilir üzere bir talih cilvesi değil, daha önce ölüp bitmişlerin pekişmesi, yerli yerine oturmuş olarak, uzun —ve göreceğiniz gibi çifte— bir evrimin mihanki çözümünü olarak belirtiyor.

Epik tiyatrodan, bu «Olmuştuğu Üzere Dünya» (1) tiyatrosundan kopmak şöyle dursun, «Kafka's Tebeşir Dairesi» Brecht'in öbür oyunlarına bakarak, bu tiyatro anlayışını aceyip bir taş-yüzle, paradoksla gör daha sağlamına sergilediğini görürsünüz. Efsanenin anlamını kepe aşaklı getirerek, Brecht, Tarih'e yaratıcı gücünü tanıyor. Böylece, bize ucu sonsuzluğu dayanan ve trajik eylem (olay-

semeğe gözüme görünür dünyeye değil ama, o kendi kendini oluşturan ve en doğal sayılan duygu ve kavramlara dek, mülkiyet hakkına dek her şeyi didik didik edindiği bir dünyeyi anlatıyor. Aslı-efsane, gündelik zamanın ötesinde, üstelik geçmişin gelecekle çekiştiği ortak-ruhezeli bir dramaturjiyi öngörüyor. Brecht'in söze ise, efsane gündelik çatışmanın, bugünkü gündeki çatışmanın birbirine düğümlenen, dolanmış ve birlikte ilerleyen bir dizi olaylar içine serpişeceği açık (açık hava) bir dramaturjiyi gerektiriyor. Dolayısıyla, kişiler yavaş yavaş kendi kendilerini tanımlatıyor, yeni kişiliklere bürünüyorlar: Filizmetçi Grusa, ana ve eş Askor Simon, baba ve eş; Mişel Abeşvili de Mişel Şaşava oluyor. Adeta kendilerini ikinci kez dünyaya getiriyorlar.

Ez, Brecht'in sanatında yeni bir öğe. O zamana dek («Yığıt Ana»-yı sonra da «Adam Adam için»-i düşünüyorum —Brecht'in tiyatrosunda başlıca amaç bir yıkımın anlatımıydı, yüceltilmesi değil— yani seyirciyi hem suçortacı, hem kurban kılan ve çağdaş batı tiyatrosuna payandalık eden o yıkımın heyecana dönüşürdüğünesi işi keştediyorum) başlıca amaç söz konusu yıkımın açıklanmasıydı. Nitekim, Brecht «Anna Fierling»-i anlattığı, kavrayış aşamasına ulaştırmak istemiş ve Anna, oyunun ortalarına doğru bir şeyler sezmişse de, o heyal-meyal sördükleri homent-celik kuranağına boğunmuştu, çünkü «yazar için önemli olan, eziyetimin anlatılmasıdır» ve yanı-billaçlı Anna Fierling'in kendi kurduğunu tuzağına düşerek, gözü kapalı katkıda bulunduğu harp afeti tarafından nasıl yere vurulduğunu, mahvedildiğini görmesidir. «Yığıt Ana», daha önce bize bütün (insani) yenileri anlatılmış olan, ticaret karabasanına kapılmış bir harbin ışımına uğrayarak eli-ayağı tutmaz hale gelmiş bir kadın ingesiyi sona erer... Kısacası, burada da önmüze açılan yine bir düzendir, parayı, karpı, yokluğunu, ölmü karmasın harp ve ticaret düzeni: Ya-zi Brecht seyircisinin hem anlaması, hem de yadsınması gereken düzen... «Yığıt Ana»-nın trajikliği de, Anna Fierling'in harp ol-gusunu kabullenmesiyle Anna Fierling'in bu davramasına yol açan költüğüne bilincine varmış olan seyircinin bu olguyu yadsınması açısından çekişkiye girer devadır.

«Kafkas Tebeşir Dairesi»nde, bu düzen, bu toplum nasıl ol-muşsa olmuş, etimize olmuştur: Grusa ile bir saray darbesi sı-rasında beğenne baştağı valinin çocuğunun bütün serüveni, bir-bara ortamda iki düzen, iki düzensizlik arasında (maskesinden

gayrı bir şey kalmamış feodal bir toplumla, belki bir gün o can çekişen iktidar yıkıntılarında baş verecek olan yeni düzen ara-sında) o her şeylerin, hakseverliğin, iyiliğin bile yine de filizle-nebileceği çabaları arası boşlukta yer alır.

İşte bu noktada tiyatro diyalektiği söz konusu. «Kafkas Tebe-şir Dairesi», hem Brecht'in ilk yapıtlarından biri yadsıdığı o kat-harsis boşalına tiyatrosunun yokumsanmasını hem de en kök-tenci örneğini «Adam Adam için»-de bulduğumuz yabantaşma ti-yatrosunun aşılmasını vurgular.

Aslında, «Kafkas Tebeşir Dairesi»nde biz karıştı öşelerin, zen-ginler dünyasıyla, yoksullar dünyasının, özel duygularla ortak zorunlulukların, rıza ile horlanmanın (aralarında karşılaşmaların yalın ve arkı çözümünüyle değil, ama birbirlerini karşıladığı teslin alma yoluyla, yani nitesel bir değişimle) birlikteliğe yaşamalarına ve birbirleri içinde erimelemlerine başlangıcına tanık oluyoruz. Zen-ginler çözülüyor, derken toparlanıyor, derken yeniden darmada-ğın oluyorlar; Prenses valinin yerine, derken grandük valinin ye-rine geçiyor; Askeler ise aralarında hiç fark gözetmeksizin on-lara hizmet ediyorlar. Anlamı kalmamış hiçbir şeyin, Dekor adan-ları eziyor. Bu şarkı efsanesi evreni, dehisetin, anaşının iç içe geç-tiği bir avara kasnak. İktidar bir zulum aracı mı değil mi, c bile belli değil. Şirazesinden kaymış, sağa sola çarpıyor rasgele. «Yığıt Ana»-daki harbin, «Adam Adam için»-deki ordunun, «Bay Pauline ile Uşağı Matris»-deki paramın o korkunç şaşmazlığını yitirmiş.

«Oyunun Kurak»-ndeki ofomattarla kodamanların evrenindeyiz gayri.

Ana halkın dünyasında da tutarlılık kalmamış. O da dühin, açgözlülüğün, şehvetin yiyip bitirdiği güçler dünyasının içinde yaşadığı kargaşayı yansıtıyor. İkisi arasında savaşım da yok, çe-kişme de... Aralarında sadece Brecht'in bize asker türünde şa-hane bir örneğini sunduğu o karşılıklı işleyen buluşçuluk var gö-ze batan. Yine de onların karşısına Grusa ile Azdak'ın temsil et-mediği bir aracı çıkarmamış, onlara böyle bir kategori dayatma-mış olaydı, oyun olduğu yerde çökerdi zaten.

Çünkü Brecht, valinin oğlunu halkın kızı Grusa'ya benimses-mekte yetinmiyor. Azdak'a, o Çin efsanesinin Süleyman'ına en azından Grusa'nınkine eş bir önem ve anlam bağlaşıyor. Paralel ve ters iki eylemi, sonunda birinin olumsuzluğunu, öbürünün olumluluğunu kulsamak için birbiriyle birleştirmek üzere yan yana yürütüyor. Günlerden bir gün, iyiliğin işmasına kapılıp ço-

çünkü başına insan ve onu üstlenmek için kendini bir saflet, yalın ve ihmalîler çarhi içine atan, bu uğurda da işi can çekiş-
liği görüyor, ama askerden kaçmak için minnate yapıldığı derhal
enkasına sepaşgıların bir adamla evlenmeye varıran Gruşa'nın
karşısına Brechtin köktülüğün iğvasına kapılıp yalına, safahate ve
sırf para gönlünü eğleme için rüşvele dalan, hem yakınlıkına
(yani yoksullarına), hem de oğ dırulubünye öbürlerine (yani eline
bakıldığı zorlularına) ihanet eden yoksul bir yarıyı yarıya çıkararak
çıkartıyor. Ounun çibinde görünmeden çıkan adalet yane de yasaların
ve topluma göre yürütülen adaleten daha hakçasına. Gruşaya
göçerinin verecek olan da bu Azdak.

İhtil bir sorgulama bu, ihtil ağırızlı bir diyalektik. Bir yanda, is-
lemeğe islemeğe ünlendiği bir varlığı herşeye göğüs gerecek ka-
zınmaya galsın, yasanın anlamını anağının değırlüsünde, ya-
ni bu söz konusu varlığı koruyup gözetmedeki, ona dünyada bir
yer hımdaki dırskanlığında bulan Gruşa'nın bir başına ve ca-
nını dışına talana çıkışını, kasacası emek sayısında başanlı bir
özgürlük serüveni... Öbür yanda da Azdak'ın bütün toplumsal
değırtleri alt-üst etme girişimleri... Azdak yarıgıçur, görevi top-
lum çarçovesi içindedir, oysa o toplumu karışmaya, kaosa boğul-
muşdur. Oylayse Azdak da karışmaya, kaosa göre yarıgıçık ede-
cektir. Ve hiç değılirse bir seferlik olmak üzere, vahinin karısı m,
Gruşa mı asıl ama, ona doğru dürtük karar vermekte setahelin
emneği kutsamasına, bilen bir dünyaya çışınığının doğan bir dün-
yanın nasu karşısında boynun eğmesine elverecektir.

Böylece düzenin, düzensizliğin ötesinde Gruşa'ya yoksulluğun,
Azdak'a da toplam düzeninin dayatıldığı bütün yabanlaşma bi-
çimlerinin ötesinde olmak üzere o hizmetçi Gruşa ile asker Si-
mon'un oğnu olup çıkan çocuk, o Mafel Abağvili gerçekten insan-
ca bir geleceğe için, gerçek bir düzen için, gerçeksizminlerin doymu-
lanması düşüncü üzerine kurulu bir düzen için ağırızlım ko-
yacaktır.

İine de epiy gelişmiş bir unatı bu. «Kalkas Tebeşir Dairesi'n-
de sağlanma bilen bir şey yok günü. Değri, Gruşa zafiri kaşa-
nıyof, Azdak da yarıgıçık görevini sürdürüyor ama, öyle diye de
dünya topkan değımiş değıl. Grandük yeniden ikbidarda. Belki
de yarıd herşey yeniden başlanacak, içinde düzenle düzensizliğin
insane kırıfı elbirliği etliği o zırva döngü başlayacak... Oylayse
çışafın içine daha da gömülmüş yeni Azdak'lar, yeni Gruşa'lar,
yeni yarıgıçık, yeni devrimler gerçektir.

Brecht nasil doğayla kan arasıdaki çışınmayı kökten kesil-
rip aktırıyorsa, bu yeni düzenin yeni gerçeksizminlerin doymulan-
dır. düzenin eski düzenlere ve düzensizliklere yoksulluk zenginle-
şinin mülk sahibine mülk zafirini de ilan ediyor değıldir. Sa-
dece bize bu zafirin nasil mümkün olduğunu, nasil bir insanın
bir göşit uzlaşmaya, bağdaşmaya yol açabileceğini ve kendi eme-
ğiyle dünyayı nasil değırtirebileceğini anlatır. İlibet bu uzlaşma,
bağdaşma kaçınılmaz da değıldir, tekmi de değıldir, ama gor-
çeleştirilebilir, insanlar tarafından gerçektirilebilir...

(Çeviren : C. Yıccal)

(1) Brecht'in «Mahagonny» oyunu için, dramatik ve epik
tyatro biçimlerinin değışik öğelerini karşılaştırarak üzere yazdığı
zoyide (ekte) kullandığı bir deyimdir bu.

